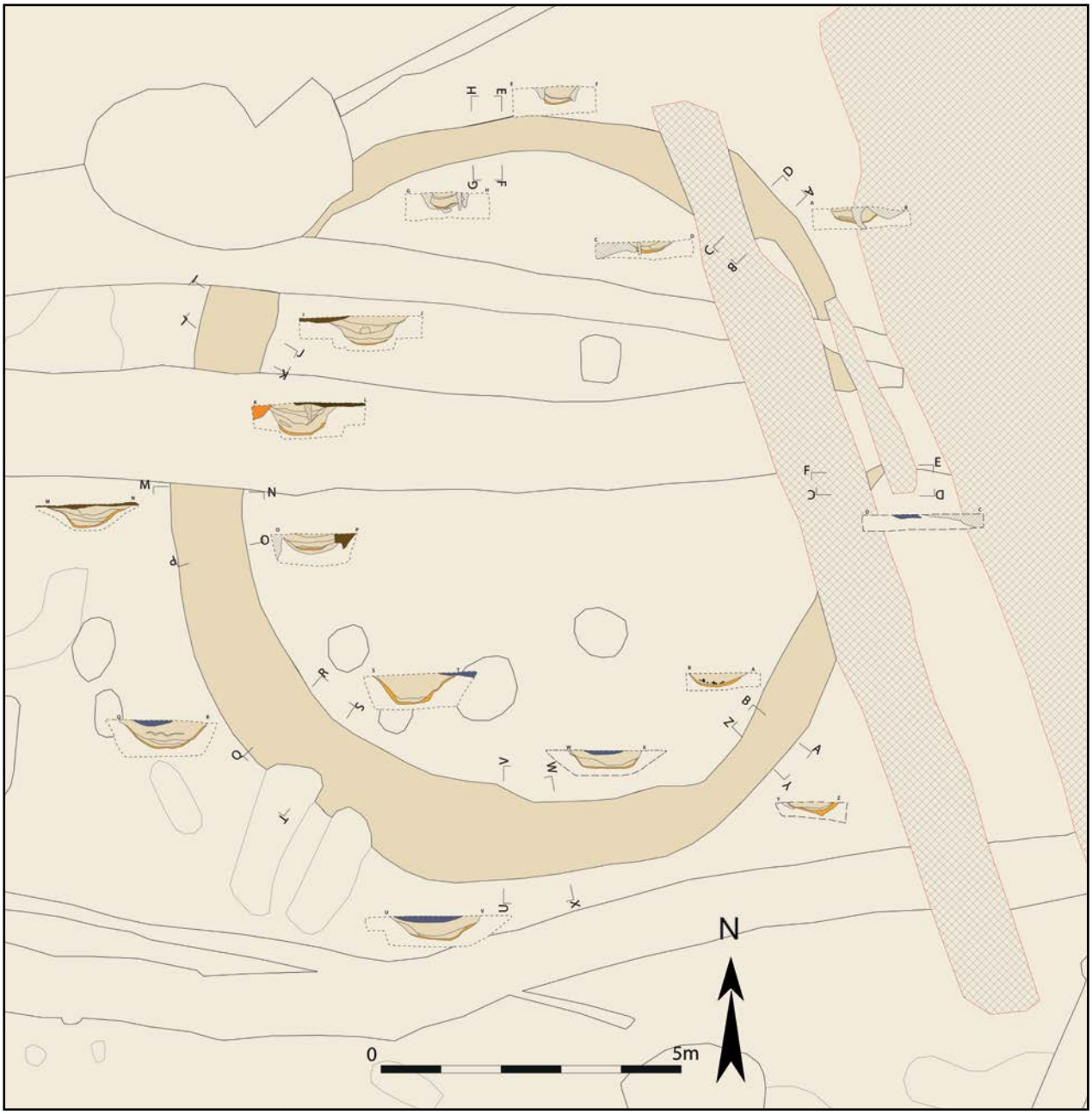

Fig. 27. Grondplan met weergave van de coupes.

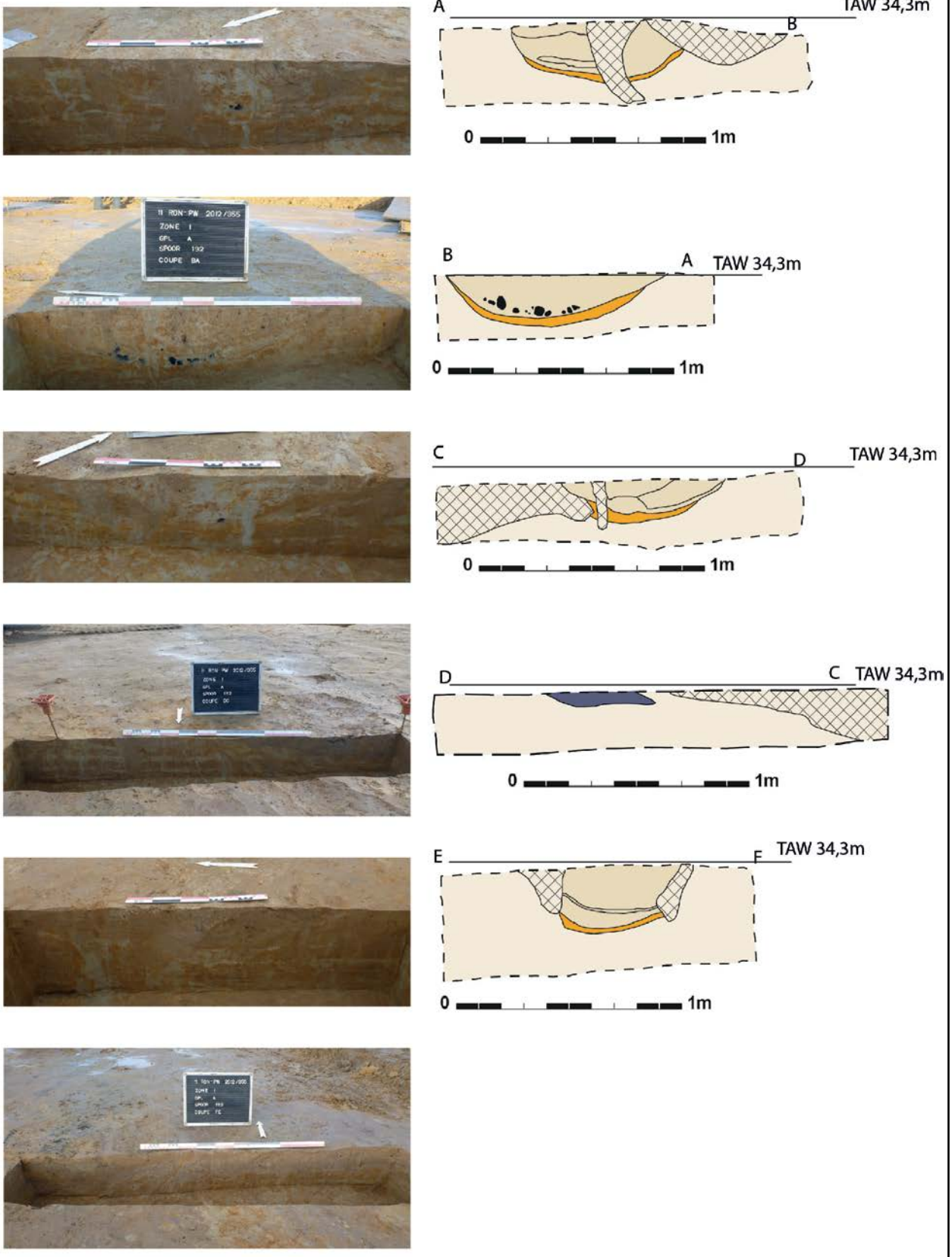

Fig. 28. Foto's en tekeningen van de coupes AB, BA, CD, DC, EF en FE.

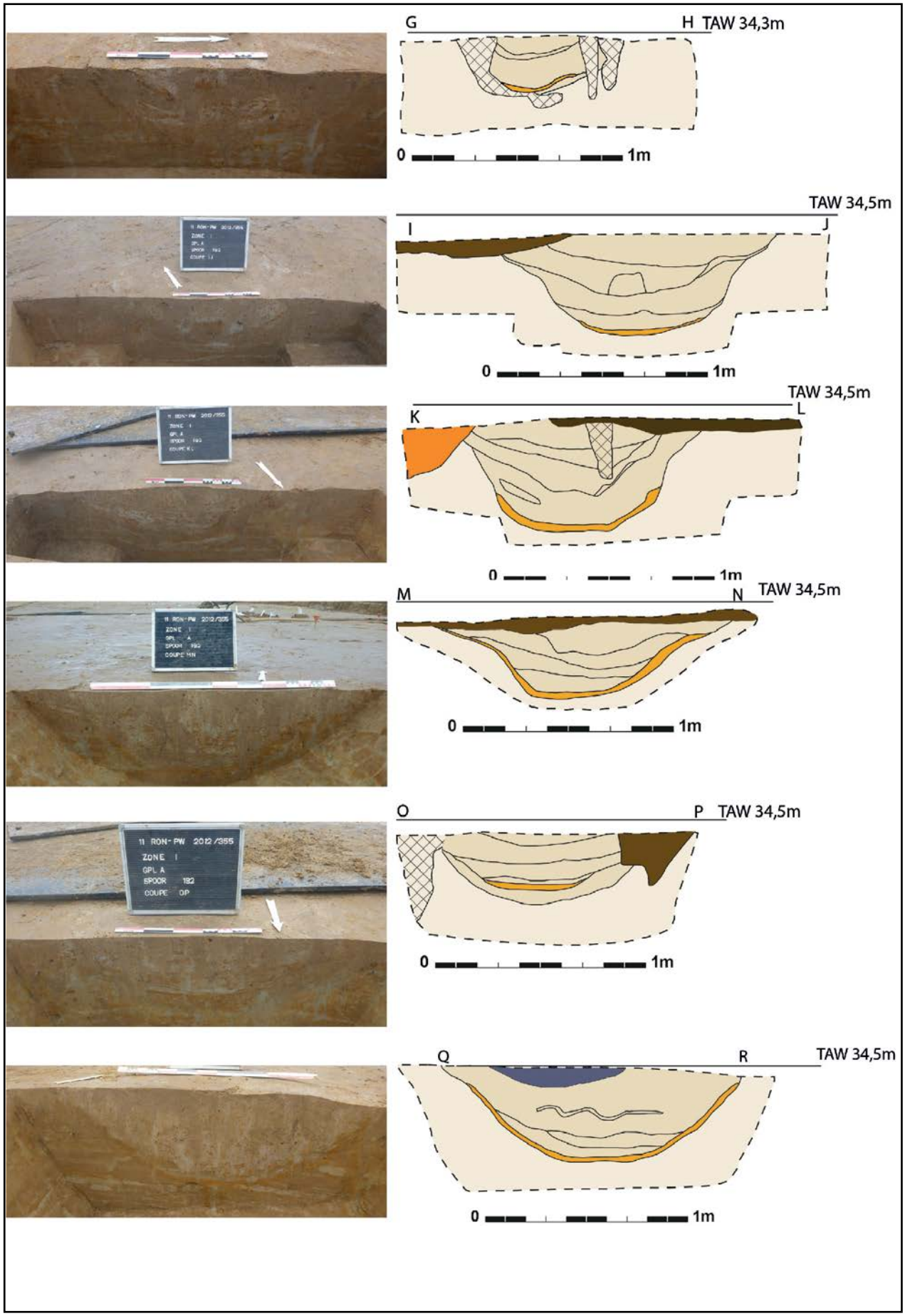

Fig. 29. Foto's en tekeningen van de coupes GH, IJ, KL, MN, OP, QR.

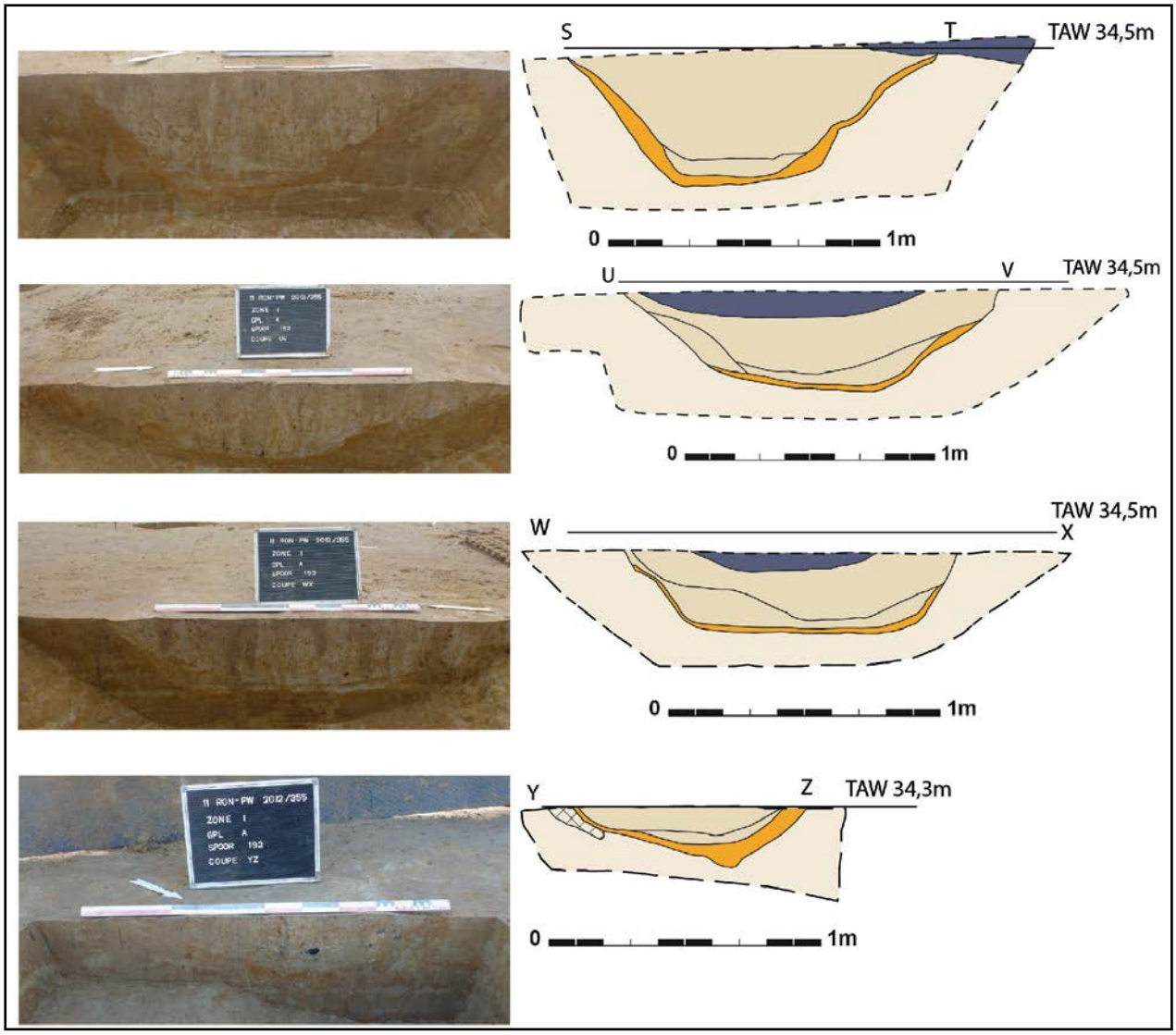

Fig. 30. Foto's en tekeningen van de coupes.

Er zijn twee houtskoolstalen uit de pakketten houtskool geselecteerd voor 14C-datering.[54] Dit gebeurde door M. Van Strydonck en M. Boudin van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK).

Staal RICH-22261 (I-A-192-WX-2) komt uit de onderste laag van de grafcirkel en dateert 3348±31 BP. Dit geeft met 90,6% zekerheid een datering tussen 1700 tot 1530 cal BC. Staal RICH-22224 is tweemaal gedateerd waardoor er een gemiddelde kon worden berekend voor het staal.[55] Het gemiddelde van de twee dateringen is 3316±22 BP. Deze gecombineerde datering geeft met 68.2% zekerheid een datering tussen 1630-1530 cal BC[56], maar met 95.4 % zekerheid tussen 1660 en 1530 cal BC (Fig. 31).

54 De houtskool is niet geïdentificeerd.
55 Uitgevoerd door M. Boudin: gemiddelde van RICH-22224.1.2 en RICH-22224.1.3 (X2-Test: df=1 T=0.0(5% 3.8)
56 1630 BC (26.3%) 1600 BC; 1585 BC (41.9%) 1530 BC

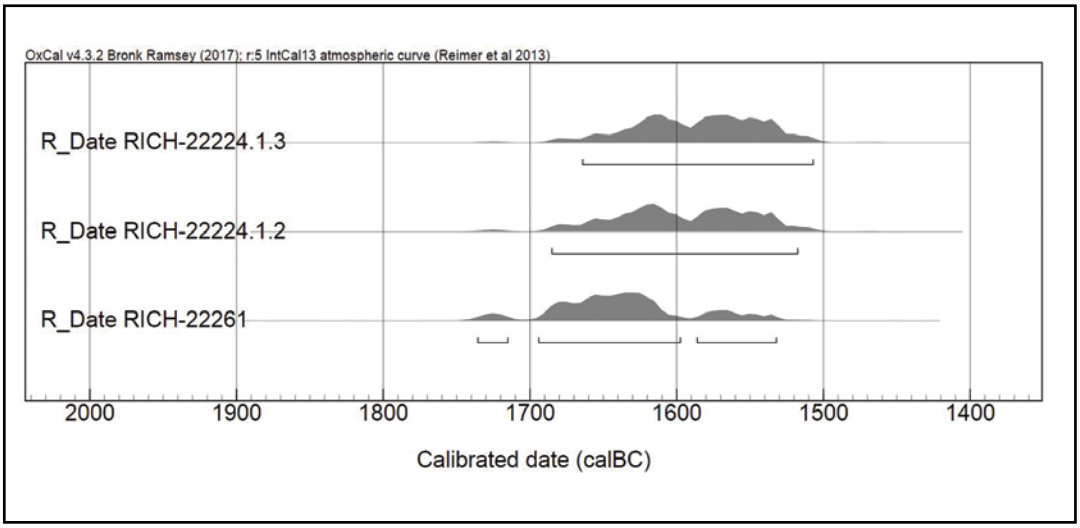

Fig. 31. Multiplot van de dateringen uit C. I-A-192.

De drie dateringen zijn geschikt om een combinatiedatering uit te voeren. Deze combinatie levert een datering tussen 1665-1531 cal BC op (Fig. 32).[57] Deze dateringen plaatsen het monument aan het einde van de midden-bronstijd A.[58]

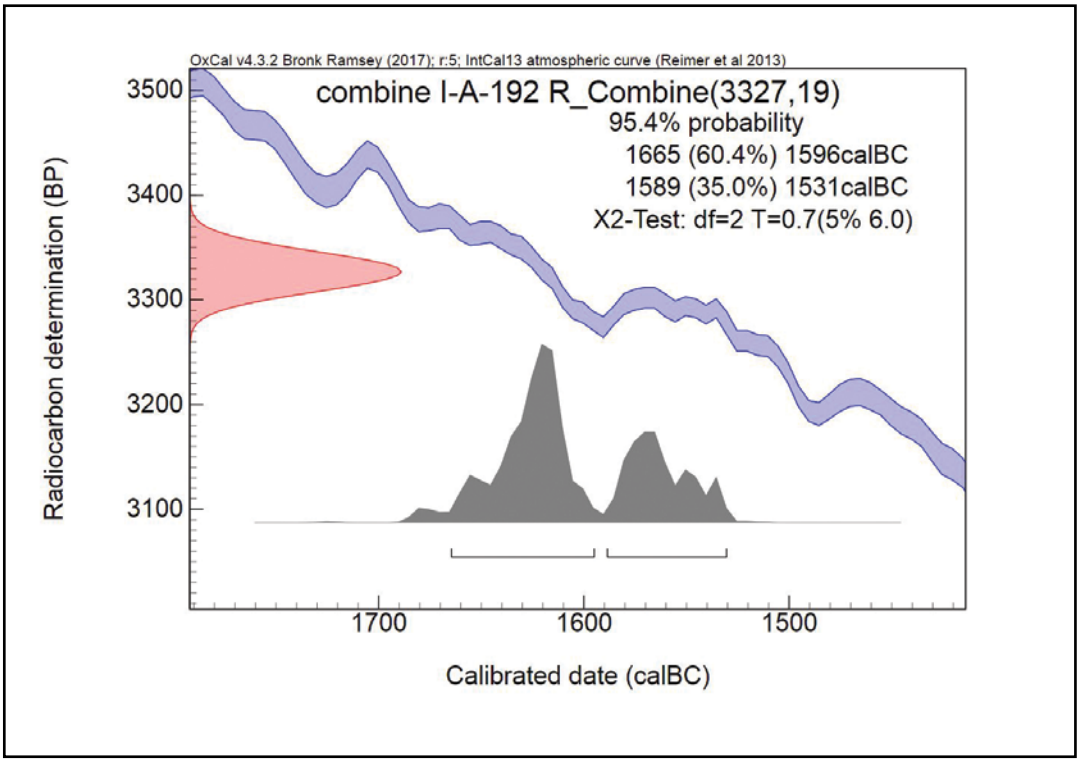

Fig. 32. Gecombineerde datering van de 14C-stalen uit C. I-A-192.

57 combine RICH-22261, RICH-22224.1.2., RICH-22224.1.3.: 3327±19 BP. X2-Test: df=2 T=0.7(5% 6.0)
58 Bourgeois, Talon 2009: 39

7.3.2.2.2. Grafkuil C. I-A-230

Binnen de cirkel lag kuil C. I-A-230. Deze kuil heeft waarschijnlijk als graf gefungeerd, maar kan omwille van de datering van het aardewerk als secundair graf worden gezien (Afb. 35). De kuil bevindt zich niet centraal, maar ten zuiden van het centrum. Het aardewerk plaatst dit graf aan het einde van de late Hallstatt (600–400 v.Chr.).[59]

Dit graf wijst er dus niet alleen op dat het grafmonument nog zichtbaar was in het landschap tijdens de vroege ijzertijd, maar ook dat het monument op dat moment nog een belangrijke rol speelde in de rituele beleving.

Afb. 35. Het graf tijdens de opgraving.

59 Zie hoofdstuk 7.3.3.4 voor verdere uitwerking van deze gegevens

7.3.2.3. Dassenburchten C. I-A-17; C. I-A-217; C. I-A-293

Naast de kringgreppel C. I-A-192, is het van belang om enkele natuurlijke sporen te vermelden in functie van de analyse van het grafveld. Tijdens de opgraving zijn twee, mogelijk drie, dassenburchten herkend op een relatief korte afstand van elkaar. Ze bevinden zich op een zandige opduiking op de noordelijke flank van het terrein dat afhelt naar de Molenbeek. De dassenburchten bestaan uit een complex van gangen die verbonden zijn met een aantal grotere kamers waar de dassen leefden. Dassenburchten zijn vaak grote structuren die meerdere generaties in gebruik kunnen geweest zijn, wat tot een zeer lange gebruiksduur kan leiden.

De meeste noordelijke dassenburcht C. I-A-17 is het best bewaard (Fig. 26). Het gaat om een concentratie van gangenstelsels van ongeveer 16 op 26 m (Afb. 36). De oorspronkelijke grootte kon niet worden vastgelegd daar de burcht aan de oostzijde wordt oversneden door een recent aangelegd Aquafintracé (verstoring van ca. 5 m breed). De burcht wordt verder oversneden door een kuil uit de Romeinse periode/middeleeuwen. Tijdens de afgraving werd gedacht dat deze dassenburcht greppel C. I-A-6 oversneed, maar deze oversnijding is stratigrafisch gezien onmogelijk.

Afb. 36. Dassenburcht C. I-A-17 in vlak na afgraven.

Om de structuur te bestuderen, en mogelijk antropogeen materiaal te recupereren zijn verschillende coupes uitgezet op de dassenburcht. De gangen waren zo'n 30-60 cm breed, komvormig en ongeveer 10 cm diep bewaard onder het afgegraven vlak (Afb. 37).

De vulling van de burcht bestond uit een bleekgrijze zandleem met op verschillende plaatsen een roestband. In de opvulling

Afb. 37. Coupe op dassenburcht C. I-A-17.

van de gangen zijn slechts sporadisch scherven handgevormd aardewerk gevonden. Het gangenstelsel is na het couperen machinaal laagsgewijs verdiept. Dit leverde enkel twee brokjes aardewerk op alsook een concentratie houtskoolfragmentjes waarvan het antropogene karakter onmogelijk kan worden achterhaald.

Net ten noordoosten van de dassenburcht is in een windval een concentratie handgevormd aardewerk aangetroffen. 14C-analyse op bewaard plantaardig materiaal wees uit dat het aardewerk uit het midden-neolithicum betreft. Gezien de ouderdom van het materiaal kan het niet gelinkt worden aan de grafcirkel.[60]

Een 25-tal meter ten zuidoosten van de noordelijke dassenburcht (afstand tussen de 'kernen' van de dassenburchten) kwam nog een tweede exemplaar aan het licht: C. I-A-217 (Fig. 26). Deze structuur was beduidend slechter bewaard dan C. I-A-17. C. I-A-217 was gelegen op de kop van de zandige opduiking. De dassenburcht C. I-A-217 lijkt de greppels C. I-A-221 en C. I-A-222 te oversnijden (Afb. 38). Deze greppels behoren echter tot hetzelfde greppelsysteem als C. I-A-6 die C. I-A-17 oversnijdt. Deze oversnijding is bovendien niet logisch als de dassenburchten ingegraven zijn in een verheven structuur (infra).

Afb. 38. C. I-A-217 in grondvlak.

Ten slotte is er nog een derde structuur geïnterpreteerd als mogelijk restant van een dassenburcht. De identificatie van spoor C. I-A-293 is evenwel ambigue. Om die reden wordt deze structuur ook niet meegenomen in de analyse van het grafveld. Zowel de aflijning als de vulling van dit spoor wijkt een stuk af van de andere en duidelijkere dassenburchten. C. I-A-293 kan ook een boomval zijn in plaats van een dassenburcht. Het spoor ligt 41 m ten zuidwesten van dassenburcht C.I-A-217 en op zo'n 20 m van het middelpunt van de grafcirkel. Bij het verdiepen op dit spoor zijn twee grofwandige handgevormde scherven teruggevonden.

60 Cf. 7.2.4.2.

7.3.2.4. Analyse van het grafveld

De aangetroffen grafcirkel kon door een serie van 14C-dateringen tussen 1660 en 1530 cal BC geplaatst worden. Tijdens de midden-bronstijd A zijn veruit de meeste cirkelvormige grafstructuren opgeworpen in Noordwest-Europa. Vergelijkende studies voor verschillende gebieden in Europa tonen een duidelijke piek in het oprichten van deze monumenten tussen 1700-1400 v.Chr.[61]

De vulling van de grafcirkel had een vrij egale vullingsgeschiedenis en vertoonde geen tekenen van een heruitgraving. Afgezien van een jongere begraving is er geen primair graf, d.w.z. een graf dat correspondeert met de oprichting van de grafheuvel.

In lijn met de grafcirkel zijn verschillende restanten van dassenburchten teruggevonden. Het voorkomen van dassenburchten is reeds eerder geattesteerd bij de opgraving van grafmonumenten uit de bronstijd.[62] Hun voorkomen valt toe te wijzen aan de aanwezigheid van de heuvellichamen of andere verhevenheden in het landschap zoals een helling, een holle weg, …. Dassenburchten kunnen derhalve een indicatie vormen voor de aanwezigheid van heuvellichamen, daar waar geen restanten *an sich* meer bewaard zijn. Rond deze burchten zijn geen directe archeologische indicaties bewaard voor de aanwezigheid van een monumentale grafstructuur.[63] Er zijn echter wel een reeks indirecte aanwijzingen op basis waarvan de dassenburchten kunnen geïnterpreteerd worden als bewijs voor verdwenen grafheuvels.

Vooreerst hebben dassen voor de aanleg van hun burchten een uitgesproken voorkeur voor verhevenheden in het landschap. Aangezien er in dit geval niet echt sprake is van een duidelijke natuurlijke hoogte, is het mogelijk dat de burcht was ingenesteld in een verdwenen heuvellichaam. Bovendien maken een aantal aardewerkvondsten en stratigrafische gegevens een datering van de burchten in de metaaltijden waarschijnlijk. De grootte van de best bewaarde dassenburcht (26 x 16 m) correspondeert in grote mate met de gemiddelde grootte (diameter) van 24,5 m voor bronstijdgrafheuvels.[64]

Bijkomend levert de ruimere context van de zone waarbinnen de burchten gesitueerd zijn, argumenten op voor de aanwezigheid van een funeraire zone op deze plaats. In dit verband kunnen de kringgreppel en het (secundaire) graf vermeld worden.

Uiteraard zijn deze indicaties op zich geen onomstotelijk bewijs voor de aanwezigheid van grafheuvels op de plaats van de dassenburchten. Toch kan het geheel aan indirecte aanwijzingen hun aanwezigheid minstens wel suggereren. Deze verdwenen grafheuvels zouden dan niet omgeven geweest zijn door een kringgreppel of palenkrans, maar enkel uit een heuvellichaam (en omringende berm?) bestaan hebben. Deze veronderstelling sluit aan bij de discussie omtrent het al dan niet voorkomen van grafheuvels zonder begrenzende structuren (kringgreppels, palenkransen, …) in Noordwest-België[65]. Hoewel dergelijke grafheuvels in andere regio's in Noordwest-Europa wel gekend zijn, is hun voorkomen in Noordwest-België tot op heden niet bewezen.[66]

Via recent onderzoek in Henegouwen en Waals-Brabant is hier wel verandering in gebracht.[67] Zo is met behulp van LIDAR-data in Bois-De-Lessines net dezelfde situatie teruggevonden als in Ronse Pont West: de noordelijke structuur bestaat enkel uit een heuvellichaam ("*tombelle simple*"), terwijl de zuidelijke structuur zowel een heuvellichaam als een ringwal bezit (infra).

61 Bourgeois, Talon 2009: 41; De Reu 2012: 205; Bourgeois 2013: 32; De Reu 2014: 13
62 Bourgeois et al. 2001: 25; Vandevelde, Annaert 2007: 7; Smeets et al. 2012: 19
63 De Graeve et al. 2014
64 Zoals vastgesteld voor NW-België: De Reu, Bourgeois 2013: 166
65 Drenth, Lohof 2005: 440-442
66 De Reu 2012: 204; De Reu, Bourgeois 2013: 167
67 Henton et al. 2016: 9, fig. 8

Het heuvellichaam te Pont West wordt gesuggereerd door de dassenburcht. De heuvel met ringwal is nog te herkennen aan de kringgreppel.

De inplanting van de structuren te Ronse Pont West lijkt geenszins toevallig te zijn gebeurd. Vooreerst is er de positie in het landschap, waarbij de structuren op de rand van een hoger plateau liggen. Het voorkomen op verhevenheden in het landschap is reeds lang vastgesteld, maar recent onderzoek wees uit dat in dit gegeven de zichtbaarheid van de structuren, zowel in het landschap als tussen de grafheuvels onderling, belangrijker zijn dan de hoogte waarop deze zich bevinden.[68]

Zo vormen richels van plateau's uitgelezen plaatsen voor grafcirkels. De landschappelijke positie van deze structuren correspondeert met het theoretisch model hierover. De grootste dassenburcht C. I-A-17 en grafcirkel C. I-A-192 liggen niet op het hoogste punt, dat zich enkele tientallen meters naar het zuiden bevindt, maar op de noordelijke flank van een hoge uitloper tussen twee beekvalleien in. Deze geografische positie is vooral van belang voor de passage door de vallei van de Molenbeek. Daarbij komt nog de zichtbaarheid van deze structuren met de funeraire structuren op de getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen (Fig. 33).

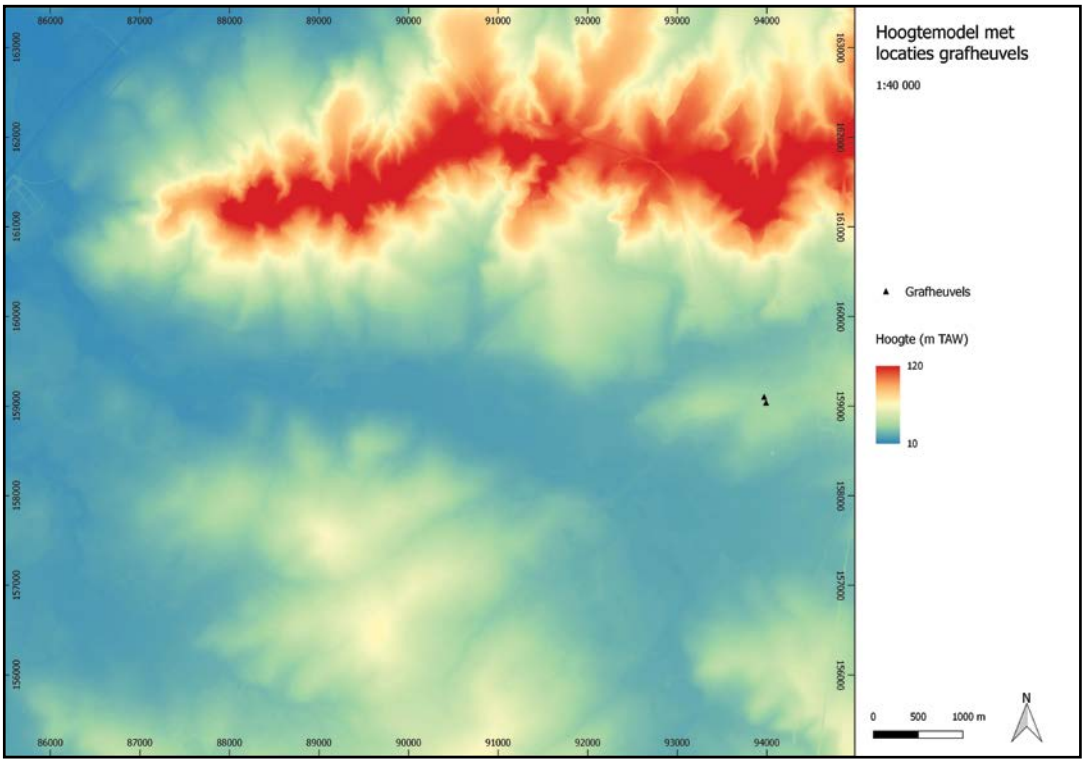

Fig. 33. Hoogtemodel met aanduiding van de grafcirkel C. I-A-192 (zuidelijke driehoek) en de grootste dassenburcht C. I-A-17 (noordelijke driehoek).

Naast deze positie in het landschap is ook de onderlinge positie van de structuren van belang. Hierin speelt de opmerkelijke axialiteit tussen de kringgreppel en de verschillende dassenburchten een determinerende rol: ze liggen immers min of meer op eenzelfde lijn. Een uitgesproken lineaire inplanting van grafheuvels ten opzichte van elkaar is een gegeven dat wel vaker wordt vastgesteld en dat ook in dit geval bevestigd lijkt te worden.

De site is waarschijnlijk lange tijd een belangrijke referentiepunt of *marker* geweest in het landschap. Op verschillende sites kon in het verleden vastgesteld worden dat grafheuvels soms meerdere fasen van herbruik kenden door het toevoegen van greppels of het

68 Bourgeois 2013: 150

heruitgraven van grachten e.g. Ursel "Rozenstraat"[69] of Oedelem "Wulfsberge".[70] De traditie om kringgreppels te hergebruiken kende een piek tijdens de midden-bronstijd B.[71] Maar ook voor latere periodes is op basis van opgravingsgegevens en studies in zandig Vlaanderen voor verschillende sites de duidelijke relatie aangetoond tussen grafmonumenten uit de bronstijd en funeraire praktijken uit recentere periodes. Als voorbeeld daarvan kunnen de sites Dendermonde Hoogveld[72] of de reeds bovenvermelde sites te Ursel en Oedelem worden vermeld.

In de onmiddellijke omgeving situeren zich verschillende funeraire contexten uit de ijzertijd. Vooreerst is er graf C. I-A-230 dat door zijn datering in de late fase van de vroege ijzertijd (600-400 v.Chr.) als secundair graf kan worden beschouwd. De positie binnenin de kringgreppel toont aan dat de grafheuvel zelf nog zichtbaar moet zijn geweest op het moment dat C. I-A-230 is gegraven.

De als graf geïnterpreteerde kuil C. I-A-352[73] ligt pal op de voornoemde lijn tussen kringgreppel C. I-A-192, dassenburcht C. I-A-217 en dassenburcht C. I-A-17. Hoewel deze context uit de late ijzertijd stamt en er geen directe aanduidingen zijn van een verdwenen structuur boven de dassenburchten, lijkt deze inplanting toch bewust te zijn gebeurd.

Naast deze twee graven ligt er enkele tientallen meters ten zuidwesten van kringgreppel C. I-A-192 een vierkant (graf)monument. Deze structuur dateert uit de late ijzertijd en illustreert opnieuw het belang van de plek in de funeraire beleving tijdens de metaaltijden.

7.3.2.5. Vergelijking in een regionaal kader

De aanwezigheid van deze funeraire zone uit de bronstijd was vóór de opgraving ongekend. Door verschillende tafonomische processen (erosie, langdurig gebruik als akkerland, ...) waren er van een superstructuur geen visuele relicten meer bewaard in het landschap. Toch is de aanwezigheid van een graf(veld) op deze plaats niet verrassend. Immers zijn er reeds lang funeraire relicten uit de (vroege- en midden-) bronstijd gekend op de getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen.[74]

Op 3 km ten noordoosten van Pont West zijn tijdens de opgraving van Ronse De Stadstuin drie grafcirkels aan het licht gekomen.[75] De oudste grafcirkel is aan de hand van 14C-analyses gedateerd op de overgang van het finaal-neolithicum naar de vroege bronstijd: 2200-1690 cal BC. Nadien is er een tweede, imposant grafmonument opgericht. Deze grafcirkel had een diameter van zo'n 32 m en was vlak naast de bovenvermelde structuur ingeplant. De kringgreppel is gedateerd op de overgang tussen de vroege bronstijd en de midden-bronstijd A: 1880-1610 cal BC. De derde grafcirkel van Ronse De Stadstuin is chronologisch gelijktijdig met kringgreppel C. I-A-192 van Ronse Pont West. De cirkel is gedateerd aan het einde van de midden-bronstijd A tussen 1620-1450 cal BC. De afmetingen van de grafcirkel van Ronse De Stadstuin zijn bovendien ook vrij gelijklopend met C. I-A-192. De gemiddelde diameter van de cirkel ligt tussen de 11,6 en 12,3 m, met een gemiddelde breedte van de greppel tussen de 0,93 en 0,35 m.[76]

Bij recent desktop-onderzoek met luchtfoto's, internettoepassingen voor luchtfotografie (e.g. *googlemaps*, *bingmaps*) en de analyse van LIDAR-data zijn er voor Henegouwen en Waals-Brabant verschillende funeraire structuren gekarteerd.[77] Met behulp van de analyse van de

69 Bourgeois 1998
70 Cherretté, Bourgeois 2003
71 De Reu 2014: 18
72 Vandecatsye, Laisnez 2009
73 7.3.4.5.2.
74 Voor een gedetailleerd overzicht van oudere vondsten in de ruimere regio zie Pede et al. 2015: 77; Pede et al. 2016
75 Pede et al. 2015: 74
76 Pede et al. 2015: 61
77 Henton et al. 2016: 3-4

luchtfoto's tussen 2009 en 2015 zijn drie grafcirkels in de onmiddellijke omgeving van Ronse Pont West teruggevonden. Bij een klein exemplaar 5 km ten zuiden van Pont West, in Saint-Sauveur/Frasnez-lez-Anvaing, traceerde men een enkelvoudige cirkel met een diameter van 15 m. Op een kleine 10 km westwaarts van Ronse Pont West is er zowel in Celles/Escanaffles als in Celles/Pottes een dubbele grafcirkel opgemerkt. In Escanaffles had de binnenste cirkel een diameter van 13 m en de buitenste cirkel een diameter van 24 m. In Pottes had de binnenste cirkel een geschatte diameter van 14 m. De buitenste cirkel was eveneens 24 m in diameter. Ongeveer 20 km ten zuiden van Pont West zijn ook rond Doornik (Havinnes en Orcq) grafcirkels geregistreerd. In Havinnes ging het om twee enkelvoudige grafcirkels met diameter van 32 en 33 m. In Orcq had de cirkel een diameter van 29 m.

Met behulp van LIDAR-data kan er gezocht worden naar verhevenheden in het landschap: dit opent perspectieven voor de zoektocht naar funeraire structuren in moeilijk ontsloten gebieden. Het gebruik van LIDAR-data laat immers toe om gebieden met veel vegetatie (zoals met bos of struweel) te onderzoeken. Traditioneel zijn dit marginale of moeilijk te bewerken gebieden, waar door de beperkte impact van landbouw, de verhevenheden van grafmonumenten beter bewaard kunnen zijn dan in akkerland. Ongeveer 10 km ten zuiden van Pont West, in Frasnes-lez-Buissenal/Frasnes-lez-Anvaing vonden de onderzoekers een heuvellichaam terug dat kan worden gelinkt aan een begraving. Zo'n 25 km ten oosten van Pont West te Lessines zijn verschillende grafheuvels met heuvellichaam ontdekt. In het Bois-de-Lessines liggen een grafheuvel met ringwal ("*tombelle à enceinte*") en een grafheuvel waarvan enkel het heuvellichaam zichtbaar is ("*tombelle simple*"). Beide hebben een geschatte diameter van 34 m. In Ollignies is eveneens een grafheuvel met ringwalgracht gevonden. Deze had een diameter van ongeveer 35 m.[78] Er is voor geen van de aangehaalde voorbeelden onderzoek op het terrein verricht. Deze structuren zijn dus enkel op basis van typologie te dateren in de midden-bronstijd.

Recent grootschalig vlakdekkend archeologisch onderzoek in (voornamelijk zuidwest-) Vlaanderen wijst erop dat het huidige verspreidingsbeeld van bronstijd grafheuvels op basis van de dataset van de luchtfotografie en niet-invasieve technieken danig dient bijgesteld te worden. Zo zijn er tijdens de opgraving van het Fluxys-tracé Alveringem-Maldegem vijf grafheuvels gevonden op plaatsen waar voorheen niets was gekend.[79] Ook de opgravingen op zowel Ronse Pont West als Ronse De Stadstuin bewijzen dit. Uiteraard gaat dit beeld van de luchtfotografie ook samen met een mindere vluchtintensiteit en dus data-input van J. Semey die het overgrote deel van de foto's aanleverde voor de grootschalige studie van de UGent waarop nog altijd veel van de huidige kennis is gebaseerd.

7.3.2.6. Gebouw structuur S. I-A-103

Zo'n 110 m ten noorden van grafcirkel C. I-A-192 en zo'n 50 m ten noordoosten van dassenburcht C. I-A-17 ligt structuur S. I-A-103. De structuur ligt helemaal tegen de noordelijke sleufwand van de opgraving, waardoor niet geweten is of de structuur volledig dan wel partieel is opgegraven.

De gebouwplattegrond is samengesteld uit de volgende paalkuilcontexten: C. I-A-103, C. I-A-104, C. I-A-105, C. I-A-106, C. I-A-107, C. I-A-108, C. I-A-109, C. I-A-118, C. I-A-119 en C. I-A-133. Deze paalsporen vormen een rechthoek van 3,2 x 10 m, die een NW-ZO oriëntatie heeft. In de lengte van de lange zijdes zit er lichte variatie: de zuidelijke zijde is 9,7 m lang terwijl de lengte van de noordelijke zijde 10 m bedraagt. Deze variatie is te wijten aan de positie van de meest zuidoostelijke paal. De tussenafstand van de palen op de lange zijde is niet overal gelijk. De tussenafstand van de wandpalen varieert tussen de 2 m en 2,7 m (Fig. 34, Afb. 39).

78 Henton et al 2016: 8
79 Beke, Demay 2015: 16

De paalsporen zijn doorgaans vrij smal met een maximale diepte van 40 cm onder het vlak. Met uitzondering van de noordwestelijke paal C. I-A-109 hebben de paalsporen een vrij goede bewaring. Slechts in 3 gevallen kon er een paalspoorkern worden afgelijnd. De vulling van de sporen was doorgaans sterk uitgeloogd met houtskoolspikkels en -brokjes (Afb. 40).

Binnenin de plattegrond ligt kuil C. I-A-110. Deze kuil heef een doorsnede van 1,1 m en is sterk houtskoolrijk (Afb. 41). Ondanks de positie van de kuil heeft deze waarschijnlijk geen relatie met de plattegrond. De kuil heeft geen *archeologica* opgeleverd die kunnen helpen bij een interpretatie. Waarschijnlijk is de aanwezigheid van deze kuil te koppelen aan bewoningsfasen uit recentere periodes.

In de zuidelijke palenrij ligt kuil C. I-A-131. Deze U-vormige, 70cm diepe kuil ligt net in de oostelijke palenrij. In de vulling zijn 3 scherven Romeinse kruikwaar aangetroffen. Het is echter niet duidelijk of deze scherven uit de vulling van de kuil komen, of als intrusief moeten worden gezien.

Het voorkomen van kuilen in de buurt van of zelfs onder de huismuren is voor de beter bestudeerde gebieden in Midden-Nederland op verschillende sites gekend.[80] Ook bij een gebouwplattegrond uit Sint-Amandsberg is deze constatatie gemaakt.[81] Er wordt echter bij geen van deze voorbeelden dieper ingegaan op de functie of de praktische uitvoering van een kuil op deze locatie.

Afb. 39. S. I-A-103 gecoupeerd.

Afb. 40. Paalspoor C. I-A-108 coupe AB.

Afb. 41. Coupe op C. I-A-110.

80 E.g. de site Zijderveld: Arnoldussen 2008: 321
81 Vanholme et al. 2016: 34

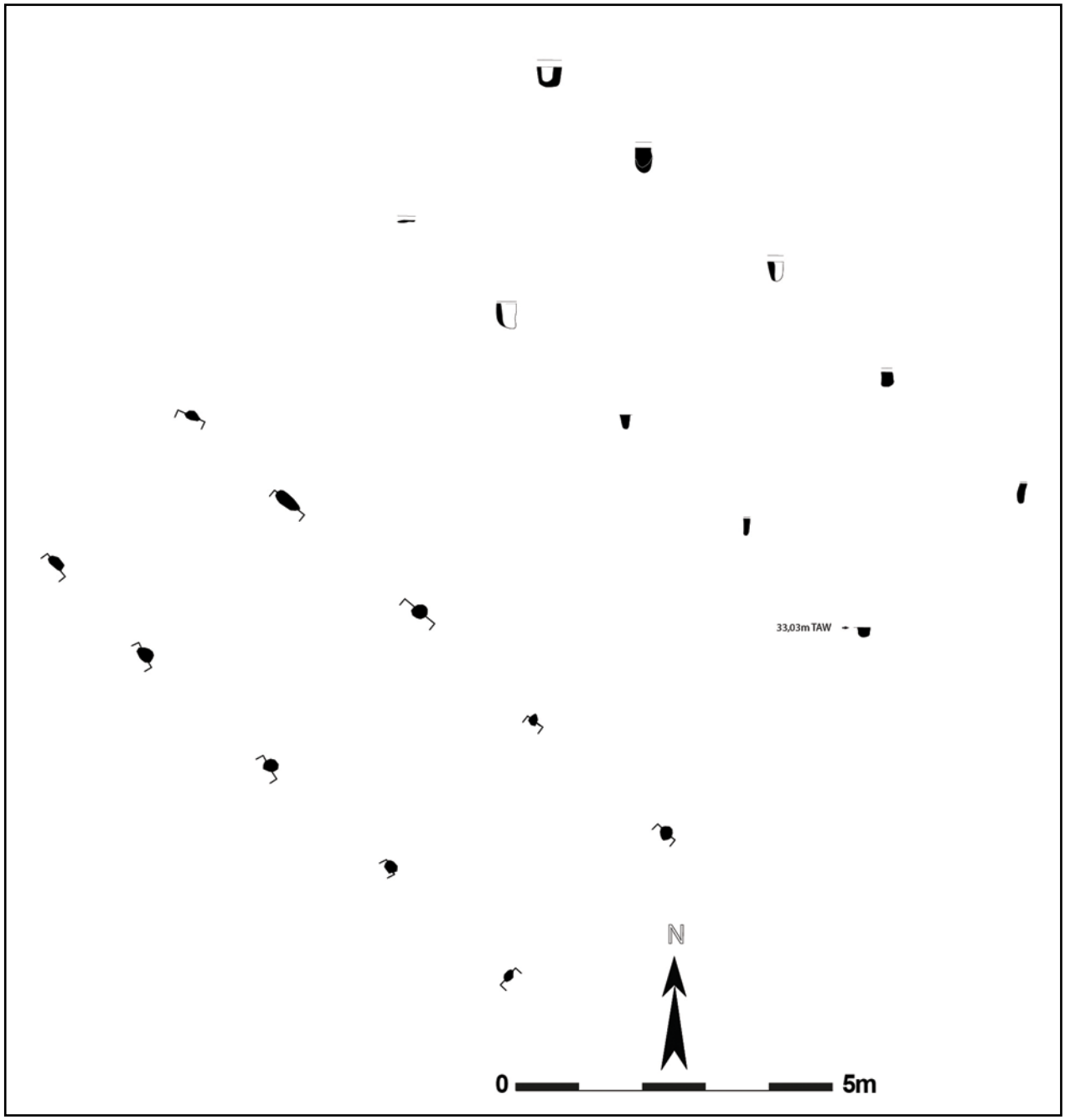

Fig. 34. Grondplan en coupes van gebouw S. I-A-103.

Er zijn geen andere kuilen die geassocieerd kunnen worden met S. I-A-103. Door de positie van het gebouw aan de rand van het opgravingsvlak is niet uit te sluiten dat het gebouw, en bij uitbreiding de nederzetting, slechts onvolledig opgegraven is geweest.

De vulling van de paalsporen hebben geen vondsten opgeleverd. Afgezien van een brok kwartsconglomeraat uit de vulling van I-A-108 (Afb. 40), zijn er slechts enkele kleine fragmentjes houtskool gerecupereerd.

Er zijn twee paalsporen met 14C-methode gedateerd in de midden-bronstijd A. Het houtskoolstaal uit spoor C. I-A-104 is met 2σ zekerheid gedateerd tussen 1640-1490 cal BC.[82] Paalkuil C. I-A-107 is met 2σ zekerheid gedateerd tussen 1870-1620 cal BC.[83] Er kan geen gemiddelde berekend worden voor beide dateringen.[84] Echter is er in de gecalibreerde

82 RICH-22250: 3287±31 BP
83 RICH-22846: 3407±31 BP
84 Gemiddelde: 3348±22 BP: X-Test fails at 5% - 11 X2-Test: df=1 T=7.491(5% 3.8)

datering wel een overlap tussen het einde van de oudste sequentie en het begin van de jongste sequentie. Deze overlap situeert zich tussen 1640-1620 cal BC (Fig. 35).

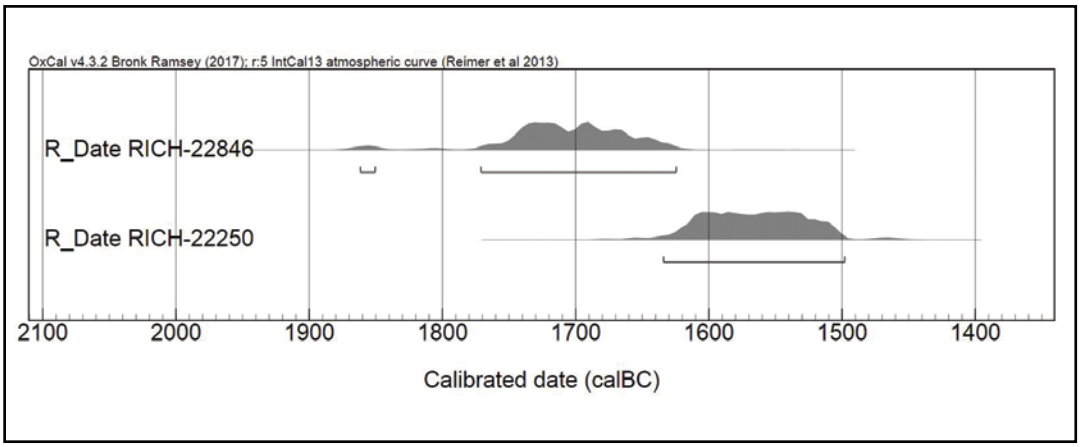

Fig. 35. Multiplot van de dateringen van S. I-A-103.

Het ouder uitvallen van de datering uit C. I-A-107 is waarschijnlijk te wijten aan oud-houteffect bij het gebruikte houtskoolstaal.[85] Als deze factor wordt ingecalculeerd, kunnen beide stalen wel gelijktijdig zijn, waarbij een datering van de 17de of het begin van de 15de eeuw v.Chr. aannemelijk lijkt.[86]

7.3.2.7. Gebouw structuur S. I-A-146

Deze structuur is samengesteld uit vijf paalspoorcontexten: C. I-A-146, C. I-A-147, C. I-A-148, C. I-A-149, C. I-A-150. De paalsporen C. I-A-146, C. I-A-147, C. I-A-149 en C. I-A-150 vormen een rechthoek van 2,7 m op 3,1 m. Paalspoor C. I-A-147 ligt in het verlengde van de westelijke zijde, maar heeft geen tegenhanger op de oostelijke zijde. Waarschijnlijk is dit paalspoor verstoord door greppel C. I-A-35. Er is zowel in vlak als door middel van coupes gezocht naar deze paal, maar deze is niet gevonden (Afb. 42).

Afb. 42. S. I-A-146 gecoupeerd.

85 Houtskool is niet geïdentificeerd.
86 Mondelinge mededeling M. Boudin (KIK)

De sporen van de structuur zijn vrij goed bewaard en duidelijk aflijnbaar. De paalkuilen zijn langgerekt rechthoekig met afgeronde hoeken. Onderaan is bij sommige sporen roestvorming waar te nemen. De vulling bestaat uit een geel-grijze zandleem met houtskoolspikkels en -brokjes. De diameter van de meeste sporen bedraagt zo'n 20 cm, de diepte van de uitgraving varieert tussen de 20 en 30 cm.

De afstand tussen de palen varieert tussen de 2,4 en 2,7 m. Het paalspoor C. I-A-150 staat licht naar binnen ten opzichte van de loodlijn van de zijde. De plattegrond heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie (Fig. 36).

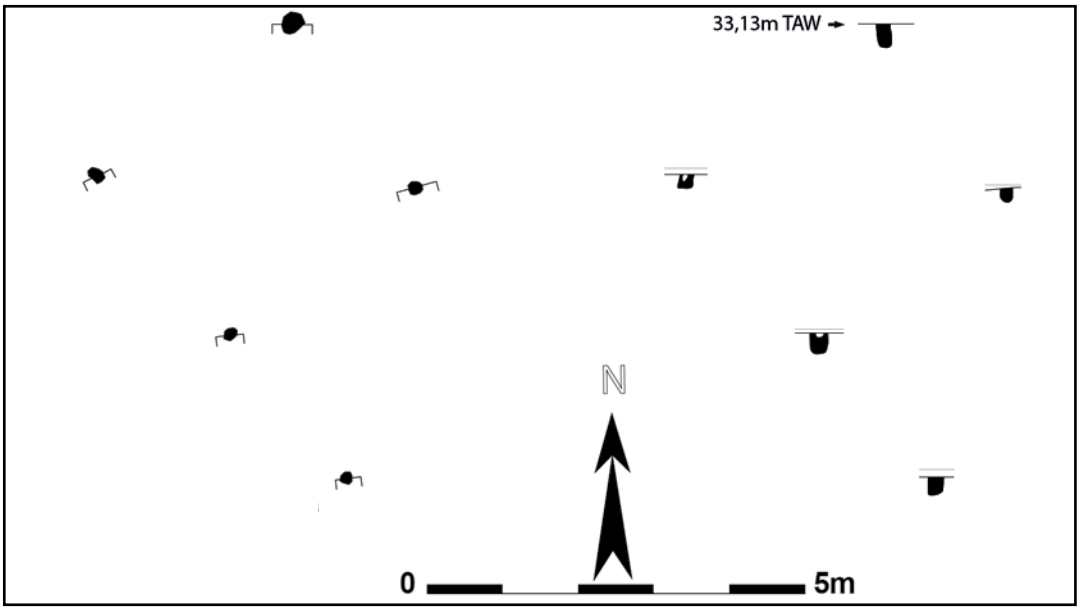

Fig. 36. Grondplan en coupes van structuur S. I-A-146.

In de context zijn er afgezien van enkele brokjes houtskool geen vondsten gedaan. De vulling van de paalkuilen en het voorkomen van de paalkuilen zijn sterk gelijkend aan de paalsporen van S. I-A-103. Twee 14C-dateringen bevestigen ook de gelijktijdigheid van de beide plattegronden. Er zijn twee dateringen uitgevoerd op niet-geïdentificeerde stukjes houtskool uit de vulling van de paalkuilen. De oudste datering valt tussen 1690 cal BC (2σ) 1520 cal BC[87], de jongste datering valt tussen 1600 cal BC (2σ) 1410 cal BC (Fig. 37).[88]

Net als bij gebouw S. I-A-103 was het niet mogelijk om de twee dateringen te combineren.[89] De spreiding van de dateringen zit echter wel vrij dicht bij elkaar. Er is een overlap in de gekalibreerde data tussen 1600 en 1520 cal BC. Waarschijnlijk is de afwijking opnieuw te wijten aan het dateren van een ouder stuk hout ten opzichte van een jonger stuk.

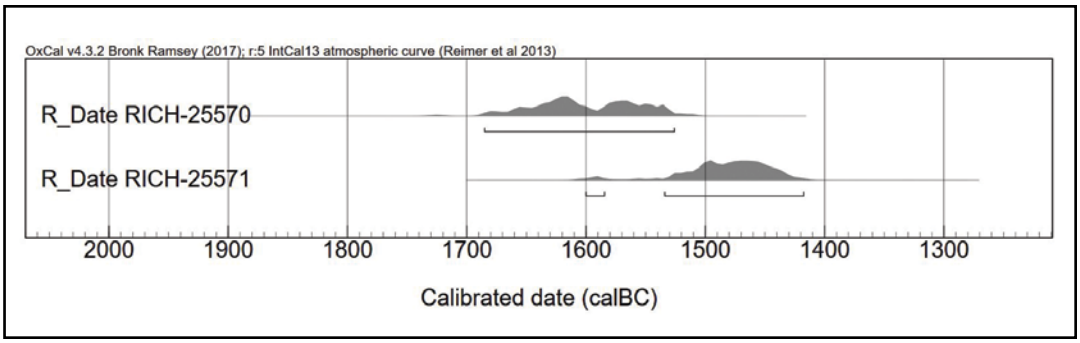

Fig. 37. Multiplot van de dateringen van S. I-A-146.

87 C. I-A-148: 3324±29 BP
88 C. I-A-149: RICH-25571: 3214±31 BP
89 X-Test fails at 5% - combine S. I-A-146 X2-Test: df=1 T=6.708(5% 3.8)

7.3.2.8. Een woonerf uit de midden-bronstijd

De twee gebouwen S. I-A-103 en S. I-A-146 liggen op zo'n 15 m van elkaar, aan de noordelijke kant van het onderzoeksterrein. Ze komen sterk overeen inzake oriëntatie, breedte, vulling en palenzetting. Waarschijnlijk maakten de twee plattegronden samen deel uit van een woonerf uit het einde van de midden-bronstijd A. Gebouw S. I-A-103 heeft waarschijnlijk gefungeerd als een woonhuis, daar waar de kleinere structuur S. I-A-146 eerder als opslagplaats of stal zal zijn gebruikt. De radiokoolstofdateringen tonen aan dat de kans groot is dat de plattegronden gelijktijdig in gebruik zijn geweest. Uit de beide plattegronden zijn er twee dateringen die dicht bij elkaar liggen, en twee die wat afwijken (Fig. 38, Fig. 39).

Als de *outliers* buiten beschouwing worden gelaten, kan er een gemiddelde berekend worden voor de twee plattegronden. Dit geeft voor de beide gebouwplattegronden een datering tussen 1637 cal BC (2σ) 1520 cal BC (Fig. 40).[90]

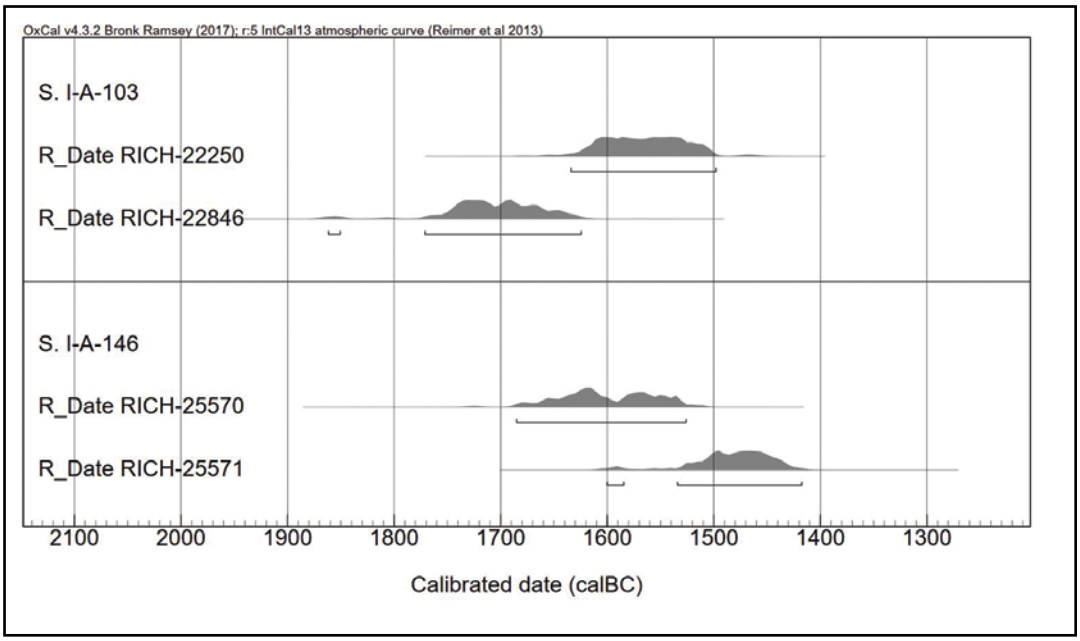

Fig. 38. Multiplot van de dateringen van S. I-A-103 en S. I-A-146.

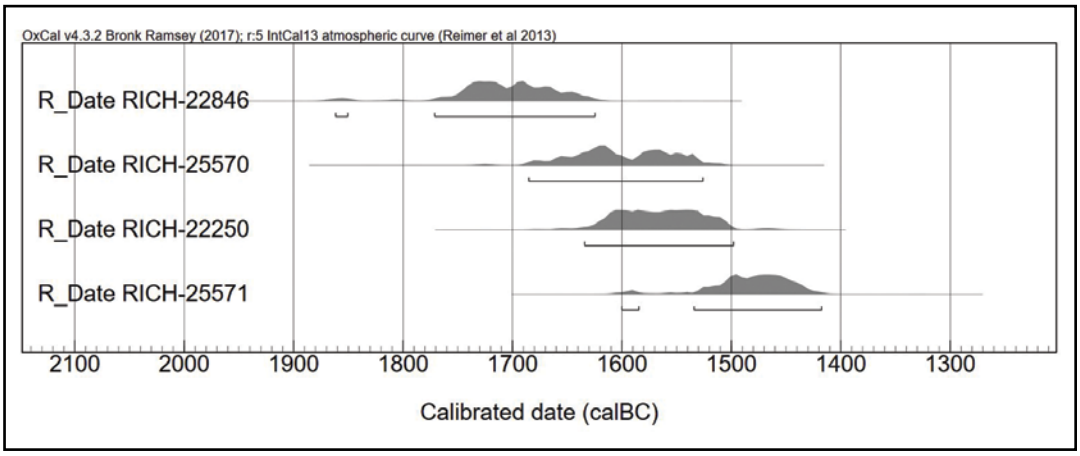

Fig. 39. Gesorteerde multiplot van de dateringen van S. I-A-103 en S. I-A-146.

Er zijn geen afvalkuilen of waterputten aangetroffen in het opgravingsareaal die te linken zijn aan de gebouwen. Gezien de positie van het hoofdgebouw kunnen deze sporen natuurlijk ook buiten de afbakening van de opgravingszone gelegen zijn.

90 Combine RICH-25570 & RICH-22250: 3307±22 BP (X2-Test: df=1 T=0.8 (5% 3.8)

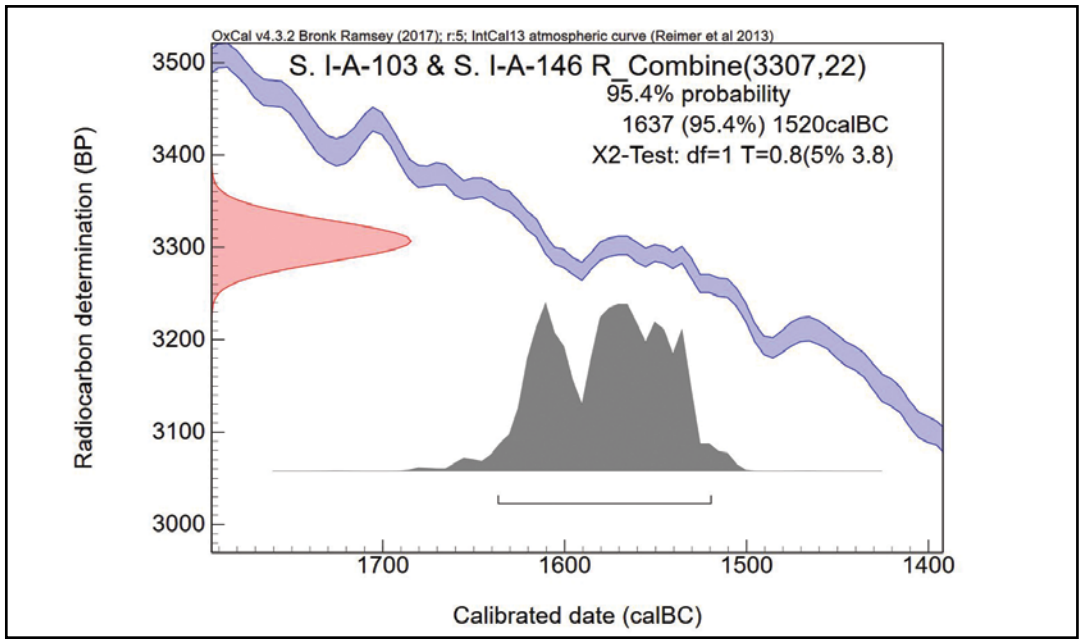

Fig. 40. Combine datering voor S. I-A-146 en S. I-A-103.

7.3.2.9. Vergelijking in regionaal kader

Het gepubliceerde vergelijkingsmateriaal voor de periode in de (ruime) regio bleef lange tijd zeer beperkt[91], maar bij diverse opgravingen uitgevoerd door SOLVA zijn recent verschillende van deze plattegronden teruggevonden.[92] De gebouwen kenmerken zich door hun uniforme constructiewijze en beperkte chronologische spreiding (Tabel 2, Fig. 41).

TABEL 2: OVERZICHT VAN DE GEVONDEN PLATTEGRONDEN MET DE DATERINGEN EN DE VOORNAAMSTE KENMERKEN.

Site	Datering	Minimale Lengte	Breedte	Oriëntatie
Ronse Pont West S. I-A-103	RICH-22250: 3287±31 BP RICH-22846: 3407±31 BP	10m	3,3m	NW-ZO
Ronse Pont West S. I-A-146	RICH-25570: 3324±29 BP RICH-25571: 3214±31 BP	5,2m	3,1m	NW-ZO
Lede - Kleine kouterrede gebouw 1	RICH-21910: 3278±30 BP RICH-21911: 3262±32 BP	16m	3,2m	NW-ZO
Lede - Kleine kouterrede gebouw 2	RICH-21912: 3026±32 BP RICH-21915: 3010±32 BP	7m	3,5m	NW-ZO
Aalst - Rozendreef	RICH-22732: 3315±33 BP	10m	3,2m	NW-ZO
Zottegem -Spelaan	RICH-21596: 3319±33 BP RICH-21612: 3422±36 BP	4m	3,2m	NW-ZO
Aalst - Siesegemkouter	RICH-22713: 3190±33 BP	10m	3,4m	NW-ZO
Sint-Amandsberg	/	10,6m	3m	NW-ZO

Te Aalst-Rozendreef gaat het om een langwerpig gebouw van 10 m lang en 3,2 m breed.[93] Deze structuur heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie en is met een 14C-datering in de midden-bronstijd A gedateerd. Het gebouw dateert met 2σ zekerheid tussen 1690-1500 cal BC.[94]

91 De Mulder et al. 2016
92 Onderstaand hoofdstuk is een parafrase van De Graeve et al. 2018
93 Verbrugge et al. in voorbereiding
94 RICH-22732: 3315±33 BP

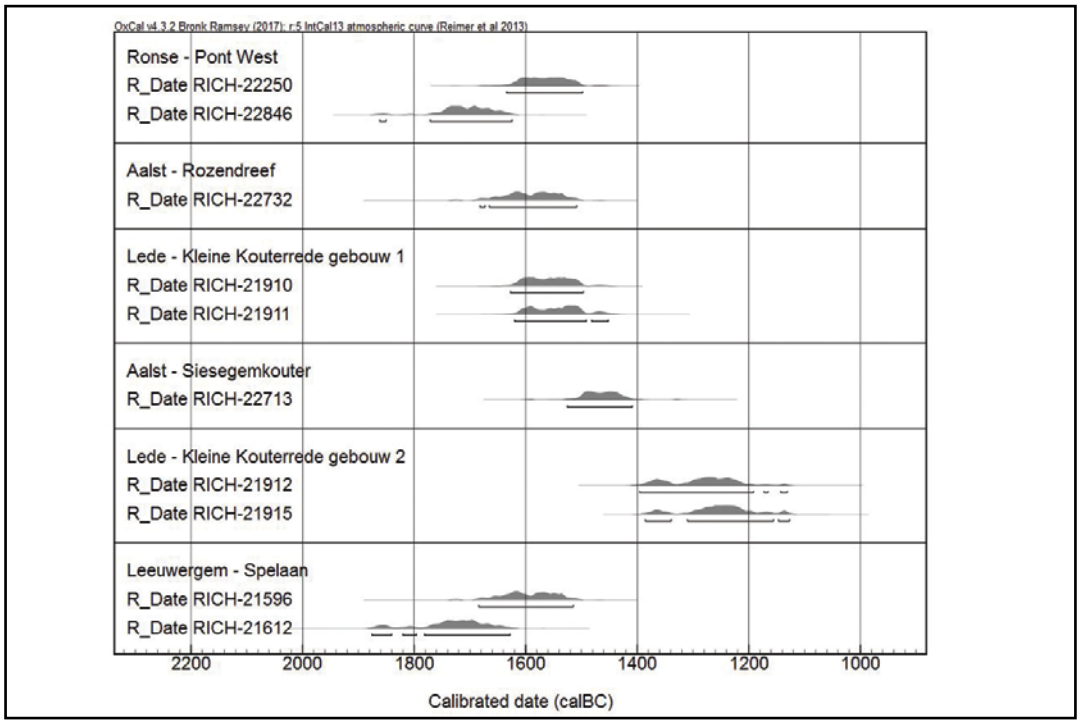

Fig. 41. Combine datering voor S. I-A-146 en S. I-A-103.

Bij de opgraving van Lede-Kleine Kouterrede zijn twee gebouwplattegronden opgegraven.[95] De eerste plattegrond is zo'n 16 m lang en 3,1 à 3,3 m breed en heeft een noordwest-zuidoost oriëntatie. De noordwestelijke hoek heeft een afgeronde zijde. Het gebouw is niet in zijn volle omvang opgegraven aangezien de zuidelijke kant tegen de sleufwand aanlag. Ook dit gebouw is gedateerd in de midden-bronstijd A. De 14C-dateringen dateren het gebouw tussen 1630-1450 cal BC (2σ).[96] Het gemiddelde van de twee 14C-dateringen op niet-gedetermineerde houtskoolfragmenten plaatst het gebouw tussen 1613-1502 cal BC.[97] Het tweede gebouw in Lede-Kleine Kouterrede heeft dezelfde éénschepige lay-out en noordwest-zuidoost oriëntatie. Het is een stuk minder groot: 7 m x 3,5 m. De twee 14C-dateringen plaatsen het gebouw iets recenter in de midden-bronstijd B (1400-1120 cal BC).[98]

Te Zottegem-Spelaan is een klein gebouw opgegraven dat door zijn oriëntatie, breedte, palenzetting en datering aansluit bij de andere gebouwen. Het gebouw is noordwest-zuidoost georiënteerd en heeft een breedte van 3,2 m. De noordwestelijke zijde is afgerond. Het gebouw is slechts 4 m in lengte. Vermoedelijk is hier een kleine, verkorte variant van de langere gebouwen geconstrueerd. De 14C-dateringen dateren het gebouw enerzijds tussen 1880-1620 cal BC (2σ)[99], en anderzijds tussen 1690-1510 cal BC (2σ).[100] Er kan geen combinatiedatering berekend worden. De dateringen hebben wel een gekalibreerde over1ap tussen 1690-1620 cal BC, waardoor een datering in de loop van de 17de-begin 16de eeuw v.Chr. te plaatsen is.

Ook op Aalst-Siesegemkouter is een soortgelijke, zij het licht verschillende plattegrond opgegraven. De noordwest-zuidoost georiënteerde, éénbeukige plattegrond meet ongeveer 10 m in lengte en 3,4 m in breedte. Ook hier is de noordwestelijke zijde afgerond. De 14C-datering plaatst de plattegrond iets jonger tussen 1530 en 1400 cal BC (2σ).[101] Deze

95 Clement et al. 2020
96 RICH-21910: 3278±30 BP; RICH-21911: 3262±32 BP
97 3271±22 BP X2-test: df=1 T=0,1(5%3.8)
98 RICH-21912: 3026±32 BP; RICH-21915: 3010±32 BP
99 RICH-21612: 3422±36 BP
100 RICH-21596: 3319±33 BP
101 RICH-22713: 3190±33 BP

plattegrond stamt dus uit het begin van de midden-bronstijd B.

Ook net buiten het werkingsgebied van SOLVA is dit type plattegrond recent geattesteerd. Bij opgravingen in Sint-Amandsberg is een gebouw van 10,5 m in lengte en 3 m in breedte ontdekt. Uit het gebouw zelf is slechts één niet nauwkeurig te dateren wandscherf gerecupereerd. In een kuil die in de palenrij ligt, komt wel bronstijdaardewerk voor. Een scherf dateert op het einde van de vroege- /midden-bronstijd.[102] De al dan niet gelijktijdigheid van de kuil met het gebouw is evenwel nog een punt van discussie. Ongeveer dezelfde plattegrond is opgegraven te Retie-Veldenstraat. Deze zou dateren op de overgang van de late bronstijd naar de vroege ijzertijd. De auteurs citeren eenzelfde type gebouw in onder meer Bilzen-Spelverstraat, Someren-Hoge Akkers die allen dateren in de vroege ijzertijd.[103] Echter dienen deze dateringen met grote omzichtigheid benaderd te worden. Een groot deel van deze plattegronden is enkel typo-chronologisch gedateerd. Door het beperkt aantal uitgevoerde 14C-dateringen ontstaan cirkelredeneringen, waardoor het moeilijk wordt om tot nieuwe inzichten te komen.

In Vlaams-Brabant zijn verschillende plattegronden opgegraven die dezelfde traditie volgen als de gebouwen in het zuiden van Oost-Vlaanderen. In Kampenhout gaat het om verschillende plattegronden met dezelfde palenzetting en oriëntatie. Echter zijn deze wel een stuk groter dan de exemplaren uit het zuiden van Oost-Vlaanderen.[104] Er zijn geen 14C-dateringen uitgevoerd op deze plattegronden maar verschillende scherven uit het beginstadium van het Hilversum aardewerk dateren de plattegronden ook in de midden-bronstijd A.

De plattegronden uit Maldegem-Burkel[105], Weelde[106] en Sint-Gillis-Waas[107] zijn chronologisch wel gelijktijdig, maar hebben een duidelijk drieschepige opdeling, waarbij de wanden geconstrueerd zijn met wandpalen.

Chronologisch situeren de plattegronden van Ronse Pont West, en bij uitbreiding de plattegronden uit het zuiden van Oost-Vlaanderen, zich op de overgang van de midden-bronstijd A naar de midden-bronstijd B. Deze periode wordt traditioneel voor het zuiden van Nederland, België en het noordoosten van Frankrijk rond 3300 BP gesitueerd.[108] De plattegronden uit Ronse-Pont West en Zottegem-Spelaan dateren in de midden-bronstijd A. Het gebouw uit Aalst-Rozendreef en één van de plattegronden uit Lede-Kleine Kouterrede dateren op de overgangszone tussen de midden-bronstijd A en midden-bronstijd B. De gebouwplattegronden uit Aalst-Siesegemkouter en Lede-Kleine kouterrede dateren uit de midden-bronstijd B.

De gebouwen zijn gedateerd op basis van niet gedetermineerde houtskoolpartikels. Het dateren van houtskool uit paalsporen wordt door sommige onderzoekers sterk in vraag gesteld doordat er nooit zekerheid kan bestaan over de herkomst van het gedateerde houtskool. Hierdoor kunnen deze dateringen enkel dienen als een *terminus post quem* voor het gebouw.[109] Omdat er geen ander dateerbaar materiaal voorhanden is, worden deze stalen wel aangewend voor datering. De hoeveelheid en homogeniteit van de dateringen maken duidelijk op dat deze wel een betrouwbare datering kunnen aanleveren.

De dataset van bronstijdgebouwen uit de midden-bronstijd A is een stuk beperkter dan voor de midden-bronstijd B. Doordat het vergelijkingsmateriaal uit de regio beperkt is en dus nog

102 Vanholme et al. 2016: 34
103 De Raymaeker et al. 2016: 95 (2641±34 BP)
104 Hazen 2013: 35
105 Crombé et al. 2005
106 Annaert 2006
107 Lauwers et al. 2011
108 Arnoldussen et al. 2008: 19, fig. 2.1
109 E.g. Arndolussen 2008: 174; Annaert 2006: 56

geen breder onderzoekskader toelaat, wordt in de analyse vooral gewerkt met de studies van Arnoldussen[110] en Theunissen[111]. Deze studies zijn echter gevoerd op respectievelijk het rivierengebied in midden-Nederland en op zuidelijk Nederland en het noorden van Vlaanderen. De onderzoekers geven zelf aan dat het om een specifiek regionale studie gaat, geënt op eerder regionale onderzoeken.[112] Echter is de dataset van de zandleemstreek in Vlaanderen onvoldoende, en is er geen regionaal overzichtswerk om als toetssteen te dienen. Daardoor staan de geografisch verder gelegen, maar beter onderzochte gebieden model voor deze vergelijkingen. Er dient dus enige terughoudendheid in acht te worden genomen in de adaptatie van de modellen. Verder is het ook nog onvoldoende duidelijk wat de culturele traditie van Zuid-Oost-Vlaanderen omhelst in de midden-bronstijd. Zo is de traditie in het noorden van Frankrijk eerder gericht op ronde huizen in Deverel-Rimburytraditie.[113]

Het grootschalig onderzoek voor het rivierengebied in Nederland stipuleert dat de huizen uit de midden-bronstijd A een stuk minder zichtbaar zijn dan voor de daaropvolgende periode.[114] Er is een piek in de dataset geconstateerd tussen 3150-3050 BP, daar waar voor de periode rond of voor 3300 BP er amper beschikbare data voorhanden zijn.[115] Deze bemerking is ook voor het noordwesten van Frankrijk geformuleerd. Daar halen de onderzoekers een sterk verminderde traceerbare bouwtraditie aan voor de midden-bronstijd. Immers worden op grootschalige opgravingen in het noordoosten van Frankrijk zowel gebouwplattegronden uit het laat-neolithicum als uit de late bronstijd/vroege ijzertijd gevonden, maar niet uit de midden-bronstijd. Verder vindt men op de sites wel kuilen met nederzettingsafval en aardewerk uit de midden-bronstijd terug.[116] Dit geldt overigens ook voor het zuiden van Oost-Vlaanderen. Lange tijd vormden verspreide kuilen uit de midden-bronstijd de enige indicatie van bewoning in de regio.[117] Deze kuilen bevonden zich steeds tussen jongere sporen, waardoor het idee rees dat de andere sporen steeds waren weggeërodeerd of door homogenisatie van de bodem niet meer zichtbaar waren.

De gebouwplattegronden uit Zuid-Oost-Vlaanderen hebben enkele opvallende gemeenschappelijke kenmerken. Vooreerst is de oriëntatie van alle opgegraven plattegronden NW-ZO. Verder zijn ook de breedtes en de smalle langwerpige lay-out van de plattegronden opvallende kenmerken. De korte zijden kunnen ofwel recht ofwel absidiaal zijn.

De onderlinge tussenafstand tussen de palen vertoont bij bijna alle plattegronden een sterkte variatie, waarbij de tussenafstand van de palen varieert tussen 1,5 tot 2,5 m. Deze onregelmatige palenzetting is in tegenspraak met wat op andere sites wordt aangetroffen e.g. Weelde.[118] Daar wordt een zeer regelmatige gestructureerde inplanting van de wandpalen genoteerd. Deze vaststelling is ook voor onderzoek in Nederland gemaakt. Onderzoekers halen zelf de regelmatigheid van de palenzetting aan als een van de belangrijkste elementen in het herkennen van plattegronden uit de midden-bronstijd (B).[119] Deze variëteit in onderlinge palenzetting is in tegenstelling met de gestandaardiseerde breedte van de gebouwen. Deze bedroeg, met uitzondering van twee plattegronden, telkens ongeveer 3,2 m. Dit is een stuk minder breed in vergelijking met de midden-bronstijd huizen in Nederland, waar de

110 Arnoldussen 2008
111 Theunissen 2009
112 Arnoldussen et al. 2014: 120-123
113 Leroy-Langelin et al. 2017: 173; Bradley et al. 2016; De Graeve et al. 2018
114 Arnoldussen et al. 2008: 30
115 Arnoldussen 2008: 190, fig. 5.12
116 David et al. 2016: 110
117 De Mulder & Dewandel 2007, De Mulder & Deschieter 2005, De Mulder et al. 2001
118 Annaert 2006
119 Arnoldussen 2008: 31 "The observable regularity is a consequence of the placement of the roof-bearing posts at a mean of 1.9–2.3 m distance from each other in the lines of roof-bearing posts (i.e. the spacing). This regular spacing of the roof-bearingposts applies to all areas of the Low Countries and is in fact one of the most important criteria for the recognition of reliable Middle Bronze Age (-B) house plans."

gemiddelde breedte tussen 5,5 en 6 m ligt.[120] Deze gestandaardiseerde afmeting getuigt van een geplande en gestructureerde aanpak. De twee plattegronden[121] die het meeste afweken van deze 3,2 m breedte, dateerden ook een stuk jonger in de midden-bronstijd B.

De gebouwen hebben ofwel een rechte ofwel een afgeronde zijde aan de noordwestelijke kant. Voor de gebouwen opgegraven te Sint Gillis Waas-Kluizenmolen is de suggestie gemaakt dat een rechte zijde te linken is aan een zadeldak, terwijl men voor het absidiale uiteinde een schilddak suggereert.[122] De gebouwen te Sint-Gillis Waas hebben ook allemaal de absidiaal korte zijde aan de noordwestelijke kant.

De opgegraven éénschepige plattegronden uit Zuid-Oost-Vlaanderen kunnen het resultaat zijn van verschillende constructiemethodes. Het idee dat de gebouwen slechts éénschepig waren en dat de aangetroffen paalsporen de palen van de zijwanden zijn, lijkt gezien de beperkte breedte onwaarschijnlijk.

Doorgaans wordt er gesteld dat in dit deel van Noordwest-Europa de drieschepige gebouwplattegrond de gangbare bouwmethode is in de midden-bronstijd (B).[123] Wanneer er gewerkt wordt met middenstaanders, trekbalken en een pi-constructie resulteert dit in vier rijen van dragende palen (= Arnoldussen type B[124]). Het aantreffen van een éénschepige plattegrond wordt dan ook vaak gezien als het resultaat van een sterke erosie van zo'n gebouw, waarbij enkel de dieper gefundeerde middelste nokstaanders van het gebouw bewaard zijn gebleven in het archeologische vlak. Illustratief voor deze interpretatie is de plattegrond uit Weelde. Daarbij zijn de middenstaanders aanwezig, maar zijn de daarrond liggende wandpalen slechts sporadisch bewaard gebleven.[125] Bij dit type plattegrond verschilt de diepte van de ingegraven palen van de middenstaanders niet veel ten opzichte van de diepte van de wandpalen. Deze interpretatie is echter voor de gepresenteerde gebouwen moeilijk hard te maken. Er is immers bij geen enkele van de plattegronden een palenzetting aangetroffen die dit zou ondersteunen. Bovendien is er, met uitzondering van Aalst-Siesegemkouter, op geen enkel van de andere terreinen een aanwijzing voor zware erosie.

Een mogelijke verklaring voor de gegeven palenzetting, is dat er geen palen ontbreken, maar dat het gaat om een driebeukig gebouw waarbij geen standpalen zijn gebruikt in de wand (= type A1 Arnoldussen[126]). Dit type plattegrond combineert een pi-constructie met wanden die steunen op een funderingsbalk, dewelke niet is ingegraven in de bodem.[127] Verder stelt Arnoldussen een gemiddelde breedte van 5,5 tot 6 m vast bij bronstijdplattegronden in Nederland. De breedte van de hier gepresenteerde structuren was steeds 3,2 m, wat aanzienlijk minder is dan de bronstijdhuizen in Nederland. Deze breedte komt evenwel overeen met de spanwijdte van de traveeën van de middelste beuk. Deze bevinden zich tussen de 2,6 - 3,4 m.[128] Dit staaft het idee dat de kern van het gebouw hetzelfde is, maar dat de opbouw van de buitenbeuken sterk verschilde. Mogelijk speelt hier ook een chronologische evolutie een rol, waarbij er een verschuiving is van het gebruik van dragende wanden met funderingsbalk naar het gebruik van wandpalen.

120 Arnoldussen et al. 2008: 31
121 Lede Kleine Kouterrede en Aalst Siesegemkouter
122 Lauwers et al. 2011: 28
123 Deze paragraaf is overgenomen uit De Graeve et al. 2018
124 Arnoldussen 2008: 195
125 Annaert 2006: 55
126 Arnoldussen 2008: 195, fig. 5.14
127 Buchez 2012: 114
128 Arnoldussen 2008: 220

7.3.2.10. Conclusie

Net onder het hoogste punt van een glooiing, op de rand van een beekvallei is tijdens de opgraving een kringgreppel uit de bronstijd aangetroffen. Deze greppel is het laatste relict van een grafmonument. Er zijn geen directe aanwijzingen voor een verhevenheid of heuvel binnenin de greppel, maar op basis van vergelijkingen is het aannemelijk dat de greppel een opgeworpen heuvellichaam heeft omgeven. De kringgreppel is opgericht aan het einde van de midden-bronstijd A, tussen 1660 en 1530 cal BC. Gedurende deze periode was de kringgreppel de meest toonaangevende manier om (de sociale elite) te begraven. Tijdens het onderzoek is maar één context aangetroffen die als graf te interpreteren is (C. I-A-230). Dit graf is op basis van het aardewerk gedateerd in de late fase van de vroege ijzertijd, waardoor dit niet als het stichtersgraf, maar als een secundair graf te beschouwen is. Deze vondst illustreert de lange gebruiksduur en aantrekkingskracht van het grafvelden op latere bewoners.

In de onmiddellijke nabijheid van de grafcirkel zijn verschillende restanten van dassenburchten terug gevonden. De grootste en best bewaarde dassenburcht C. I-A-17 lag enkele tientallen meters ten noorden van de kringgreppel. Tal van elementen geven indirecte aanwijzingen dat de dassenburcht ingegraven is geweest in een ondertussen verdwenen heuvellichaam. De aanwezigheid van zgn. tombelles simples of grafheuvels zonder omringende structuur in de directe omgeving van de site toont aan dat ook dit type in de streek in zwang was. Het feit dat grafheuvels zowel met als zonder omringende greppel naast elkaar voorkomen in de regio (zoals in Lessines[129]), staaft de aanname dat de grote dassenburcht waarschijnlijk is aangelegd onder een ondertussen verdwenen heuvellichaam zonder afbakenende gracht.

Ten noordoosten van deze funeraire structuren ligt een éénbeukig noordwest-zuidoost georiënteerd (hoofd)gebouw S. I-A-103 dat met 14C-dateringen in de 17de of 16de eeuw v.Chr. te dateren is. Op zo'n 15 m ten westen van dit gebouw ligt nog een kleiner gebouwtje S. I-A-146 dat waarschijnlijk als opslagplaats heeft gediend. Er kon voor de beide structuren een combinatiedatering gemaakt worden op basis van twee 14C-dateringen.[130] Deze plaatst de gebouwen tussen 1637 cal BC (2σ) 1520 cal BC.[131] Er zijn geen verdere nederzettingssporen zoals kuilen of waterputten teruggevonden die te linken zijn aan de plattegronden.

De opgegraven plattegronden vertonen zowel vormelijk als chronologisch een sterke affiliatie met plattegronden opgegraven door SOLVA in het zuiden van Oost-Vlaanderen. De gebouwen zijn allemaal zeer eenvoudig in opbouw en hebben eenzelfde noordwest-zuidoost oriëntatie, éénschepige constructie en identieke breedte.

De dateringen tonen aan dat de gebouwen en de kringgreppel wellicht ongeveer gelijktijdig in gebruik waren. Bovendien liggen de structuren op geringe afstand van elkaar wat de relatie meer dan waarschijnlijk maakt.

Er zijn in totaal zeven dateringen uitgevoerd: drie op de kringgreppel en twee op elk gebouw (Fig. 42).

129 Henton et al. 2016: 9. Echter dient er rekening gehouden worden dat het hier een desktop-onderzoek betreft, waarbij er geen terreintesten zijn gedaan die de eventuele aan- of afwezigheid van een opgevulde (en dus niet op LIDAR-kaarten zichtbare) kringgreppel aantoont.
130 Er zijn vier 14C-dateringen uitgevoerd op de plattegronden, maar slechts twee konden gebruikt worden voor een combinatiedatering. Zie 7.3.2.6. & 7.3.2.8. voor verder uitwerking hiervan.
131 Combine RICH-25570 & RICH-22250: 3307±22 BP (X2-Test: df=1 T=0.8 (5% 3.8)

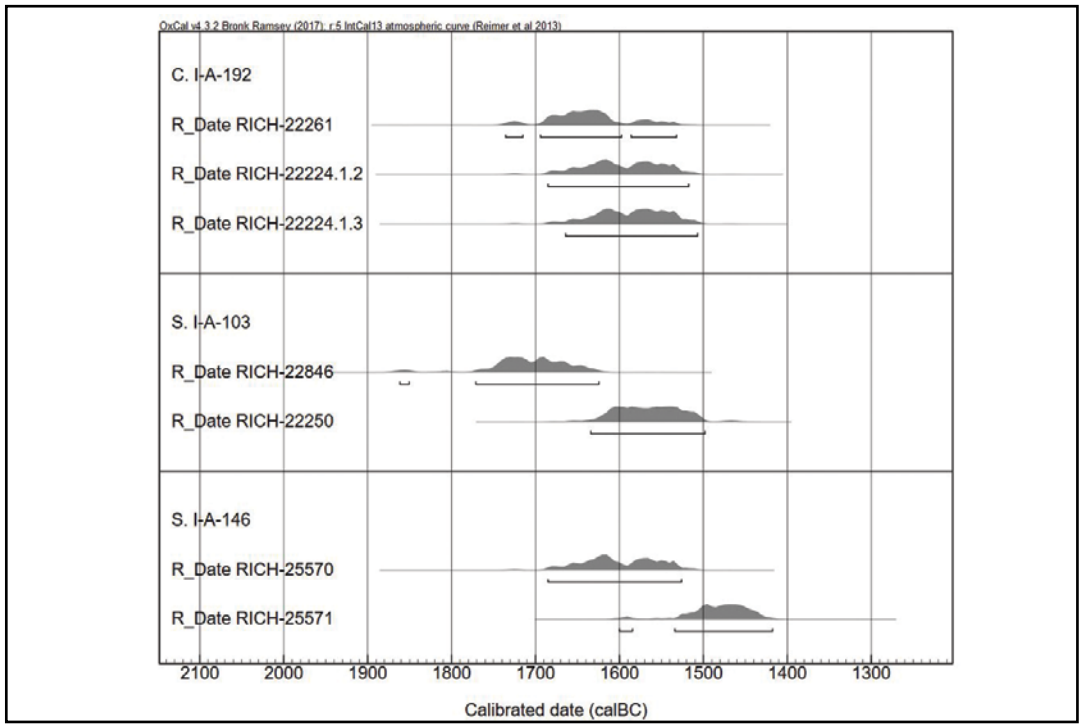

Fig. 42. Multiplot van de dateringen uit de bronstijd.

Van deze zeven dateringen valt er één iets ouder (gebouw S. I-A-103) en één iets jonger (S. I-A-146) uit. De overige 5 dateringen konden gebruikt worden om een gemiddelde te berekenen. Dit gaf een datering tussen 1641 cal BC (2σ) 1531 cal BC. De datering valt uiteen in twee pieken: een eerste piek ligt tussen 1641 cal BC (46,6%) 1596 cal BC, een tweede piek ligt tussen 1589 (48,8%) 1531 cal BC (Fig. 43).[132] Aangezien de waarschijnlijkheid van de datering evenredig verdeeld is over de beide pieken, is het niet mogelijk om de datering op basis daarvan te gaan verfijnen.

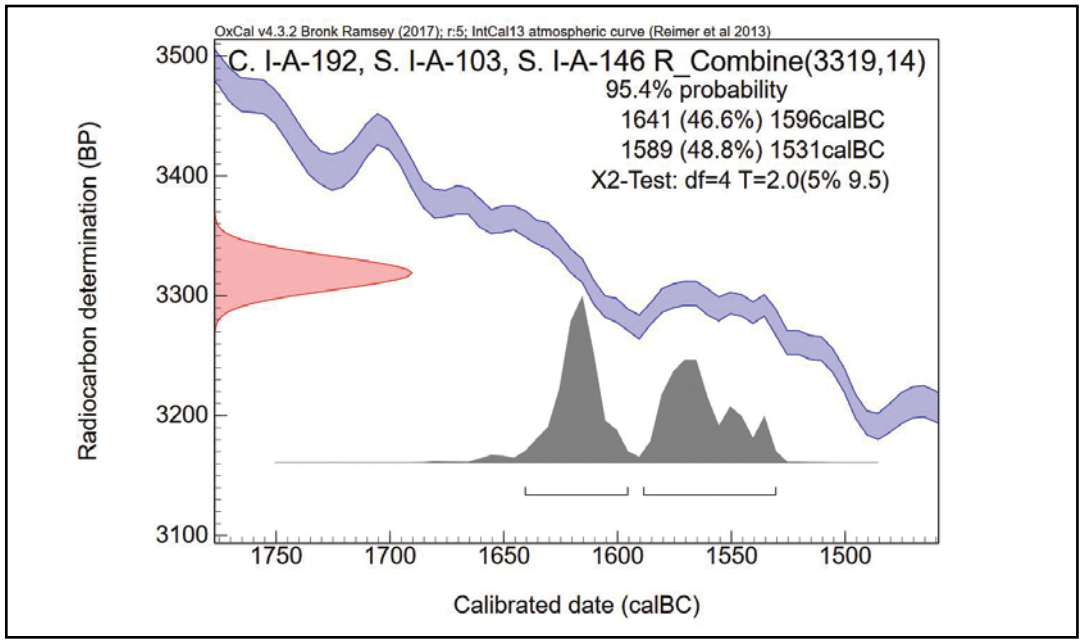

Fig. 43. Combine datering van de verschillende structuren uit de midden-bronstijd A.

132 Combine RICH-22250, RICH-25570, RICH-22261, RICH-22224.4.2, RICH-22224.1.3: 3319±14 BP (X2-Test: df=4 T=2.0 (5%9.5). De twee outliners zijn bij het opstellen van deze combinatiedatering buiten beschouwing gelaten.

Oudere synthetiserende onderzoeken konden het voorkomen van zowel begraving als bewoning op dezelfde plaats moeilijk kaderen.[133] Het verschil in onderzoeksstrategie voor de bewoning en de begraving droeg in grote mate bij tot deze situatie.[134] Hoewel de archeologische data de laatste jaren een exponentiële groei hebben gekend, is er toch nog sprake van een gescheiden dataset voor wat betreft de begraving en de nederzettingssporen.[135]

De sites waarop zowel begravingssporen als nederzettingen zijn gekend zijn zeer beperkt voor de regio. Voor Vlaanderen is dit afgezien van Pont West, nog gekend in Maldegem-Burkel[136] en Weelde[137].

In het noorden en oosten van Nederland is door de verdere stand van het onderzoek dit simultaan voorkomen van begraving en bewoning wel beter gekend.[138] Hoewel de dataset van opgravingen waarin zowel grafheuvels als huizen beperkt zijn, lijkt er wel een trend te zijn waarbij de huizen werden gebouwd rond oudere grafheuvels.[139]

De stand van het onderzoek in de regio is voorlopig onvoldoende om reeds conclusies te maken over het al dan niet gelijktijdig voorkomen van funeraire structuren en nederzettingen en hun onderlinge relatie. Bij een ruimere dataset kan de aandacht uitgaan naar de relatie tussen deze beide complexen. Daarbij is vooral het chronologische aspect van belang waarbij er moet worden nagegaan of de bewoning dan wel de begraving eerst aanwezig was op de site, en welke daarvoor de determinerende factoren waren.

133 Theunissen 2009: 211,
134 E.g. kleine opgravingsvlakken, de hogere gevoeligheid grafheuvels voor luchtfotografie, LIDAR
135 Het niet herkennen of het louter typo-chronologisch i.p.v. natuurwetenschappelijk dateren van de plattegronden speelt hierin ook een sterke rol.
136 Crombé et al. 2005
137 Annaert 2006
138 Arnoldussen et al. 2008: 24
139 Bourgeois & Fontijn 2008

7.3.3. Vroege ijzertijd

7.3.3.1. Inleiding

Tijdens de vroege ijzertijd worden de terreinen opnieuw bewoond. Verspreid over het opgravingsvlak zijn verschillende kleine gebouwplattegronden teruggevonden. De bewoning is gegroepeerd in twee clusters op zo'n 350 m van elkaar (Fig. 44). De noordelijke cluster bestaat uit één achtpalig gebouw (S. I-A-524) met twee bijgebouwtjes (S. I-A-583 & S. I-A-587). De zuidelijke cluster bestaat uit twee achtpalige gebouwen (S. VII-A-17 & S. V-A-17) met daarrond verschillende bijgebouwtjes (S. V-A-1, S. V-A-12, S. V-A-77 & S. V-A-98).

De vroege ijzertijd te Ronse Pont West is enkel gekend op basis van 14C-dateringen op niet-geïdentificeerde houtskool uit paalsporen.[140] De 14C-dateringen van de verschillende gebouwtjes met dezelfde oriëntatie en hetzelfde grondplan zijn steeds consequent waardoor ze zeker als betrouwbaar kunnen worden gezien.

Er zijn uit deze periode enkel gebouwplattegronden opgegraven. Afgezien van een geïsoleerd graf kon er geen enkele afvalkuil, waterkuil, silo of eender ander spoor aan deze bewoning gekoppeld worden. De impact van de bewoning op het bodemarchief is bijgevolg zeer laag gebleven.

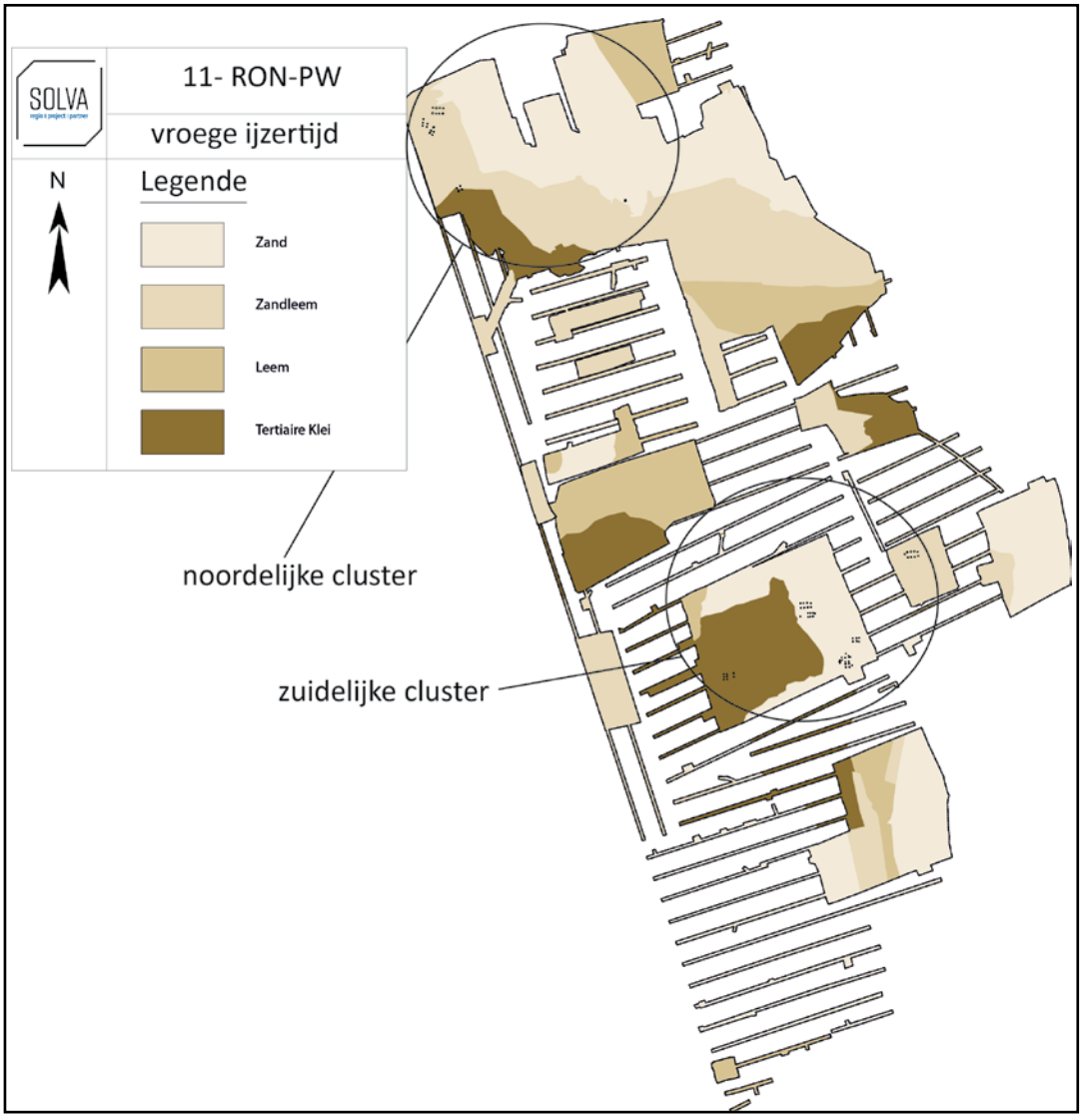

Fig. 44. Grondplan met aanduiding van de vroege ijzertijd te Ronse-Pont West.

140 Het relatief hoog aantal 14C-dateringen wees uit dat er regelmatig intrusieve of residuele houtskool in de paalsporen is gedateerd. Echter wijst de homogeniteit van de dateringen in de vroege ijzertijd op betrouwbare dateringen.

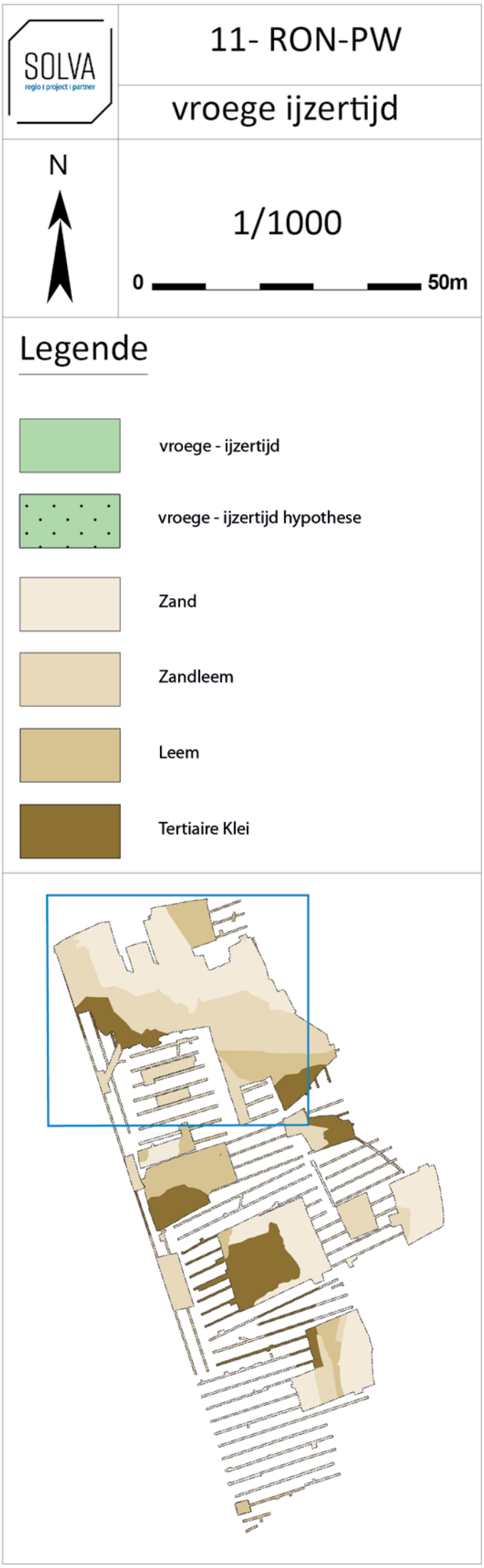

Fig. 45. Sporen uit de vroege ijzertijd in de noordelijke zone.

C. I-A-230

7.3.3.2. Noordelijke cluster

7.3.3.2.1. Inleiding

De structuren in de noordelijke zone zijn gelegen in een zone met veel paalsporen, greppels en kuilen uit de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode.[141] Tussen deze sporen zijn er drie gebouwtjes uit de vroege ijzertijd gedefinieerd. Het is echter niet uit te sluiten dat er nog meer sporen uit deze periode stammen, maar door het gebrek aan dateerbare elementen kunnen ze niet gelinkt worden aan de vroege ijzertijd.

In bepaalde recentere sporen, e.g. C. I-A-552, komen er typische vormen uit de vroege ijzertijd voor.[142] Deze greppelstructuren hebben duidelijk een deel van een oudere site vergraven waardoor het materiaal na verloop van tijd in de jongere sporen is terecht gekomen.

De sporen zijn gelegen in een zone die sterk onderhevig is geweest aan oxido-reductie, waardoor de leesbaarheid van de sporen sterk werd bemoeilijkt. Daarom is er op sommige plaatsen drie keer manueel verdiept naar een nieuw grondplan. Nadat alle sporen van het derde grondplan opgegraven waren, is nog een vierde keer machinaal verdiept om zeker te zijn dat er geen dieper gelegen sporen gemist werden.

In deze noordelijke cluster zijn drie gebouwplattegronden opgegraven die vrij dicht liggen ten opzichte van elkaar (Fig. 45). Gezien hun kleine omvang gaat het waarschijnlijk om bijgebouwtjes.

7.3.3.2.2. Structuur S. I-A-524

Deze structuur bestaat uit acht paalcontexten: C. I-A-524, C. I-A-526, C. I-A-532, C. I-A-534, C. I-A-535, C. I-A-645, C. I-B-88, C. I-C-16. Het gebouw heeft een O-W oriëntatie en meet 6,8 m x 3,5 m (gemeten van het middelpunt van de paalsporen). De zes meest westelijke paalsporen liggen allen 2,2 m van elkaar verwijderd, de twee oostelijke liggen 2,4 m verwijderd van de andere palen (Fig. 46, Afb. 43).

De paalsporen waren allen ongeveer 50 cm diep ingegraven ten opzichte van het afgegraven vlak. De vulling van de sporen bestond uit een licht grijsbruine zandleem met veel ijzer- en mangaanbrokjes (Afb. 44).

Bij sommige paalsporen was een duidelijke kern af te lijnen. Enkele paalsporen hadden een dun bandje houtskool aan de buitenkant van het spoor. Er waren geen sporen van *in situ* verbranding te zien, wat erop wijst dat de houtskool er na het uittrekken van de paal is in terecht gekomen.

Er zijn drie 14C-dateringen uitgevoerd op niet-geïdentificeerde houtskool uit de paalsporen. Eén staal kon niet gedateerd worden (11-RON-PW-1350). Het staal uit spoor I-A-524 leverde een datering op die op de overgang tussen de midden-bronstijd A en midden-bronstijd B valt.[143] Dit staal sluit goed aan bij de bronstijdoccupatie op de site, maar kan in deze context als residueel beschouwd worden (Fig. 47).

141 Zie 7.3.4.
142 7.3.4.2.5: Fig. 78: 17
143 RICH-22356: 3281±32 BP: 1640 BC (2σ) 1460 BC

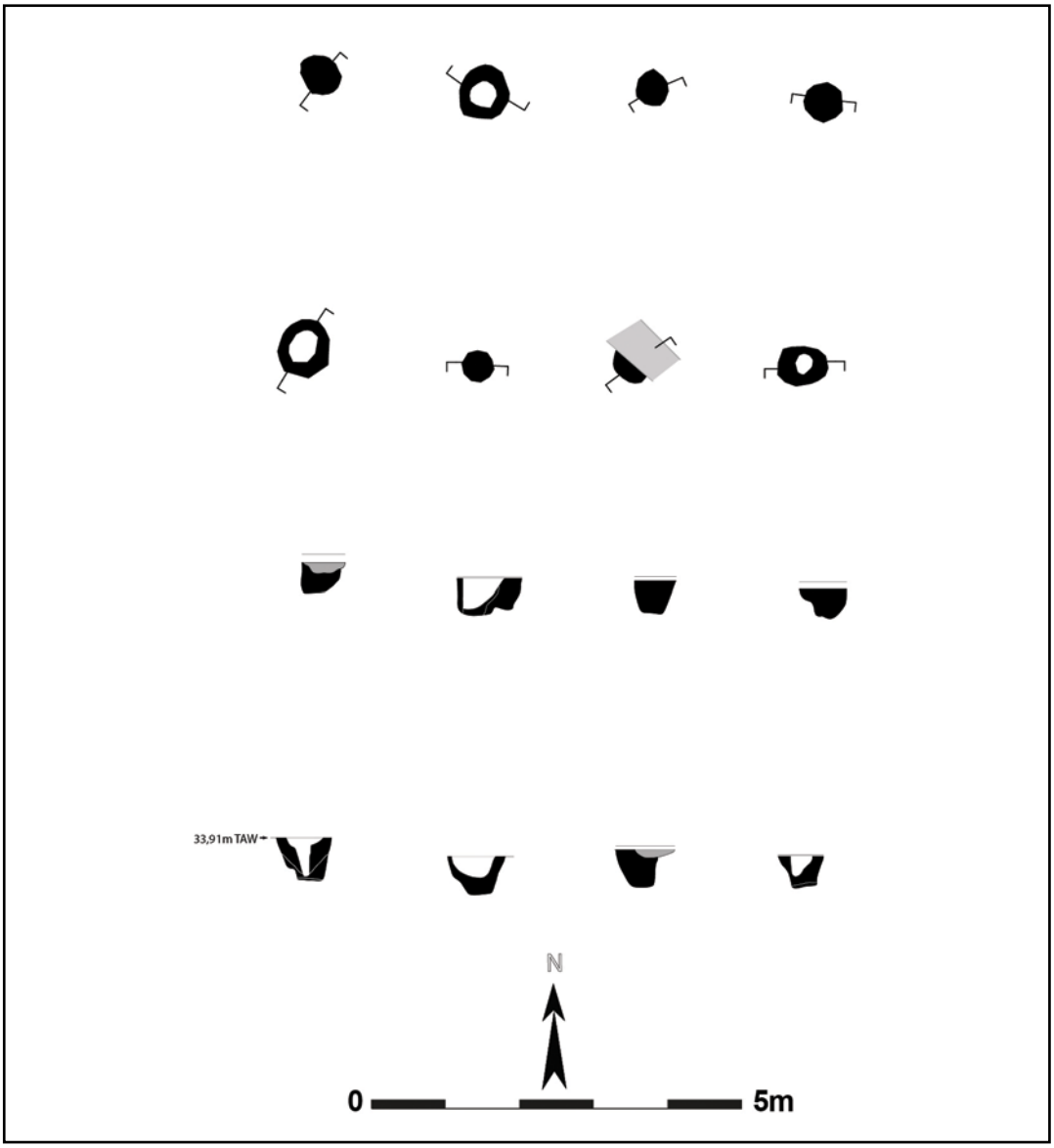

Fig. 46. Lay-out en doorsnedes van S. I-A-524.

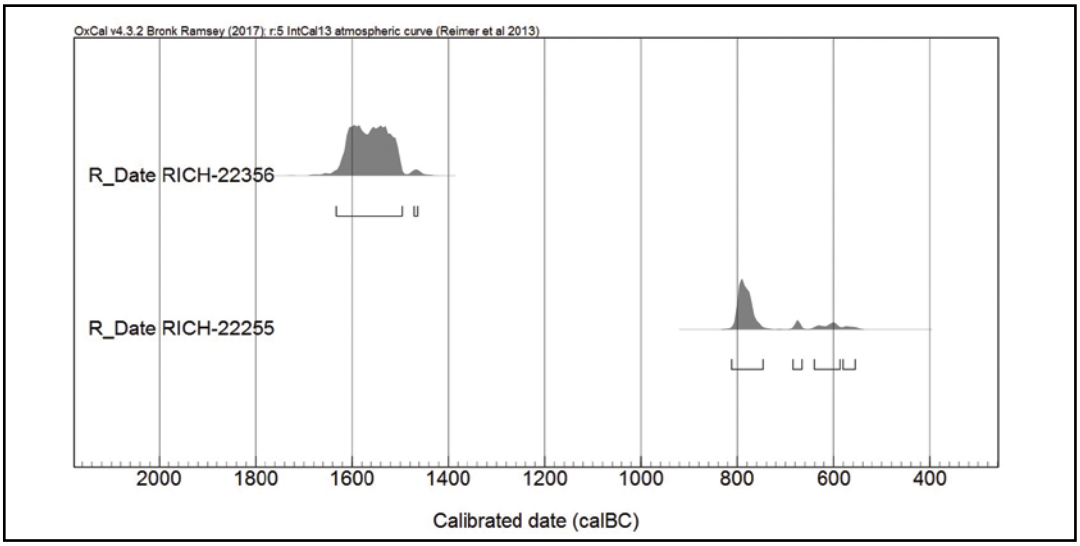

Fig. 47. Multiplot dateringen S. I-A-524.

Afb. 43. Bovenaanzicht van structuur S. I-A-524 tijdens het terreinwerk.
Doordat de plattegrond pas tijdens het couperen is ontdekt, zijn verschillende sporen volgens een andere oriëntatie gecoupeerd.

Afb. 44. Voorbeeld van één van de gecoupeerde paalsporen van S. I-A-524.

De enige bruikbare datering van deze structuur komt uit laag I-A-526-AB-2 en dateert bij 2σ tussen 810-550 cal BC.[144] Deze brede spreiding valt in vier verschillende pieken uiteen, waarbij de eerste piek de hoogste waarschijnlijkheid heeft: 812 cal BC (76,3%) 748 cal BC (Fig. 48).

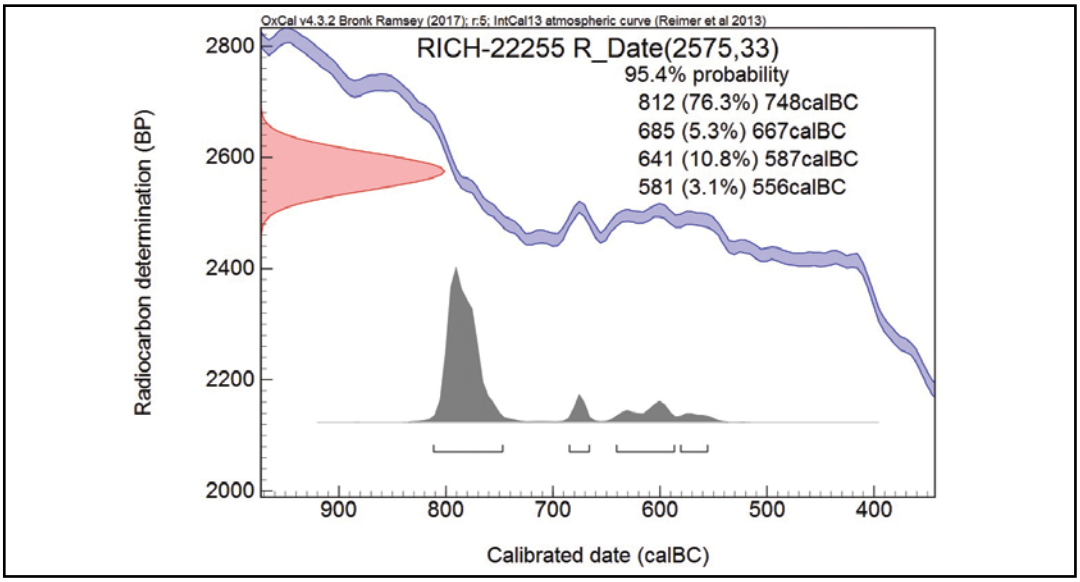

Fig. 48. Singleplot van 11-RON-PW-1349 (C. I-A-526).

De waarschijnlijkheid bij deze datering is het hoogst aan het einde van de 9de eeuw en in de eerste helft van de 8ste eeuw v.Chr., maar omdat het moeilijk is om dit hard te maken op basis van één datering is er gekozen om de datering vrij breed te houden tussen 805-550 cal BC.

Er zijn twee paalsporen (C. I-B-85 en C. I-A-645) van de plattegrond die duidelijk oversneden worden door greppel C. I-A-531. Deze greppel wordt op basis van het aanwezige materiaal in de late ijzertijd gedateerd. Dit wijst erop dat de plattegrond per definitie ouder moet zijn.

De 14C-datering kan door het aardewerk niet verder bijgesteld worden. In totaal zijn er 27 stukken aardewerk ingezameld uit de structuur. Het merendeel van het aangetroffen aardewerk is klein of slecht bewaard. Twee scherven zijn geëffend onversierd (Fig. 49: 2), één scherf is waarschijnlijk geglad geweest maar is zeer slecht bewaard, en negen stuks tenslotte zijn geruwd. Bij deze geruwde scherven was er één versierd met een combinatie van vingertopindrukken en verticale gladdingslijnen (Fig. 49: 1).

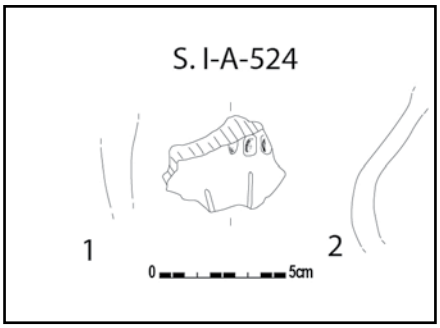

Fig. 49. Materiaal uit S. I-A-524.
1: scherf versierd met een combinatie van vingertopindrukken en verticale gladdingslijnen.
2: geëffend onversierd.

144 RICH-22255: 2575±33 BP: 805 BC (1σ) 760 BC; De andere pieken hebben een beduidend lagere zekerheid: 685 calBC (5.3%) 667 calBC, 641 calBC (10,8%) 587 calBC en 581 calBC (3,1%) 556 calBC

7.3.3.2.3. Structuur S. I-A-583

Structuur S. I-A-583 is samengesteld uit vijf paalspoorcontexten: C. I-A-583, C. I-A-584, C. I-A-602, C. I-A-669 & C. I-B-122. De structuur heeft een vierkant grondplan van 2,1 m x 3,1 m met een NNO-ZZW oriëntatie. Op zo'n 2,4 m ten noorden is een vijfde paalspoor toegevoegd: C. I-A-669 (Fig. 50, Afb. 45).

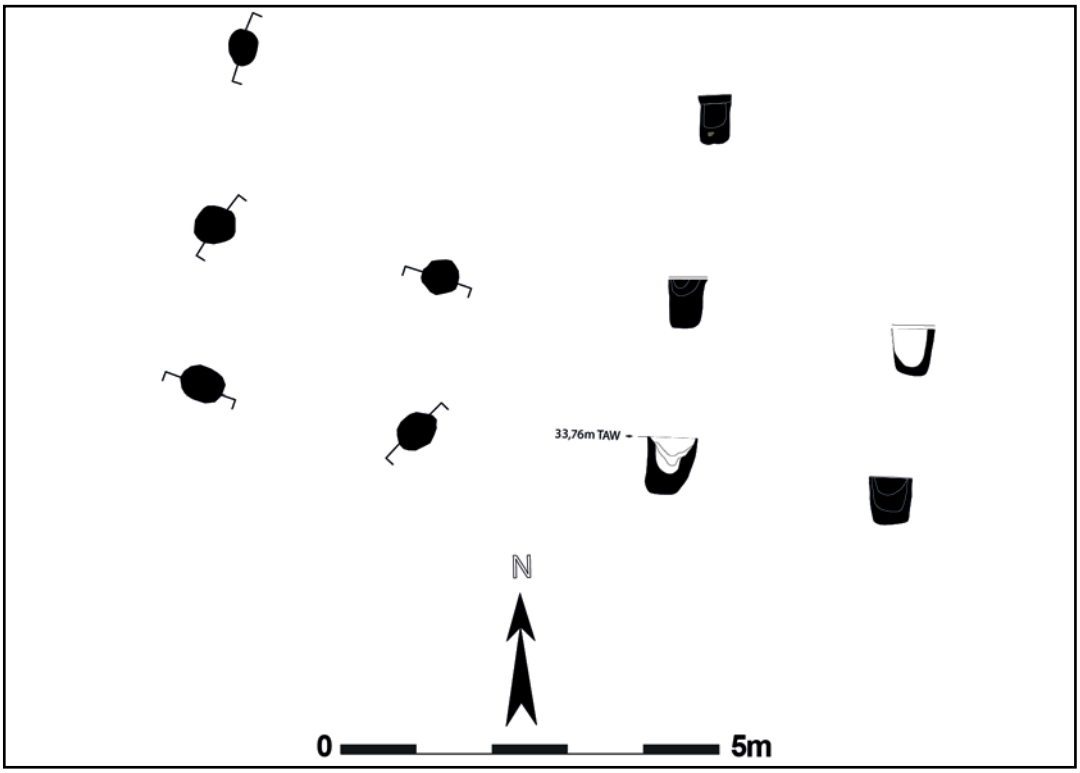

Fig. 50. Plattegrond en coupes van S. I-A-583.

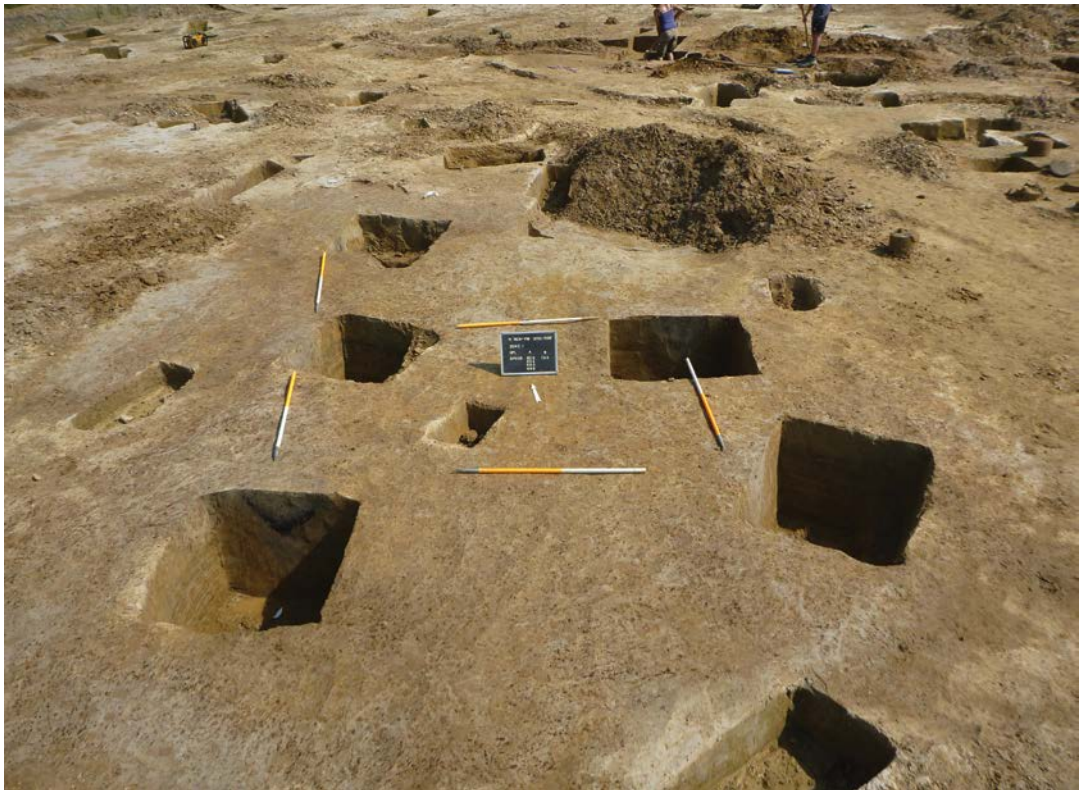

Afb. 45. Terreinopname van S. I-A-583 vanuit het zuiden.

Gezien het identieke uiterlijk van deze paal met de palen van het vierkant is het zeer waarschijnlijk dat deze paal tot deze plattegrond behoorde. Immers onderscheiden deze palen zich van de overige paalkuilen in de zone door hun diepe uitgraving (Afb. 46). Net ten noorden van de plattegrond loopt gracht C. I-A-552. Bij het verdiepen onder gracht C. I-A-552 is geen extra paalspoor teruggevonden. Gezien de dieptes van de andere paalsporen zou op deze locatie een eventuele paal zeker bewaard zijn gebleven.

Afb. 46. Doorsnede op paalspoor C. I-A-669.

De paalsporen zijn allen zo'n 60 cm diep onder het vlak uitgegraven, met uitzondering van C. I-A-602 die 76 cm diep is uitgegraven. De sporen zijn gemiddeld 40 cm breed met een vrij platte bodem en rechte wanden. De vulling van de paalkuilen wijst op meerdere opvullingen. Onderaan is er doorgaans een opvulling van moederbodem te zien. Bij enkele paalsporen is daarboven een houtskoolpakket gedumpt. Er zijn geen inspoelingsbandjes te zien in de sporen.

Uit de paalkuilen zijn in totaal 32 stukken aardewerk verzameld. Het materiaal was sterk gefragmenteerd waardoor geen enkele vorm kon gereconstrueerd worden. Er zijn 16 scherven verbrand, zes scherven zijn geëffend (één versierd met groeflijnen) en acht scherven zijn geruwd.

Omdat de aanwezige vondsten geen datering konden geven, zijn er drie 14C-dateringen uitgevoerd. De datering op verbrand bot (11-RON-PW-1235) gaf geen resultaten omdat het staal te klein was. De 14C-datering op een niet gedetermineerd houtskoolstaal uit C. I-A-583 gaf een datering tussen 750 (2σ) 400 cal BC, met een grootste waarschijnlijkheid tussen 560 cal BC (74,8%) 400 cal BC.[145] Het niet gedetermineerde houtskoolstaal uit C. I-A-602 dateert tussen 800 cal BC (2σ) 540 cal BC, met een grootste waarschijnlijkheid tussen 590 cal BC (70,0%) 404 cal BC.[146] Het is niet mogelijk om een gemiddelde te berekenen voor de stalen

145 RICH-24851: 2417±33 BP
146 RICH- 24846: 2528±31 BP

(Fig. 51).[147] Mogelijk ligt een oud-houteffect van het staal uit C. I-A-602 aan de basis hiervan. Wanneer dit in acht genomen wordt, is de structuur ergens in de 6de-5de eeuw v.Chr. te plaatsen.

De diepte van de paalkuilen doet vermoeden dat er ondanks de beperkte oppervlakte die de palen beslaan (± 6,2 m^2), toch een vrij grote structuur moet hebben gestaan.

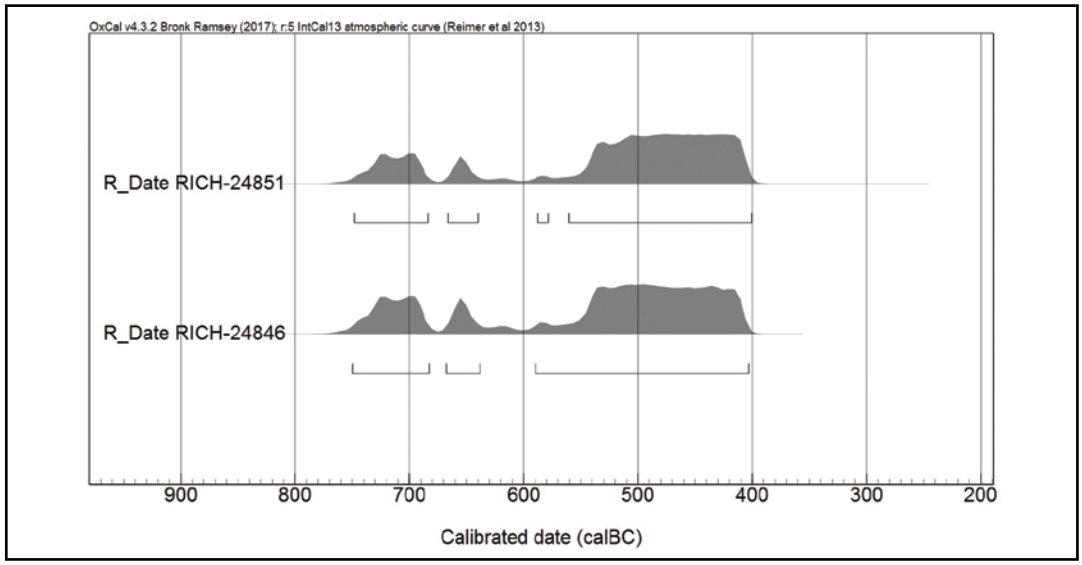

Fig. 51. Multiplot van de dateringen uit S. I-A-583.

7.3.3.2.4. Structuur S. I-A-587

Deze structuur ligt zo'n 3,5 m ten zuiden van S. I-A-583 en ligt met de hoeken respectievelijk naar het NNW, NO, ZZO en WZW. De structuur bestaat uit 4 paalsporen: C. I-A-587, C. I-A-589, C. I-A-590, C. I-A-591 (Fig. 52, Afb. 47).

Deze paalsporen vormen samen een onregelmatig vierkant, waarbij de zijdes variëren tussen 1,8 m en 2,3 m. De paalkuilen hebben een komvormige doorsnede en zijn zo'n 40-50 cm diep onder het vlak uitgegraven. De sporen waren licht blauwgrijs met houtskoolspikkels. Er kon bij verschillende sporen zowel een paalkuil (doorgaans bruingrijs met mangaan- en ijzerneerslag) als een paalkern (bleek blauwig grijs met houtskoolspikkels) afgelijnd worden (Afb. 48).

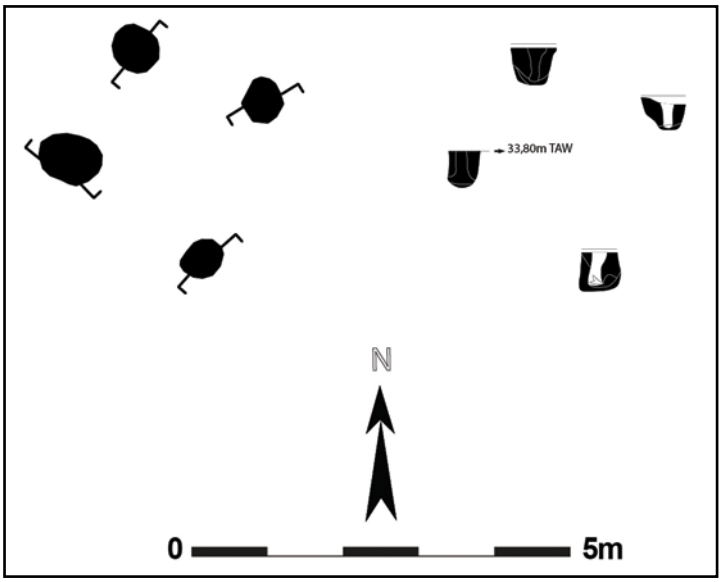

Fig. 52. Grondplan en coupes van S. I-A-587.

147 X-Test fails at 5% - I-A-583 X2-Test: df=1 T=6.005(5% 3.8)

Afb. 47. Bovenaanzicht van S. I-A-587 tijdens het terreinwerk.

Afb. 48. Paalspoor C. I-A-591 coupe AB.

Er is één 14C-datering uitgevoerd op niet-geïdentificeerde houtskool uit C. I-A-587. Deze leverde een datering op tussen 888 cal BC (2σ) 774 cal BC (Fig. 53).[148] Deze datering valt net voor het Hallstatt-plateau, waardoor de datering wel vrij scherp uitkomt (Fig. 54). Bovenaan in de vulling van paalspoor C. I-A-587 zaten vier fragmentjes handgevormd aardewerk. Deze zijn allen afkomstig van een wandscherf met geruwd oppervlak, verschraald met organisch materiaal. Deze geven evenwel weinig chronologische informatie.

Gezien de kleine afmetingen van de structuur heeft deze waarschijnlijk gediend als opslagplaats voor graan (spieker).

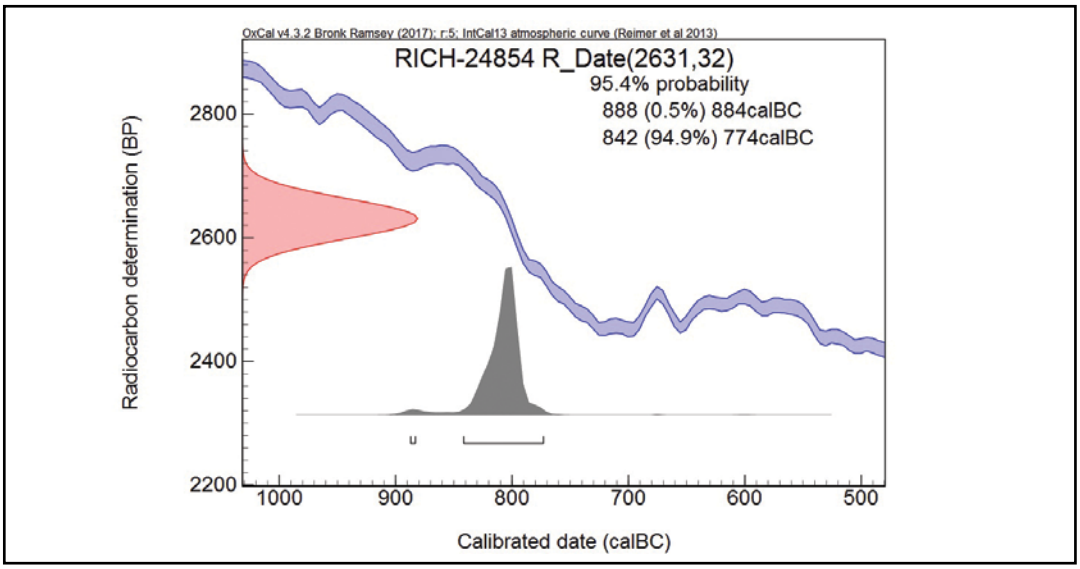

Fig. 53. Singleplot van staal uit C. I-A-587.

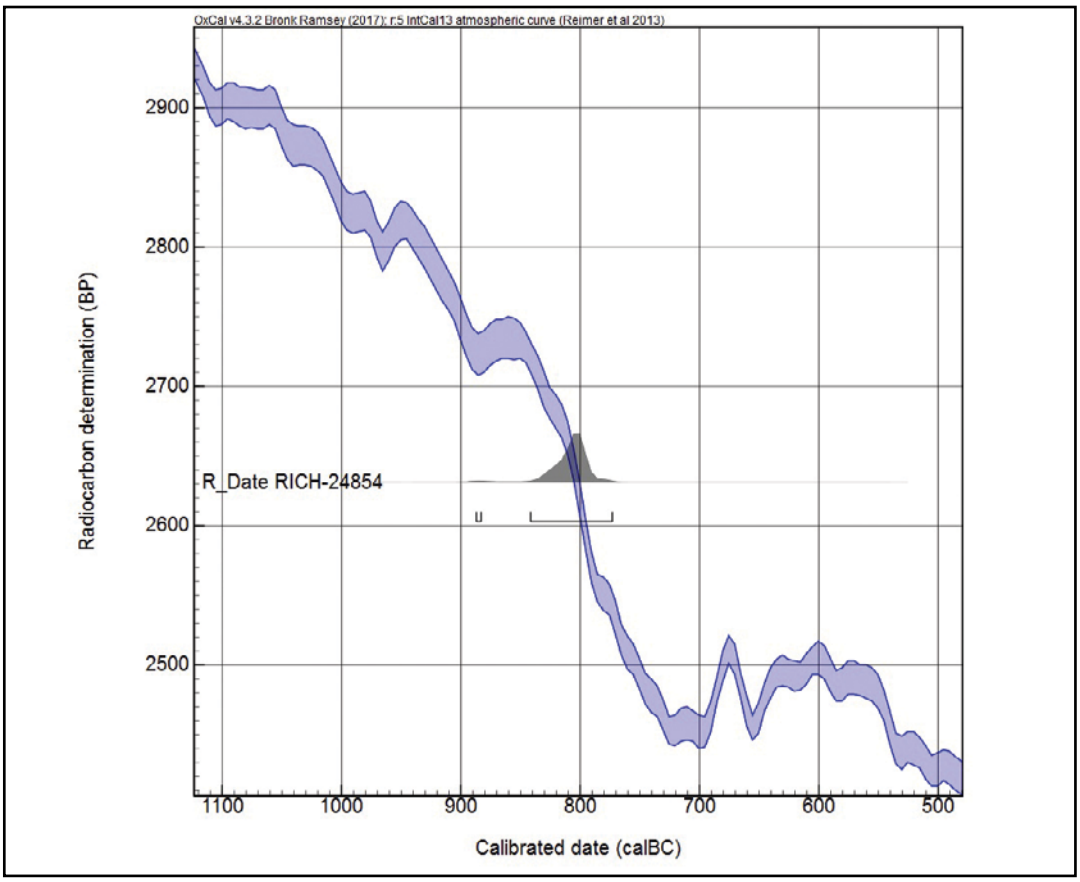

Fig. 54. Curveplot van staal uit C. I-A-587.

148 RICH-24854: 2631±32 BP

7.3.3.3. Zuidelijke cluster

7.3.3.3.1. Inleiding

De zuidelijke zone spreidt zich uit over twee opgravingsvlakken (zone V en zone VII). Het gaat hier net als bij de cluster in zone I om verspreide bewoning die slechts een beperkte impact heeft gehad op het bodemarchief. Er zijn twee hoofdgebouwen(?): S. VII-A-17 en S. V-A-17 en vier bijgebouwtjes S. V-A-1, S. V-A-12, S. V-A-77 & S. V-A-98 geïdentificeerd (Fig. 56).

Net als in de noordelijke cluster zijn er ook in deze zone geen andere bewoningssporen te linken aan de gebouwplattegronden. Alle plattegronden zijn door het gebrek aan archeologisch materiaal door middel van 14C-analyses gedateerd.

7.3.3.3.2. Structuur S. VII-A-17

De structuur is samengesteld uit acht paalsporen: C. VII-A-17, C. VII-A-19, C. VII-A-20, C. VII-A-21, C. VII-A-22, C. VII-A-24, C. VII-A-25 en C. VII-A-27. Ze vormen samen een gebouwplattegrond met een W-O oriëntatie. Deze plattegrond was reeds partieel gekend uit het proefsleuvenonderzoek. Toen werden drie palen geregistreerd. Het betreft een achtpalig, éénschepig gebouw van 6,7 m x 3,5 m groot (Fig. 55, Afb. 49).

De zes westelijke palen hebben een tussenafstand van 2,4 m. De twee oostelijke palen hebben een enigszins afwijkende configuratie. Deze hebben een tussenafstand van 2 m tot de binnenste palen en staan bovendien zo'n 60 cm naar binnen, waardoor een lichte bootvorm ontstaat.

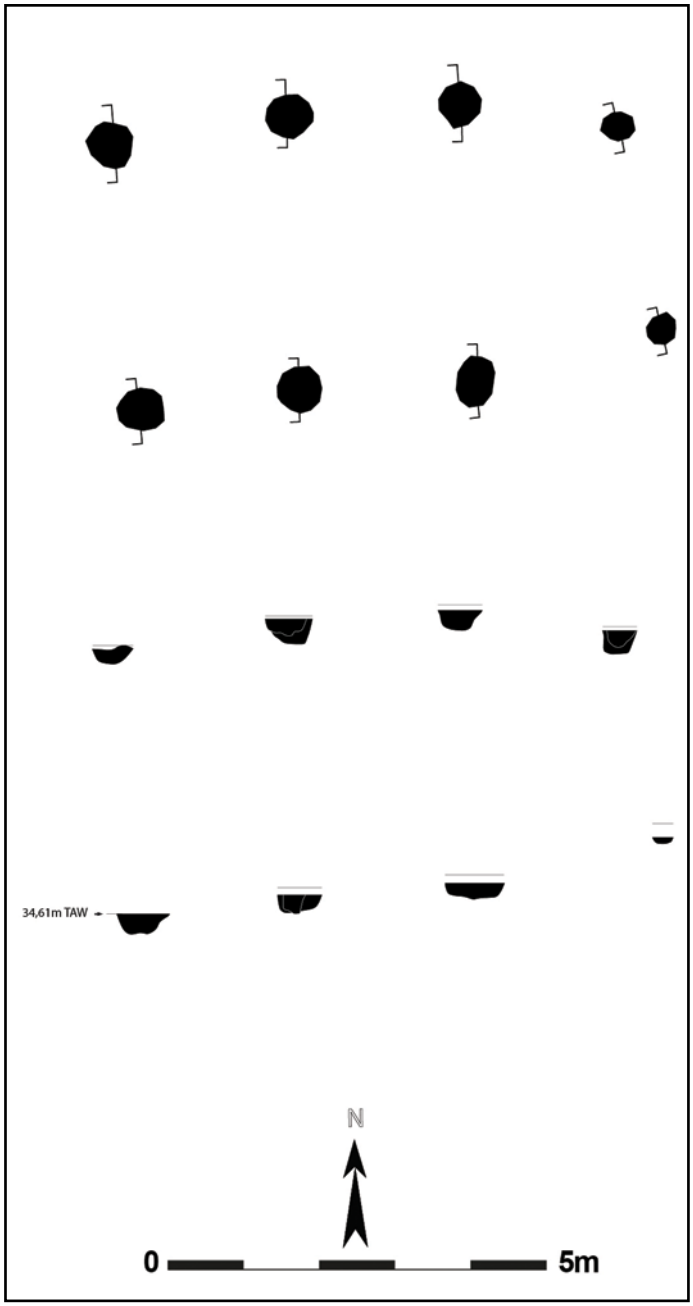

Fig. 55. Grondplan en coupes van S. VII-A-17.

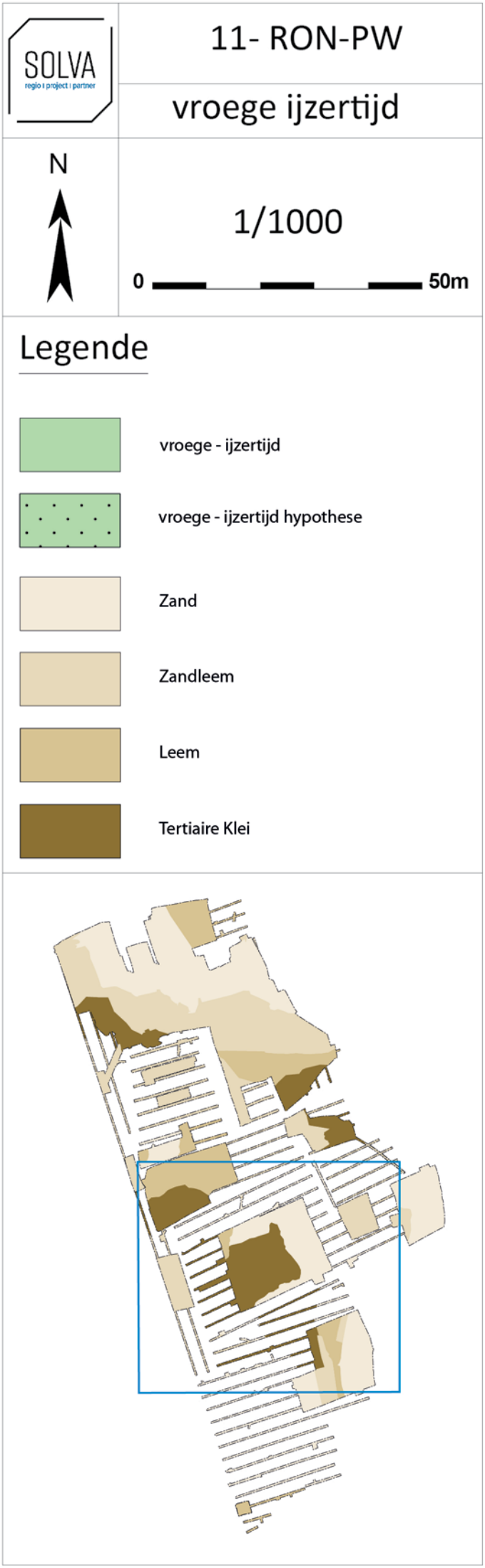

Fig. 56. Structuren uit de vroege ijzertijd in de zuidelijke cluster.

S. VII-A-17
S. V-A-31
C. V-A-75
S. V-A-77
S. V-A-1
S. V-A-12
S. V-A-98

Afb. 49. Terreinopname van S. VII-A-17, zicht vanuit het westen.

De palen verschillen onderling sterk in uitzicht en vulling. Zo is C. VII-A-24 onderaan breed uitgegraven (bijna rechthoekig met afgeronde hoeken), daar waar C. VII-A-21 een eerder smalle komvorm heeft. De vulling van de paalsporen bestond uit een grijsbruine zandleem met talrijke fragmenten ijzerconcretie (Afb. 50).

Afb. 50. Paalspoor C. VII-A-19 coupe AB.

Bij het afgraven leek paalspoor C. VII-A-17 de greppel C. VII-A-18 te oversnijden. Dit zou echter gezien de chronologie niet kunnen. In coupe was het niet vast te stellen wat de precieze relatie tussen beide sporen was.

In totaal zijn er 50 stukken aardewerk gerecupereerd uit de plattegrond. De meeste scherven waren geruwd onversierd (31 stuks), één was geruwd versierd met indrukken; één geruwde scherf had duidelijke wrijfsporen (Fig. 57: 2). Vier scherven zijn geëffend onversierd. Daarvan was er één scherf afkomstig van een pot met naar binnen gebogen rand (Fig. 57: 1). Naast deze scherven zijn er nog 13 niet nader te determineren fragmenten handgevormd aardewerk.

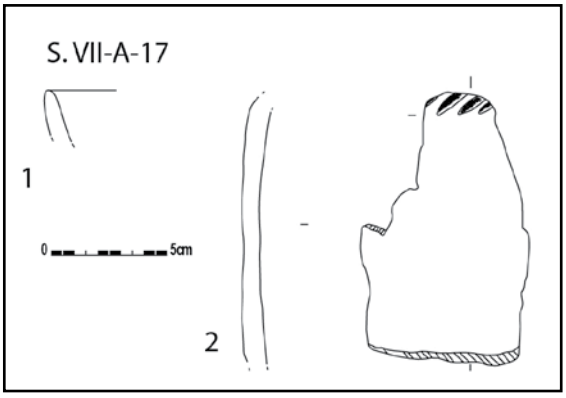

Fig. 57. Aardewerk uit structuur VII-A-17.
1: Rand van pot met naar binnen gebogen rand uit paalspoor C. VII-A-25
2: Grofwandig geruwd met wrijfstrepen uit paalspoor C. VII-A-19

Er zijn twee 14C-dateringen uitgevoerd op niet-gedetermineerde houtskool. Het staal uit paalspoor C. VII-A-24 gaf een datering tussen 190 cal BC (2σ) 30 cal BC (Fig. 58).[149] Het staal uit paalspoor C. VII-A-27 was te klein en kon niet gedateerd worden.

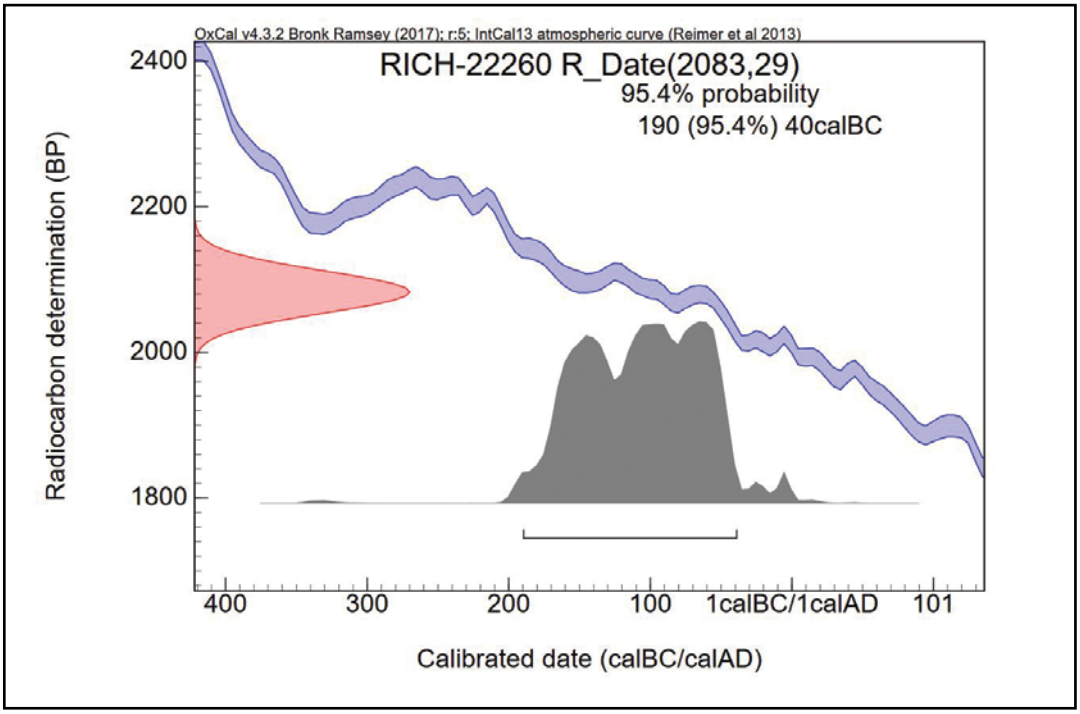

Fig. 58. Singleplot van datering uit VII-A-17.

149 RICH-22260: 2083±29 BP

De 14C-datering dateert het spoor in de late ijzertijd, maar op basis van de opvallende W-O oriëntatie, het aandeel geruwde scherven in het ensemble en de sterke gelijkenissen van deze plattegrond met de structuren S. I-A-524 en S. V-A-31, lijkt het toch waarschijnlijker dat de plattegrond in de vroege ijzertijd te dateren is. Waarschijnlijk heeft een jonger houtskoolfragment zich in de vulling van de paalkuil gemengd.

7.3.3.3.3. Structuur S. V-A-31

Structuur S. V-A-31 is samengesteld uit de volgende acht contexten: C. V-A-31, C. V-A-32, C. V-A-33, C. V-A-34, C. V-A-35, C. V-A-36, C. V-A-37, C. V-A-38 (Fig. 59, Afb. 51).

Het gebouw wordt gevormd door acht palen die nog zo'n 20-30 cm diep bewaard zijn in het vlak. Deze zijn komvormig tot vierkant in doorsnede met sterk afgeronde hoeken. De vulling is vrij heterogeen met spikkels mangaan en brokjes ijzerconcretie. In sommige sporen was onderaan een inspoelingsbandje te zien (Afb. 52).

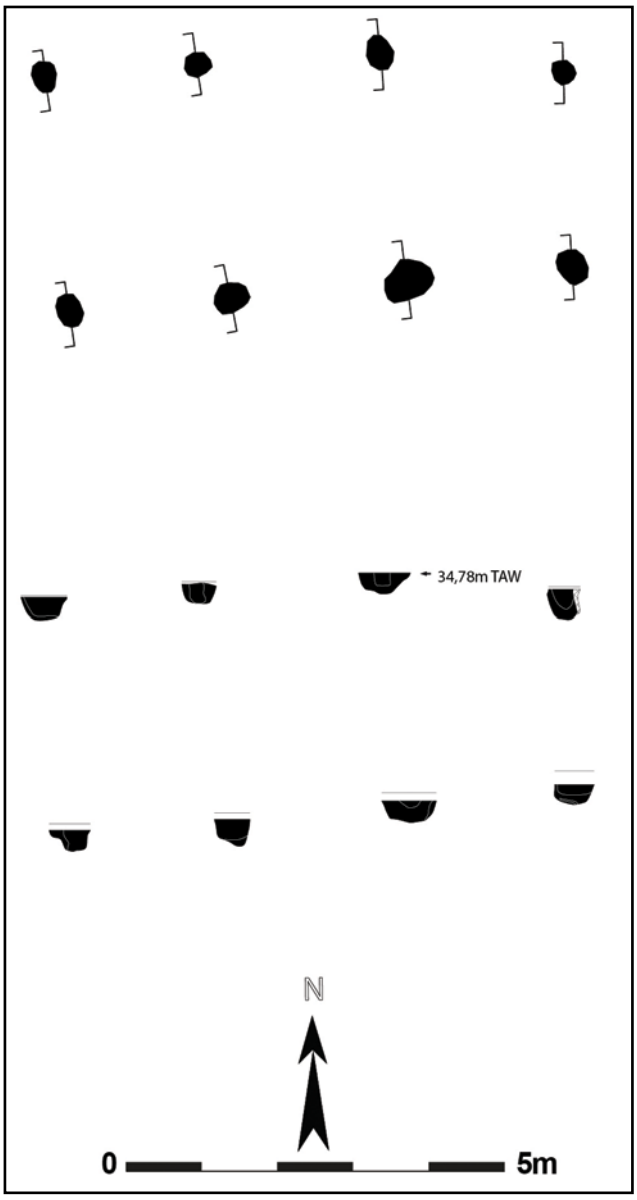

Fig. 59. Grondplan en coupes van S. V-A-31.

De noordoostelijke paal staat een tiental cm naar binnen waardoor de noordelijke palenrij net als structuur S. VII-A-17 licht bootvormig is. De structuur heeft een WO tot WNW-OZO oriëntatie. Dezelfde oriëntatie is ook te zien bij S. VA-77 die net ten zuiden van S. V-A-31 ligt (Afb. 53).[150] Gezien hun korte onderlinge afstand[151] en identieke oriëntatie zijn deze waarschijnlijk gelijktijdig in gebruik geweest.

De structuur heeft weing dateerbaar archeologisch materiaal opgeleverd. Er zijn 21 stukken aardewerk gerecupereerd uit de paalsporen. Twee onversierde scherven hadden een geëffend oppervlak. De overige stukken waren te verweerd om verder te determineren. Naast aardewerk is een fragment van een proximaal afgebroken microkling gerecupereerd uit paalspoor S. V-A-31. Dit werktuig kan als residueel beschouwd worden en heeft in deze context dan ook geen verder chronologisch belang.

150 7.3.3.3.4.
151 De afstand tussen de twee plattegronden bedraagt 3,9 m, gemeten van het midden van de paalkuilen.

Afb. 51. Structuur S. V-A-31 na afgraven en couperen, zicht vanuit het westen.

Afb. 52. Coupe op paalspoor C. V-A-32.

Afb. 53. S. V-A-31 en S. V-A-77 naast elkaar in het opgravingsvlak. Zicht vanuit het westen.

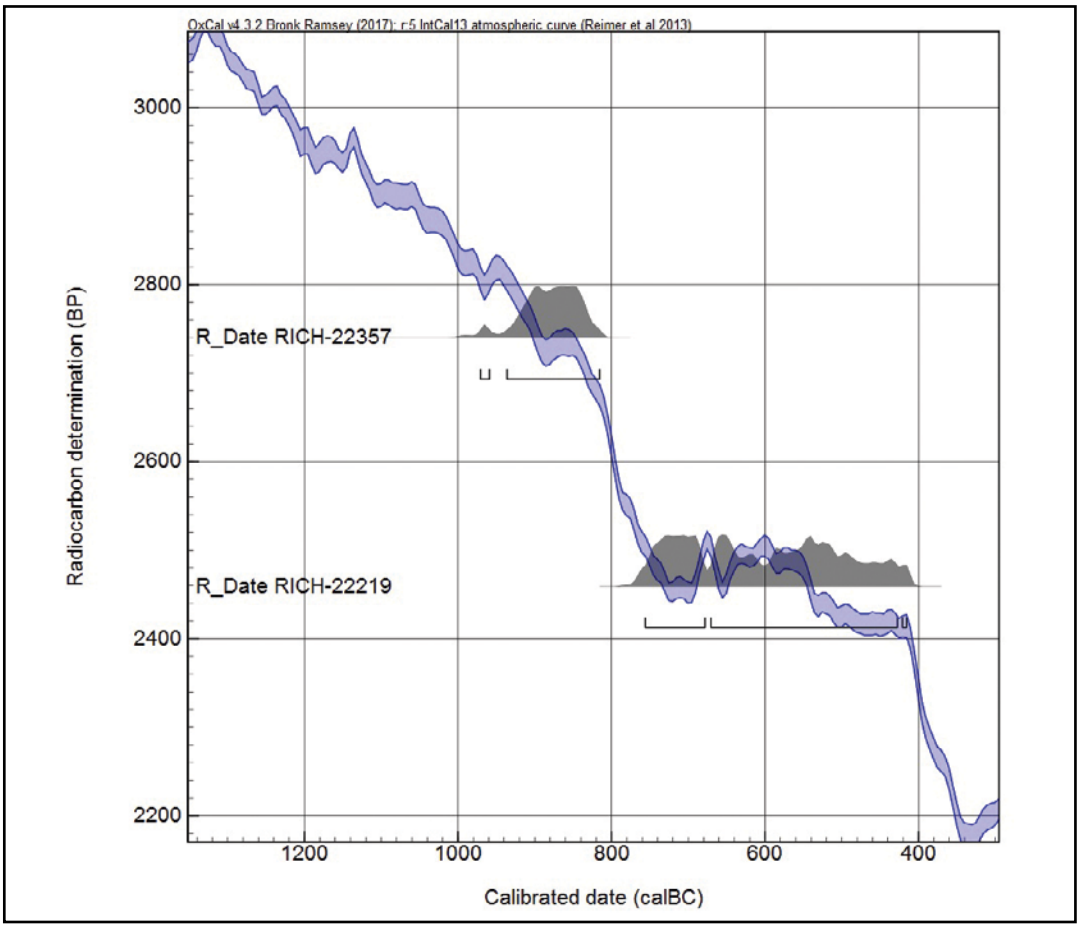

Fig. 60. Curveplot van de dateringen uit S. V-A-31.
Staal RICH-22357 is hier niet opgenomen omwille van de onduidelijkheid over de correctie van het staal.

Er zijn drie 14C-dateringen uitgevoerd op niet-gedetermineerde houtskool uit de paalsporen. Het staal uit paalspoor C. V-A-33 dateert tussen 760 cal BC (2σ) 410 cal BC.[152] Doordat deze datering opnieuw in het zgn. Hallstatt plateau zit, valt deze zeer breed uit. Het houtskoolstaal uit spoor C. V-A-34 bleek tijdens het dateren vrij problematisch. Het ging om een zeer klein houtskoolfragment waarbij er een fout is gebeurd bij het corrigeren van het staal. Bijgegevolg is het beter dit staal buiten beschouwing te laten.[153] Het staal uit paalspoor C. V-A-38 dateert tussen 970 cal BC (2σ) 790 cal BC (Fig. 60).[154] Deze datering kan niet gecombineerd worden met de datering uit C. V-A-33. Omwille van het vormelijke voorkomen van de structuur is de structuur waarschijnlijk toch in de vroege ijzertijd te plaatsen.

7.3.3.3.4. Structuur S. V-A-77

Deze structuur is samengesteld uit zeven paalsporen: C. V-A-77, C. V-A-78, C. V-A-79, C. V-A-80, C. V-A-81, C. V-A-82, C. V-B-1. De plattegrond heeft, net als S. V-A-31, een WO tot WNW-OZO oriëntatie (Fig. 61, Afb. 54). Gezien de positie en de inplanting van S. V-A-31 en S. V-A-77 is het waarschijnlijk dat deze samen hebben bestaan.

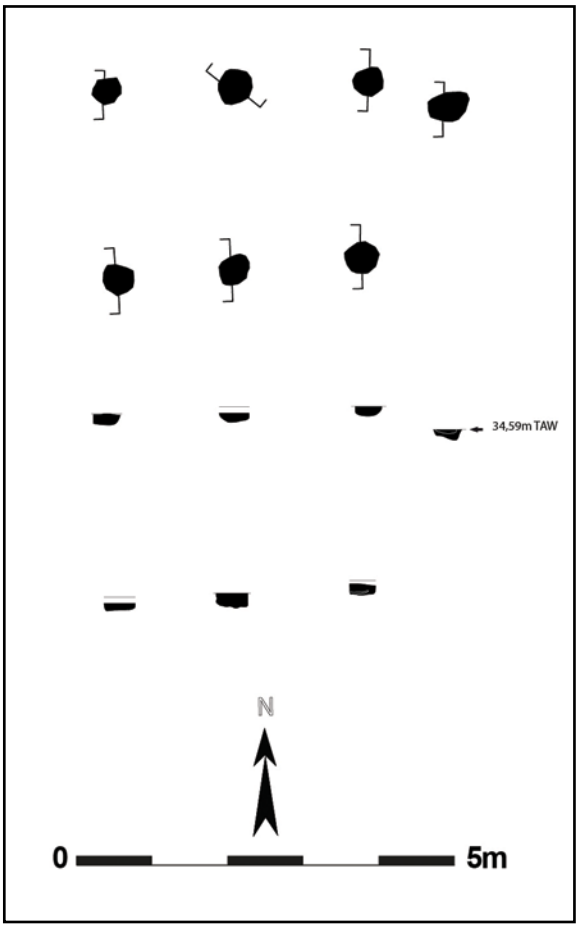

Fig. 61. Grondplan en coupes van S. V-A-77.

152 RICH-22219: 2459±32 BP
153 Mededeling M. Boudin. Eerste datering gaf RICH-22222: 2477±34 BP als resultaat. Daardoor sluit dit staal goed aan bij de datering van RICH-22219. Na correctie gaf dit 2651±34 BP waardoor het aansluit bij staal RICH-22357. Het gemiddelde van RICH-22222 en RICH-22357 (2651±34 BP) is 2700±23 BP (X2-Test: df=1 T=3.7(5% 3.8)). Wat een datering in de late bronstijd zou suggereren. Het gemiddelde van RICH-22222 en RICH-22357 (2477±34 BP) bedraagt 2467±24 BP (X2-Test: df=1 T=0.1 (5%3.8).
154 RICH-22357: 2740±31 BP

Afb. 54. S. V-A-77 gecoupeerd in grondvlak.

De paalsporen van S. V-A-31 vormen een rechthoek van 3,5 x 2,5 m waarbij er 1,8 m zit tussen de vier oostelijke palen en 1,6 m tussen meest westelijke palen (C. V-A-77 en C. V-B-1). Paalspoor C. V-A-80 ligt aan de noordoostelijke kant van de plattegrond. Het spoor situeert zich buiten de rechthoekige configuratie, maar hoorde omwille van zijn vulling en voorkomen waarschijnlijk wel bij deze plattegrond. Mogelijks heeft deze paalkuil te maken met een herbouw of bijbouwfase van het gebouw.

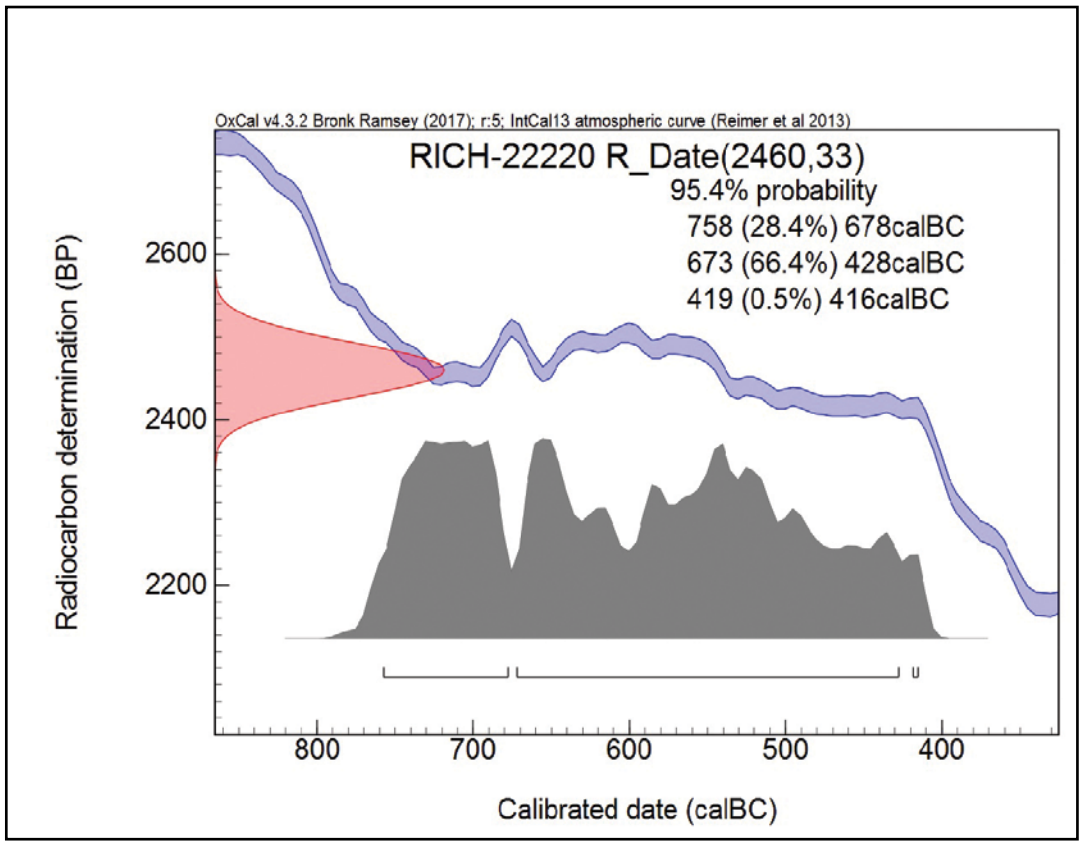

Fig. 62. Singleplot van datering uit S. V-A-77.

Paalspoor C. V-B-1 werd duidelijk oversneden door greppel C. V-A-45. Deze greppel dateert op basis van vulling, vondsten en oriëntatie in de late ijzertijd. Bijgevolg moet het gebouw zeker ouder zijn.

Afgezien van een scherf middeleeuws grijs is er geen aardewerk gevonden in de sporen. Er is een niet-geïdentificeerd houtskoolfragment uit paalspoor C. V-A-79 gedateerd. Dit gaf een brede datering in het Hallstatt-plateau tussen 760 (2σ) 410 cal BC (Fig. 62).[155]

Op basis van de kleine afmetingen van het gebouw kan deze plattegrond beschouwd worden als een spieker.

Zo'n 5 m ten westen van deze plattegrond ligt context C. V-A-75. Dit paalspoor ligt wat geïsoleerd ten opzichte van de gebouwplattegronden. Het spoor wijkt door de diepte van de uitgraving sterk af van de andere sporen in de omgeving. De paalkuil is immers zo'n 96 cm tot onder het afgegraven vlak uitgegraven geweest (Afb. 55).

Er is geen daterend materiaal uit de context gehaald, waardoor een chronologische toewijzing niet mogelijk is. Evenwel lijkt het spoor gezien zijn positie waarschijnlijk bij dezelfde gebruiksfase te horen als de plattegronden S. V-A-31 en S. V-A-77.

Afb. 55. Paalspoor C. V-A-77 coupe AB.

155 RICH-22220: 2460±33 BP

7.3.3.3.5. Structuur S. V-A-1

Zo'n 30 m ten zuidoosten van C. V-A-77 lag structuur S. V-A-1. Deze zespalige plattegrond bestaat uit volgende contexten: C. V-A-1, C. V-A-2, C. V-A-3, C. V-A-4, C. V-A-6, C. V-A-7 (Fig. 63, Afb. 56).

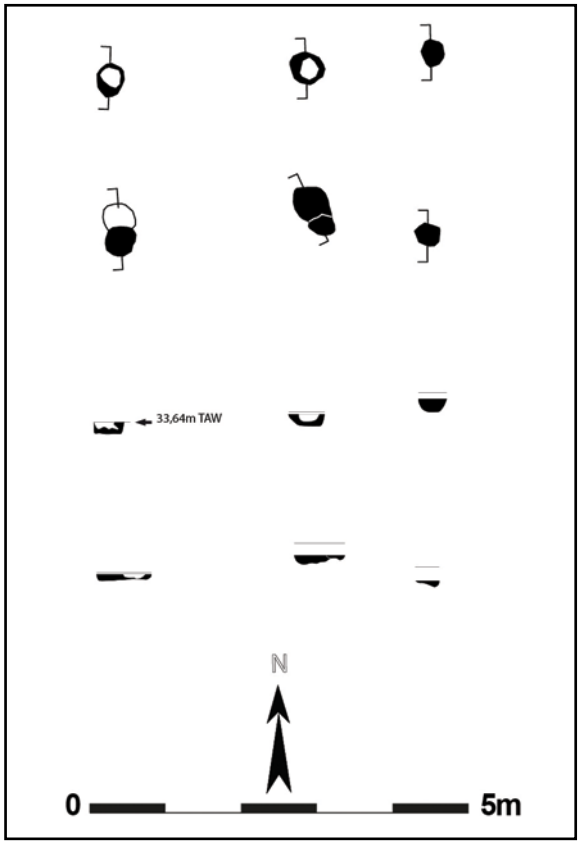

Fig. 63. Grondplan en coupes van S. V-A-1.

Afb. 56. S. V-A-1 in grondvlak.

De paalsporen van de structuur zijn slechts zeer oppervlakkig bewaard. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat het zandleemdek op deze plaats weggeërodeerd is. Gezien de geringe uitgraving in de klei en de opvulling met zandleem, rijst het vermoeden dat het merendeel van de erosie posterieur aan de gebruiksfase van de plattegrond is gebeurd.

De meeste paalsporen waren vrij breed met een platte bodem (Afb. 57). Ze hadden doorgaans een bleek grijze tot witte vulling met soms een zwarte kern (restant paalkern?).

Afb. 57. Paalspoor C. V-A-7 heeft een platte onderkant met rechte wanden.

De WO tot WNW-OZO oriëntatie ligt volledig in lijn met de oriëntatie van de eerder besproken plattegronden. De structuur meet 4,3 m x 2,4 m, maar heeft een eerder onregelmatige inplanting. De paalsporen C. V-A-3, C. V-A-4, C. V-A-7 en C. V-A-6 vormen een rechthoek met 2,7 m x 2,1 m zijde. De twee oostelijke paalsporen (C. V-A-1 en C. V-A-2) wijken duidelijk af van deze rechthoekige zijde. De beide paalsporen liggen aan de buitenkant van de zijde. Mogelijk gaat het hier om een latere aanbouw/verbouwing van de in oorsprong rechthoekige plattegrond.

Er zijn slechts acht vondsten gedaan in de paalsporen. De meeste scherven waren sterk verweerd, slechts in één geval kon vastgesteld worden dat het oppervlak geruwd was. Daarnaast zat er nog een niet-gedetermineerd stuk aardewerk en een intrusief stuk middeleeuws lokaal grijze scherf in de vulling. In spoor C. V-A-7 zat een stuk natuursteen met bewerkingssporen. Deze kon echter niet verder geïdentificeerd worden.

Er is een 14C-datering uitgevoerd op niet-geïdentificeerde houtskool uit paalspoor C. V-A-7. Dit leverde een datering op in de vroege ijzertijd, maar kon gezien het Hallstattplateau niet fijner dan 768 cal BC (2σ) 430 cal BC worden gedateerd (Fig. 64).[156]

156 RICH-22257: 2469±33 BP

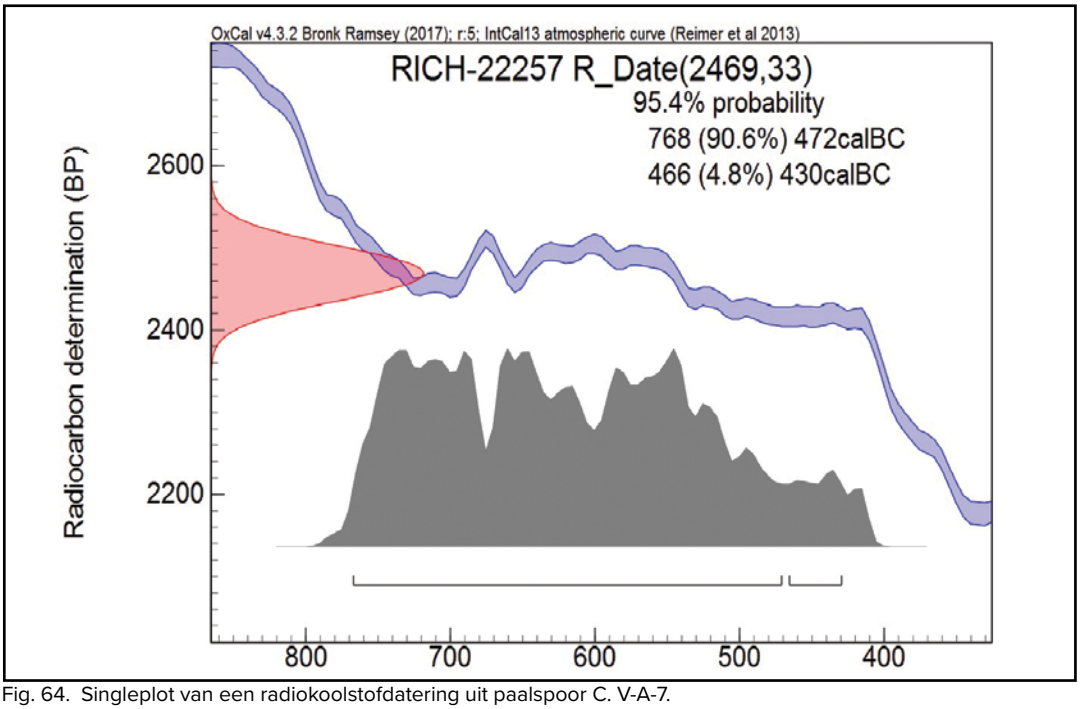

Fig. 64. Singleplot van een radiokoolstofdatering uit paalspoor C. V-A-7.

7.3.3.3.6. Structuur S. V-A-98

Structuur S. V-A-98 is samengesteld uit zes paalspoorcontexten: C. V-A-98, C. V-A-99, C. V-A-100, C. V-A-114, C. V-A-115, C. V-A-116. De plattegrond was reeds gekend uit het proefsleuvenonderzoek.

De paalsporen vormen een rechthoekig grondplan met een oppervlakte van 2 m x 3,5 m. De palen zijn gelijkmatig verdeeld met een onderlinge tussenafstand van ongeveer 1,7 m. In de westelijke lange palenrij springt spoor C. V-A-99 zo'n 20 cm naar binnen.[157] De kuilen zijn uitgegraven in de groengele tertiaire klei tot 20-30 cm onder het afgegraven vlak (Fig. 65, Afb. 58).

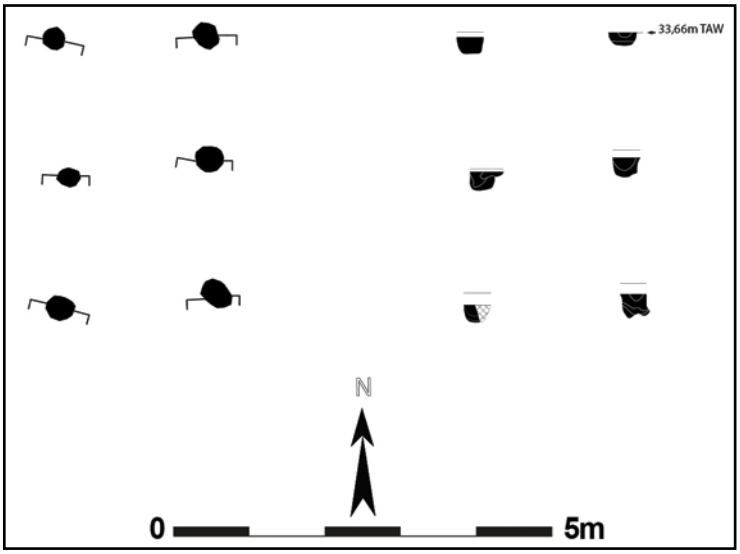

Fig. 65. Grondplan en coupes van S. V-A-98.

157 Gemeten vanaf de loodlijn van de lange zijde tot het middelpunt van het paalspoor.

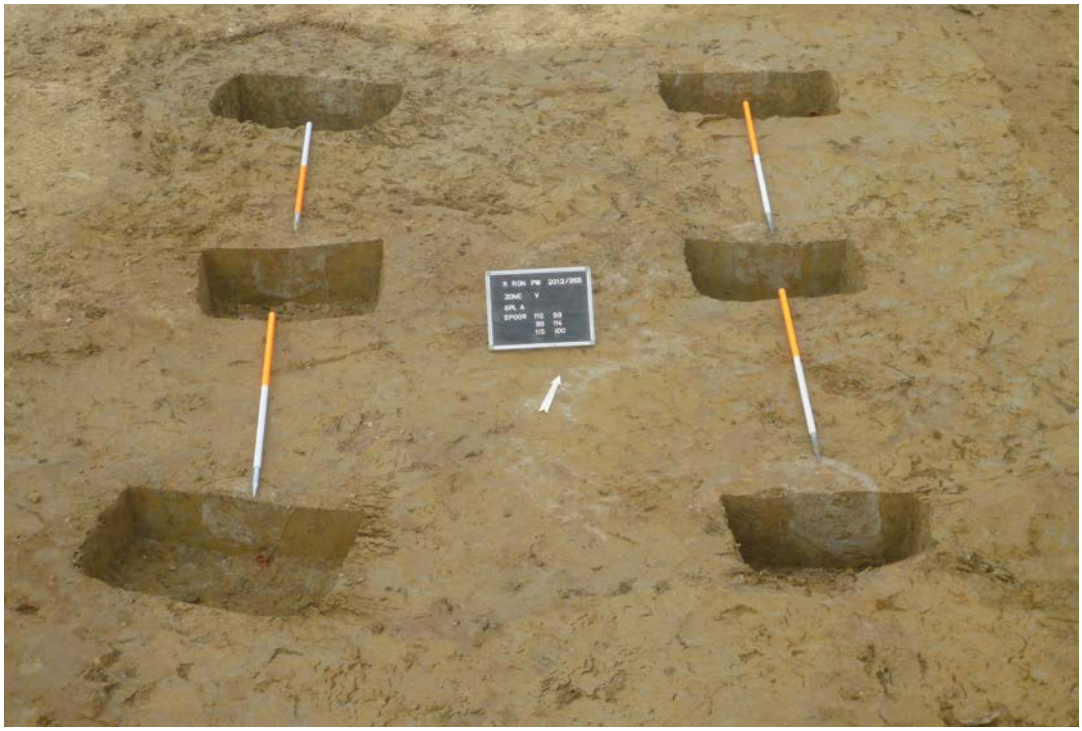

Afb. 58. Structuur S. V-A-98 gecoupeerd in grondvlak.

Afgaande op de erosie die er in deze zone heeft plaatsgegrepen, kan ervan uit gegaan worden dat een aanzienlijk deel van de sporen weggeërodeerd is. Echter is het van deze plattegrond vrij onwaarschijnlijk dat er sporen ontbreken, gezien de uniforme diepte van de andere palen. De lichtgrijze homogene vulling stak sterk af tegenover de groengele klei waardoor de sporen duidelijk in vlak aflijnbaar waren (Afb. 59).

Afb. 59. Paalspoor C. V-A-100 coupe AB.

Qua lay-out lijkt deze plattegrond S. V-A-98 zeer sterk op de structuren C. V-A-77 en C. V-A-1. De oriëntatie verschilt echter wel in aanzienlijke mate. De oriëntatie van de lange zijden is bijna noord-zuid waardoor de plattegrond quasi haaks op de andere plattegronden staat.

Er is slechts een beperkt aantal vondsten gerecupereerd uit de paalsporen. Enkel in spoor C. V-A-99 zijn er drie geëffend onversierde scherven gevonden.

Er is een 14C-datering uitgevoerd op niet-geïdentificeerde houtskool uit paalspoor C. V-A-99. Deze gaf een vrij brede spreiding in het Hallstatt-plateau: 760 cal BC (2σ) 400 cal BC.[158]

Zo'n 4,5 m ten oosten van deze plattegrond[159] liggen er drie paalsporen op een rij die net dezelfde vulling hebben als de paalsporen uit structuur S.V-A-98 (Fig. 55). Ook de oriëntatie van deze palenrij komt overeen met deze van S. V-A-98. Van de sporen C. V-A-95, C. V-A-96, C. V-A-97 is vooral C.V-A-95 ook in doorsnede identiek aan de paalsporen uit de plattegrond (Afb. 60). De tussenafstand tussen de palen varieert sterk: van 2,3 m tussen C. V-A-95 en V-A-96 tot 0,5 m tussen C. V-A-96 en C. V-A-97.[160] Het is niet duidelijk waarvoor deze sporen hebben gediend.

Afb. 60. Spoor C. V-A-95 uit de palenrij.

7.3.3.3.7. Structuur S. V-A-12

Deze structuur is samengesteld uit acht paalspoorcontexten: C. V-A-12, C. V-A-48, C. V-A-49, C. V-A-52, C. V-A-103, C. V-A-128, C. V-A-129 en C. V-A-130 (Fig. 66)

Deze paalsporen vormen samen een rechthoekige gebouwplattegrond van 2,4 m x 6,3 m. De reconstructie van de gebouwplattegrond is onder voorbehoud, aangezien het niet zeker is dat de twee meest noordelijk gelegen paalsporen, C. V-A-52 en C. V-A-130, wel tot de plattegrond behoren.

De plattegrond komt bij het weglaten van deze beide paalsporen goed overeen met

158 RICH-22216: 2434±33 BP
159 Gemeten van het midden van C. V-A-98 tot het midden van C. V-A-96
160 Telkens gemeten van het midden van de paalkuilen.

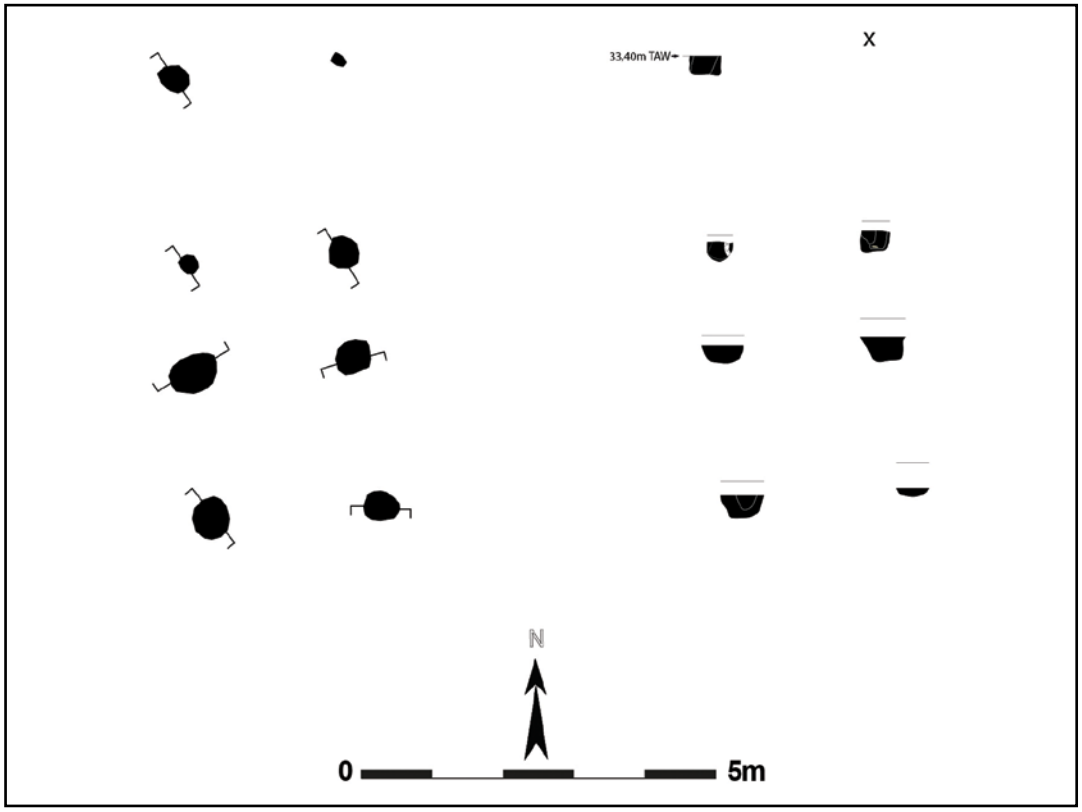

Fig. 66. Grondplan en coupes van S. V-A-12. De twee noordelijke paalsporen zijn onder voorbehoud.

de zespalige spiekers uit de onmiddellijke omgeving (e.g. S. V-A-98 en S. V-A-1). Het noordwestelijk gelegen paalspoor C. V-A-52 leunt qua vulling en voorkomen sterk aan bij de andere paalsporen van de gebouwplattegrond. Het noordoostelijke paalspoor C. V-A-130 is alleen in grondvlak geregistreerd. Het spoor werd pas zichtbaar tijdens het verdiepen op zoek naar paalsporen van de plattegrond. Hierdoor was er al te veel van het spoor weg om nog een coupe te kunnen uitzetten.

De plattegrond ligt te midden van een palenwolk, waar geen andere gebouwplattegrond in te herkennen was. De mogelijkheid bestaat dan ook dat deze twee paalsporen tot een (slecht bewaarde) andere plattegrond hebben behoord.

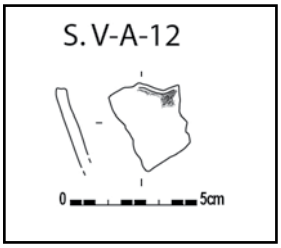

Fig. 67. Materiaal uit S. V-A-12: rand van een kom versierd met vingertopindrukken.

Er zijn in totaal elf scherven verzameld uit de gebouwplattegrond. Vijf daarvan waren geëffend, één rand van een kom was versierd met vingertopindrukken (Fig. 67). De rand is evenwel weinig diagnostisch, waardoor een nauwkeurige chronologische afbakening moeilijk is.

Zowel de chronologische afbakening als de reconstructie van de plattegrond is niet eenduidig. Maar op basis van zijn oriëntatie, positie en grondplan kan deze waarschijnlijk wel tot de vroege ijzertijd gerekend worden.

7.3.3.4. Graf C. I-A-230

Binnen de kringreppel uit de midden-bronstijd (C. I-A-192[161]) is een grafkuil gevonden: C. I-A-230. De kuil bevindt zich niet in het centrum van de cirkel, maar in het zuidelijke kwart (Afb. 61).

Afb. 61. Kringgreppel C. I-A-192 met aanduiding van graf C. I-A-230.

Tijdens het vooronderzoek is er reeds een concentratie scherven aangetroffen. De context is afgedekt zodat deze tijdens het vervolgonderzoek kon worden onderzocht.

Het materiaal was reeds zichtbaar op de overgang tussen de ploeglaag en de B-horizont, waardoor het moeilijk was om de kuil zelf af te lijnen. De kuil is volledig bemonsterd en nat gezeefd op een maaswijdte van 0,5 mm. Bij het couperen van het spoor bleek dat het slechts enkele centimeters diep bewaard was (Afb. 62, Afb. 63).

Afb. 62. C. I-A-230 coupe AB.

Er is een fysisch-antropologisch onderzoek uitgevoerd, maar dit leverde door de grote mate van fragmentatie geen resultaat op.[162]

161 7.3.2.2.
162 Veselka 2016: 8

Er zijn in de kuil 47 fragmenten aardewerk gevonden, afkomstig van tenminste twee individuen. Er konden 19 stuks toegewezen worden aan een schaal uit de late Hallstatt-periode tussen 600-400 v.Chr. (Fig. 68).[163] De onderste helft van de schaal is besmeten, de bovenkant is geëffend. Daarnaast zaten ook nog vijf geruwde scherven in de vulling die versierd waren met indrukken en 23 niet verder te identificeren scherven.

Omdat de kuil zo hoog in de actieve biologische laag zichtbaar was, en de herkomst van het verbrand bot en houtskool twijfelachtig is, is ervoor gekozen om geen 14C-dateringen uit te voeren. Temeer omdat dit gezien het Hallstatt plateau weinig extra info zou aanleveren ten opzichte van het aanwezige aardewerk.

Deze kuil is waarschijnlijk een grafkuil die secundair aan het bronstijdgrafmonument is toegevoegd. De inplanting van begravingen uit de (vroege) ijzertijd in oudere bronstijdgrafmonumenten wordt regelmatig geattesteerd en lijkt ook hier bevestigd te worden.[164]

Afb. 63. De stippellijn geeft de contouren van de kuil weer, de kruisjes representeren de scherven in de vulling.

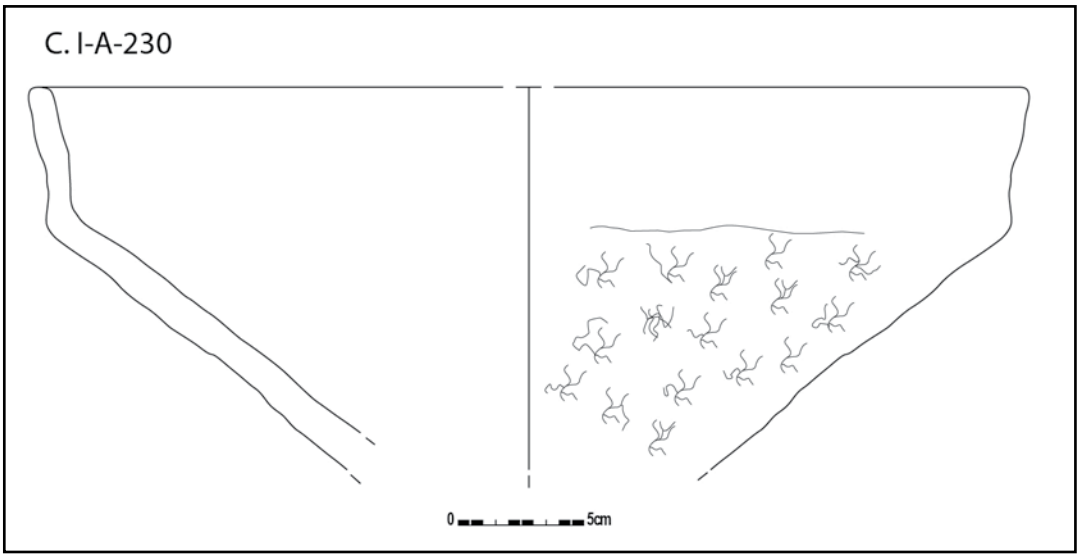

Fig. 68. Materiaal uit C. I-A-230.

163 Datering door Prof. Dr. Guy De Mulder.
164 Zie hoofdstuk 7.3.2.3 en 7.3.2.4 voor een verdere uitwerking van deze gegevens.

7.3.3.5. Conclusie

Verspreid over heel het opgravingsareaal zijn er negen structuren toe te schrijven aan de vroege ijzertijd. De bewoning groepeert zich in twee clusters op zo'n 350 m van elkaar. De noordelijke cluster bestaat uit één 8-palig gebouw S. I-A-524 met twee bijgebouwtjes: S. I-A-583 & S. I-A-587. De zuidelijke cluster bestaat uit twee achtpalige gebouwen S. VII-A-17 en S. V-A-17, met daarrond verschillende bijgebouwtjes S. V-A-1, S. V-A-12, S. V-A-77 en S. V-A-98.

Het gaat in bijna alle gevallen om éénschepige plattegronden met een dominante W-O-oriëntatie. De enige uitzondering hierop zijn twee zespalige plattegronden die hier met een N-Z-oriëntatie haaks op georiënteerd zijn.

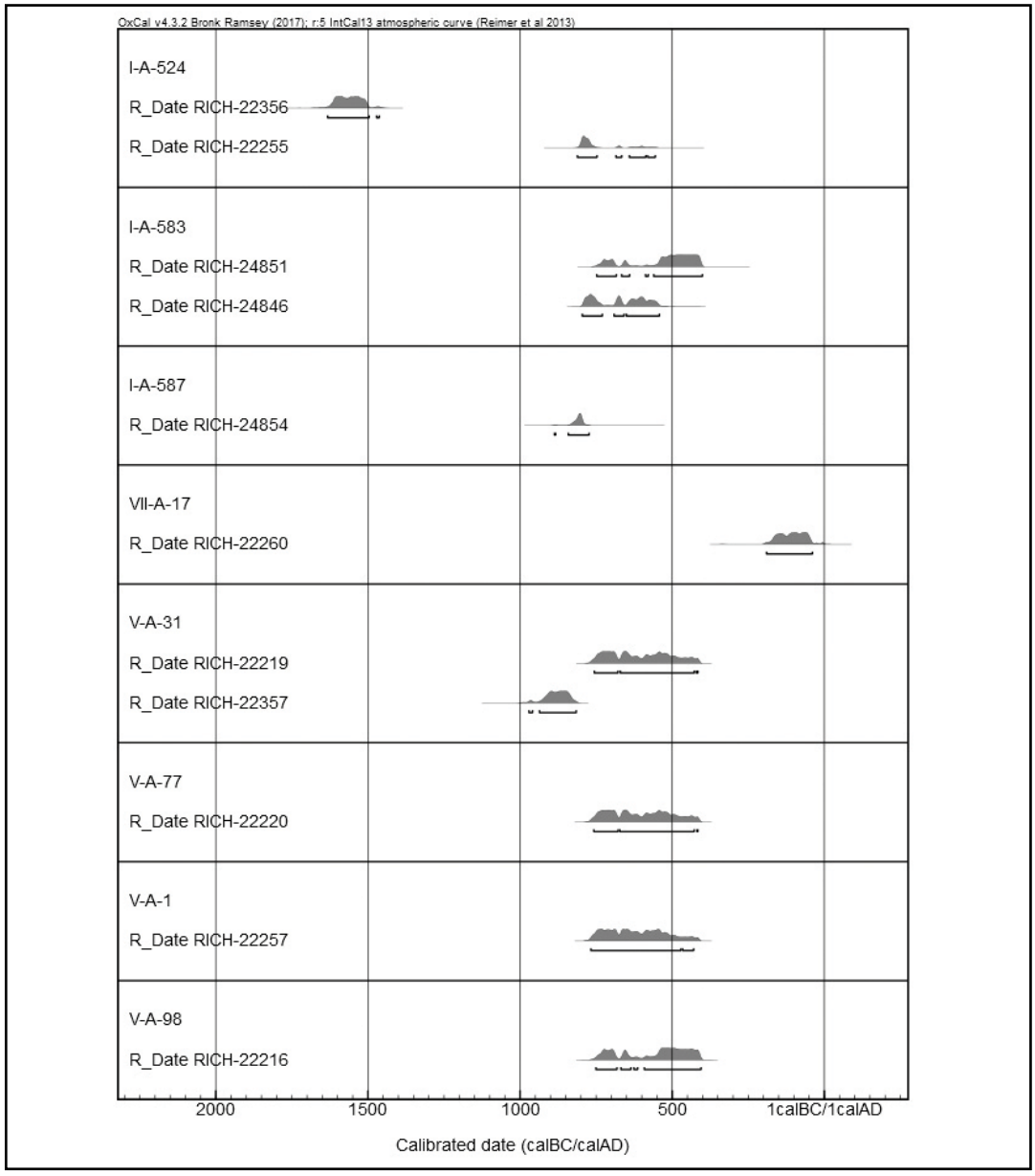

Fig. 69. Multiplot van alle 14C-dateringen op de gebouwplattegronden.

Hetzelfde type zespalige plattegrond type Oss-Ussen 1B[165] is ook aangetroffen tijdens de opgravingen in Appelterre-Eichem (Ninove). Tijdens deze opgraving kwamen verschillende bijgebouwen aan het licht die op basis van aardewerk te dateren zijn in de eerste helft van de 6de eeuw v.Chr.[166] In Gavere-Kouterstraat is een achtpalige plattegrond opgegraven die qua dimensies sterke overeenkomsten toont met de achtpalige plattegronden uit Ronse Pont West. Deze plattegrond is niet gedateerd door middel van 14C-dateringen, waardoor de chronologische toewijzing niet 100% hard te maken is.[167] De oriëntatie van de plattegronden uit de vroege ijzertijd te Ronse Pont West is zeer strak volgens eenzelfde W-O-systeem. Deze W-O oriëntatie schijnt evenwel te verschillen van site per site.[168] Dit contrasteert sterk met de oriëntatie van de gebouwen in de midden-bronstijd A, waar de gebouwen over verschillende sites heen er dezelfde oriëntatie op nahouden.[169]

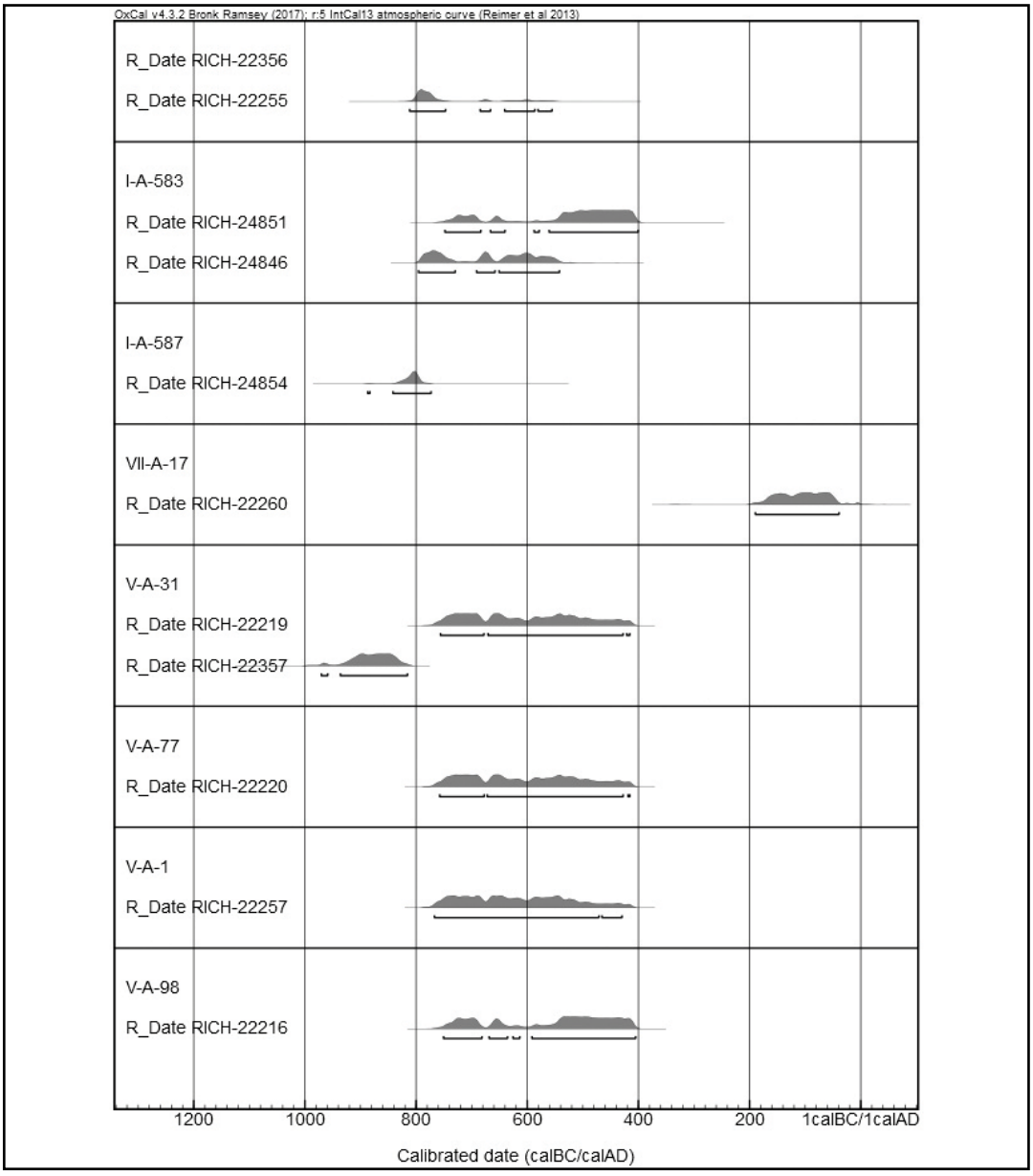

Fig. 70. Multiplot van alle 14C-dateringen op de gebouwplattegronden met uitzondering van de *outliers*.

165 Schinkel 1998: 256
166 De Maeyer et al. 2015: 49
167 Dyselinck 2015: 23; Dyselinck 2016
168 Zoals geïllustreerd voor Appelterre-Eichem en Gavere-Kouterstraat (hoewel deze niet absoluut gedateerd is). Zie Ghislengien III (Danese et al. 2016: 187)
169 Cf. 7.3.2.9.

De 8-palige gebouwen hebben een grondoppervlakte van ca. 22 m^2. Gezien hun iets grotere afmetingen kunnen deze als hoofdgebouw hebben gefungeerd. De kleinere gebouwen kunnen als structuren voor opslag gezien worden. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat de structuren uit de vroege ijzertijd vaak voorzien zijn van een standgreppel en ook qua afmetingen iets groter zijn.[170] Ook bij de opgraving te Oss-Ussen schreef men op basis van een brede dataset van opgravingen zulk type 8-palige plattegrond toe aan een spijker voor opslag van goederen. Dit type ID komt zowel voor in de vroege ijzertijd als in de Romeinse periode.[171]

Er zijn 12 14C-dateringen[172] uitgevoerd op 7 verschillende plattegronden (Tabel 3).[173] Het merendeel van de dateringen valt in het brede Hallstatt-plateau van de vroege ijzertijd. Dit resulteert slechts in een indicatieve datering tussen ±770 - ±410 cal BC (rond 2460/2470 BP). Er zijn ook enkele dateringen die iets vroeger dateren: rond ±2550 BP. Deze bevinden zich op de overgang van de late bronstijd naar de vroege ijzertijd. De datering in de midden bronstijd en in de late ijzertijd, kunnen als residueel en intrusief beschouwd worden (Fig. 69, Fig. 70)

TABEL 3: OVERZICHT VAN DE 14C-DATERINGEN OP GEBOUWEN UIT DE VROEGE IJZERTIJD.

I-A-524	RICH-22356	1640 BC (2σ) 1460 BC	3281±32 BP
	RICH-22255	820 BC (2σ) 550 BC	2575±33 BP
I-A-583	RICH-24851	750 BC (2σ) 400 BC	2417±33 BP
	RICH-24846	800 BC (2σ) 540 BC	2528±31 BP
I-A-587	RICH-24854	850 BC (2σ) 770 BC	2631±32 BP
VII-A-17	RICH-22260	190 BC (2σ) 30 BC	2083±29 BP
	RICH-22219	760 BC (2σ) 410 BC	2459±32 BP
	RICH-22222	900 BC (2σ) 790 => onzeker resultaat	2477±34 BP
V-A-31	RICH-22357	970 BC (2σ) 810 BC	2740±31 BP
V-A-77	RICH-22220	760 BC (2σ) 410 BC	2460±33 BP
V-A-98	RICH-22257	760 BC (2σ) 400 BC	2469±33 BP
V-A-1	RICH-22257	770BC (2σ) 420 BC	2469±33 BP

Waarschijnlijk zijn de gebouwen het resultaat van een kortstondige bewoning gedurende één generatie. Dit fenomeen wordt vaak vastgesteld op sites uit de late bronstijd-vroege ijzertijd.[174] Op verschillende sites uit de vroege ijzertijd in de omgeving komen verlatingsoffers voor. [175] Hierbij wordt een grote hoeveelheid aardewerk (vaak secundair verbrand) achtergelaten in de paalsporen van de gebouwplattegronden.[176] Hoewel dit fenomeen kenmerkend is voor de periode, en een brede spatiale verspreiding heeft, is het tijdens de opgravingen in Pont West geen enkele keer vastgesteld.

Het ontbreken van aardewerk en andere sporen uit deze periode is wel opvallend. In jongere structuren in de omgeving van deze plattegronden is er wel materiaal uit de vroege ijzertijd aangetroffen. Dit toont aan dat de greppels een deel van de oudere site hebben vergraven. Het materiaal dat in de jongere greppels terecht is gekomen, zal waarschijnlijk op het loopoppervlak gelegen hebben. De impact van de vroege ijzertijd bewoning op de ondergrond is dus uiterst beperkt zijn geweest.

170 Cf. recent opgegraven structuren te Ruien-Rosalinde en Aalst- Rozendreef.
171 Schinkel 1998: 256-257
172 Alle dateringen zijn uitgevoerd op niet-geïdentificeerde houtskoolspikkels. De dateringen uitgevoerd op verbrand bot gaven geen resultaat. Deze zijn niet meegeteld in het overzicht.
173 Datering RICH-22222 wordt omwille van het onbetrouwbare resultaat van de datering niet meegenomen in de analyse (supra)
174 Gerritsen 2003: 103-104
175 E.g. Appelterre Eichem (Ninove), Aalst-Rozendreef (Verbrugge et al. in voorbereiding)
176 Van den Broeke, Ball 2012: 69

Afgezien van de gebouwplattegronden zijn er geen sporen of spoorconfiguraties die aan deze gebouwen kunnen worden gelinkt. Dit kan op een vrij extensief landgebruik wijzen waarbij de nederzettingsstructuren verspreid in het landschap voorkwamen of dat men geen ingegraven kuilen ging gebruiken om het afval te dumpen of water te putten.

Het enige andere spoor dat aan deze gebouwplattegronden kan gelinkt worden is het vermoedelijke graf C. I-A-230. Op basis van het materiaal kan dit spoor tussen 600-400 v.Chr. gedateerd worden. Het spoor ligt zo'n 140 m ten zuidoosten van de noordelijke sporencluster. Bij de inplanting van dit graf is men doelbewust een monument uit de midden-bronstijd gaan hergebruiken. Dit monument zal waarschijnlijk nog zichtbaar zijn geweest tijdens de vroege ijzertijd. Men ging in deze periode deze zone hergebruiken voor de ter aarde bestelling van de overledene, maar vermijden voor de inplanting van bewoning. Hierdoor lijkt er in deze periode een spatiale spreiding te zijn tussen de woonzone en de funeraire zone.

Het ontbreken van een perceleringsysteem is een fenomeen dat ook op andere sites in het zuiden van Oost-Vlaanderen is vastgesteld. Dit doet het vermoeden rijzen dat er in deze regio pas in de loop van de late ijzertijd een tendens ontstaat waarbij de percelering wordt vastgelegd door middel van ingegraven greppels. Over de opdeling van het landschap door middel van hagen of houtkanten is niets gekend, omdat dit logischerwijs geen sporen heeft nagelaten in de bodem.

1M

7.3.4. Late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode: 360 v.Chr. – 50 n.Chr.

7.3.4.1. Inleiding

Tijdens de late ijzertijd–vroeg-Romeinse periode is er een duidelijke toename van de activiteiten op het terrein. Toch is er sprake van een sterk fragmentair beeld van de menselijke occupatie te Pont West. Net als in de vroege ijzertijd zijn er immers weinig afvalkuilen en amper plattegronden van woongebouwen of waterputten aangetroffen. Dit heeft een belangrijke weerslag in de datering van de contexten. Het materiaal uit de contexten is veelal sterk gefragmenteerd en daardoor moeilijk chronologisch te kaderen.

Er zijn 18 14C-dateringen die uitkomen in de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode. Ze liggen tussen 2077 en 2280 BP, maar deze komen door het plateau in de late ijzertijd vaak vrij breed uit (Fig. 71).[177]

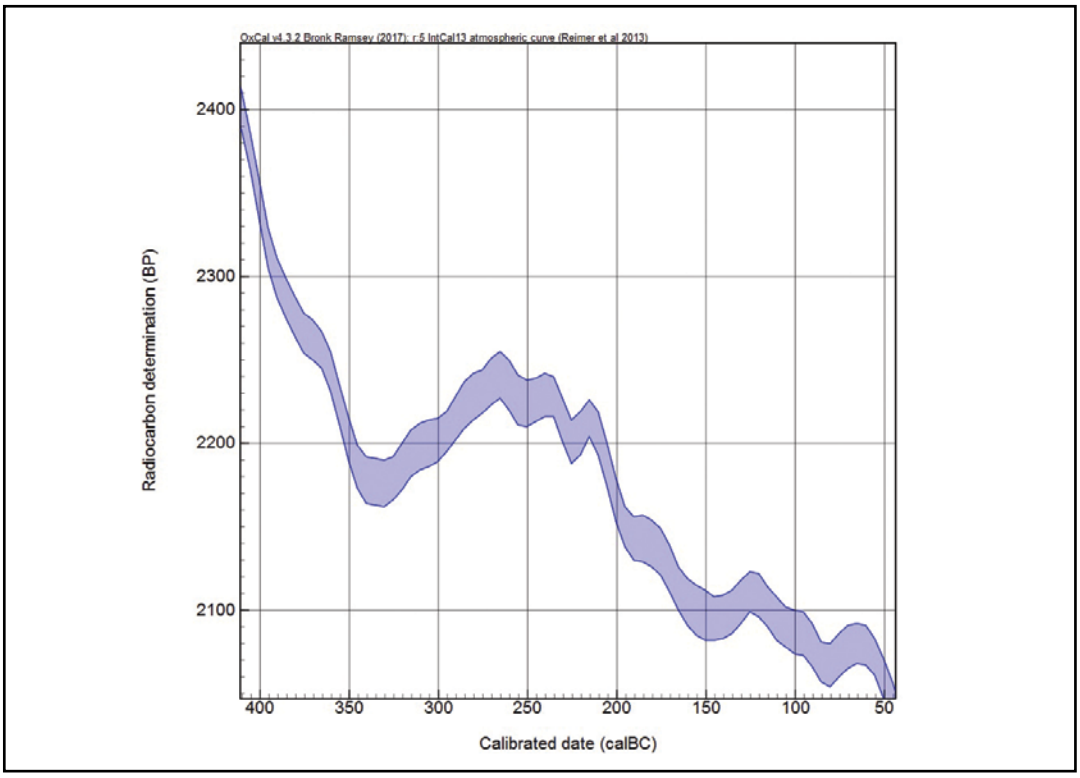

Fig. 71. Calibratiecurve plateau late ijzertijd overgenomen uit Oxcal v4.3.2. Bronk Ramsay (2017).

Het aardewerk uit de latere fases van de late ijzertijd is vaak moeilijk te onderscheiden van dat uit de (vroeg-) Romeinse periode en heeft voor deze periode in de regio dringend een update van het onderzoek nodig. Tijdens de opgraving kwam wel duidelijk naar voor dat de materiële cultuur van in de late ijzertijd verder doorloopt tot in Romeinse periode zonder dat er een bruuske cesuur valt waar te nemen.[178] Over alle contexten heen kan gesteld worden dat de bewoning in de late La Tène-periode zijn aanvang neemt en doorloopt tot in de vroeg-Romeinse periode: ±250 v.Chr. – 100 n.Chr.

Op basis van het materiaal en op basis van de 14C-dateringen is de bewoning in twee fases op te delen: een fase die loopt tussen 360 v.Chr. – 160 v.Chr. en een fase tussen 200 v.Chr. – 50/100 n.Chr. De oversnijdingen van de meeste greppels zijn zo onduidelijk dat er amper gebruik te maken is van een relatieve chronologie. Een groot aantal sporen kon enkel ruim in de metaaltijden geplaatst worden. Deze zijn ondergebracht bij de sporen die dateren tussen 800 – 57 v.Chr. De greppels die wel voldoende dateerbaar materiaal bevatten (e.g. I-A-552)

177 E.g. C. I-A-1120: 2141±32 BP. Dit staal geeft een datering tussen 360 calBC (95;4%) 50 calBC.
178 Dateringen en identificatie van metaaltijdaardewerk door Prof. Dr. Guy De Mulder.

SOLVA
regio | project | partner

11- RON-PW

late ijzertijd - vroeg-Romeinse periode

N

1/1000

0 50m

Legende

- ijzertijd (800 - 50 v. Chr.)
- Late ijzertijd (360 - 160 v. Chr.)
- Late ijzertijd (200 v. Chr. - 50 n. Chr.)
- ijzertijd (800 - 50 v. Chr.)hypothese
- Zand
- Leem
- Zandleem
- Tertiaire Klei

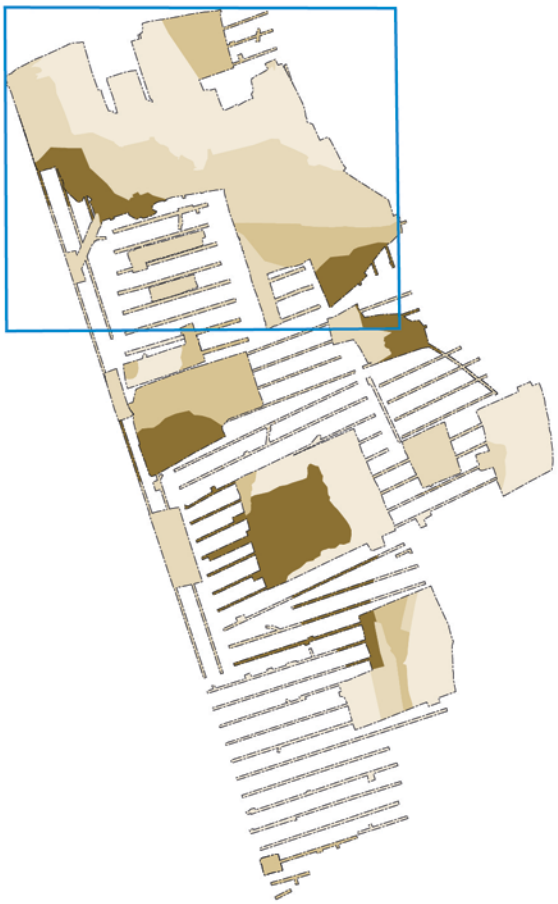

Fig. 72. Plan van zone I met de sporen uit de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode.

11- RON-PW

late ijzertijd - vroeg-Romeinse periode

N

1/1000

0 50m

Legende

- ijzertijd (800 - 50 v. Chr.)
- Late ijzertijd (360 - 160 v. Chr.)
- Late ijzertijd (200 v. Chr. - 50 n. Chr.)
- ijzertijd (800 - 50 v. Chr.)hypothese
- Zand
- Leem
- Zandleem
- Tertiaire Klei

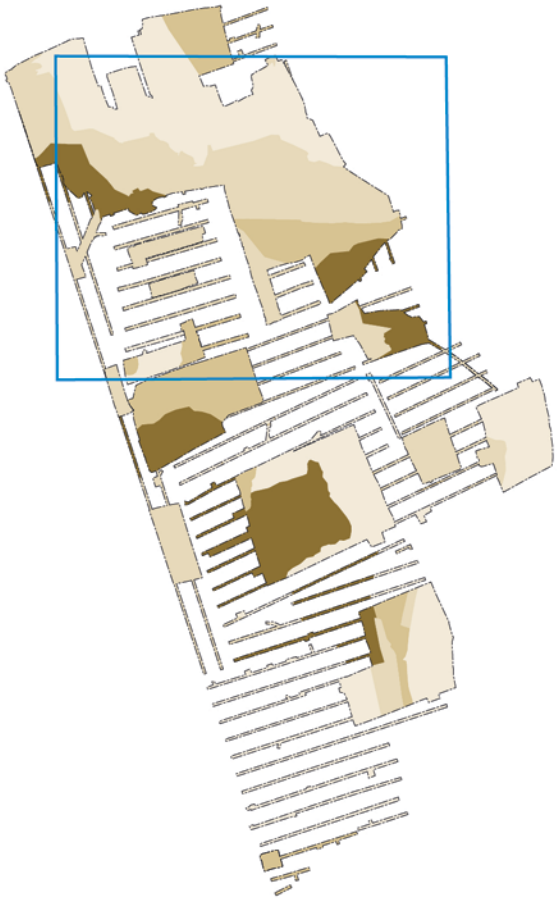

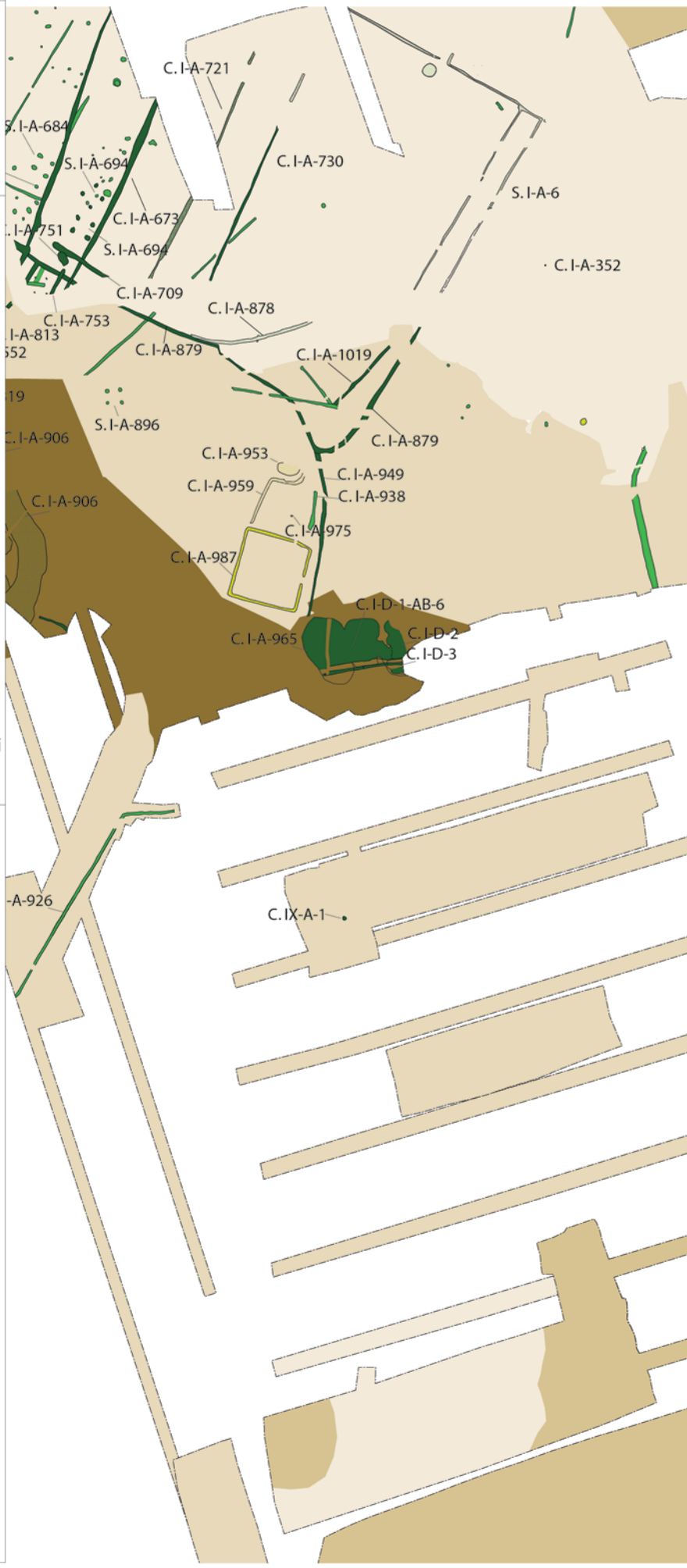

Fig. 73. Plan van zone I en zone II met de sporen uit de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode.

11- RON-PW

late ijzertijd - vroeg-Romeinse periode

N

1/1000

0 50m

Legende

- ijzertijd (800 - 50 v. Chr.)
- Late ijzertijd (360 - 160 v. Chr.)
- Late ijzertijd (200 v. Chr. - 50 n. Chr.)
- ijzertijd (800 - 50 v. Chr.)hypothese
- Zand
- Leem
- Zandleem
- Tertiaire Klei

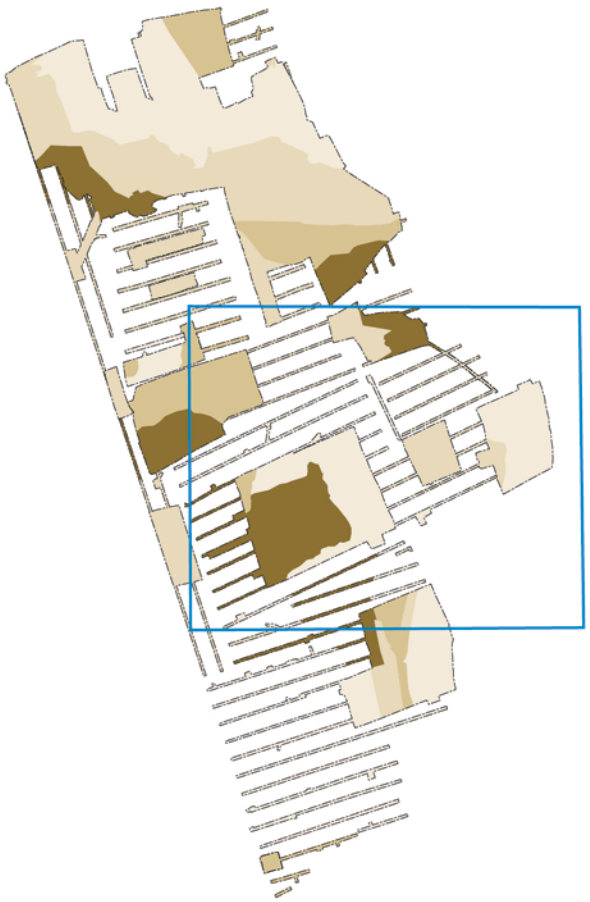

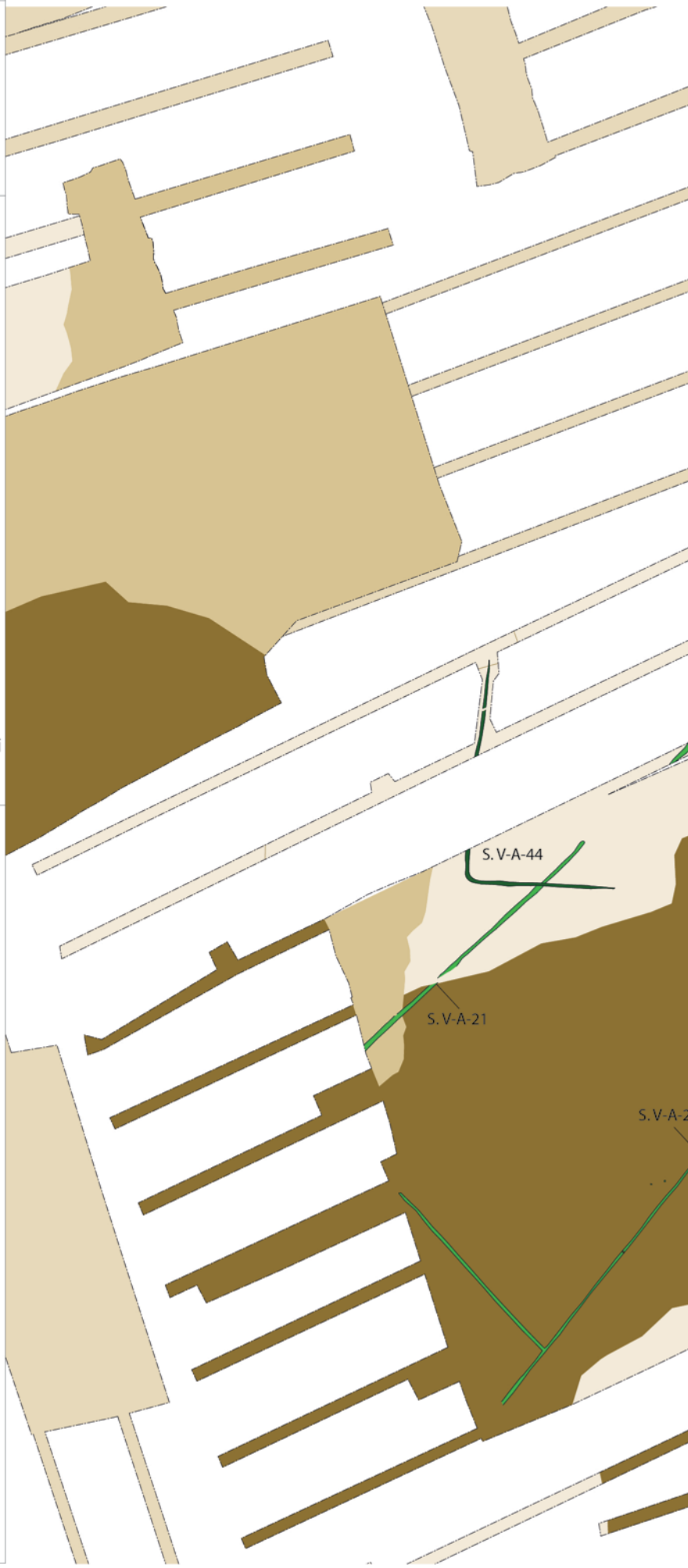

Fig. 74. Plan van zone II, zone V, zone VI en zone VII met de sporen uit de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode.

dateren allemaal in de laatste fase van de late ijzertijd tot in de 1ste eeuw n.Chr. Verschillende kuilen of fragmentair bewaarde greppels bevatten immers Romeins materiaal. Vaak gaat het om lokale imitaties van *terra nigra*. Omdat er steeds een grote component in ijzertijdtraditie handgevormd aardewerk in de contexten zit en deze sporen een link lijken te hebben met de sporen uit de late ijzertijd, is ervoor gekozen om ze onder te brengen bij de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode. Ook al zouden deze *stricto sensu* op basis van het materiaal in de Romeinse periode thuishoren.

Omdat deze chronologische opdeling in fases steeds sterk artificieel is, is ervoor gekozen om alle fases te bespreken in de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode en niet op te splitsen in een deel metaaltijden en een deel Romeinse periode.[179] Daarbij moet er ook rekening gehouden worden dat enkele van de duidelijke Romeins te dateren sporen zijn ondergebracht bij de Romeinse periode.[180] Hoewel deze sporen in de bespreking niet zijn meegenomen, bestaat de mogelijkheid dat ze tesamen in gebruik zijn geweest met sporen uit in de fase late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode.

In het overzicht zijn enkel de sporen beschreven die op basis van hun datering of positie een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het totaalbeeld van de rapportage. Slecht bewaarde of niet te dateren sporen die bovendien ook niet aan andere sporen konden worden gelinkt, zijn niet opgenomen tenzij ze relevant bleken voor omliggende sporen.[181]

De bespreking van de sporen is opgedeeld in vijf hoofdstukken die de sporen op contextniveau beschrijven: perceelsindeling, gebouwplattegronden, smidsekuilen, extractie en verspreide nederzettingssporen. In deze hoofdstukken ligt de nadruk op de fysieke beschrijving van de sporen en de vorming van het chronologisch kader van de verschillende sporen.

In het hoofdstuk 7.3.4.8. 'bewoning tijdens de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode' worden de gegevens van de verschillende hoofdstukken gecombineerd. Dit hoofdstuk geeft een interpretatieve weergave van de verschillende erven met de kuilen en plattegronden die daarin een rol kunnen hebben gespeeld.

7.3.4.2. Perceeelsindeling

7.3.4.2.1. Structuur S. I-A-48

Deze structuur is samengesteld uit drie contexten: C. I-A-48, C. I-A-99 en C. I-A-122. De greppel C. I-A-48 loopt 67 m diagonaal over het oostelijke stuk van zone I met een NW-ZO oriëntatie (Fig. 72). Greppel C. I-A-122 takt hier loodrecht op aan, daar waar C. I-A-99 in een hoek van zo'n 50° aansluit op greppel C. I-A-122.

De grachten van deze perceelsstructuur zijn komvormig uitgegraven en tot zo'n 40 cm onder het afgegraven vlak bewaard gebleven. De vulling bestaat uit een vrij homogene, licht grijs gespikkelde zandleem met sporadisch ijzerconcretie (Afb. 64). Er zijn geen inspoelingslaagjes waar te nemen in de gracht.

Afb. 64. Coupe AB op C. I-A-48.

179 De mogelijke chronologische opdeling is wel weergegeven in het interpretatieve grondplan en komt aan bod in hoofdstuk 7.3.4.8.
180 7.4.5.2.
181 Alle sporen staan op het grondplan en kunnen in spoorfiches in bijlage geconsulteerd worden.

In de vulling van greppel C.I-A-48 zijn ten oosten van de cluster kuilen met metallurgisch afval verschillende metaalslakken gevonden. Dit kan erop wijzen dat het greppelsysteem de afbakening was van het perceel waarop de metallurgische activiteiten werden uitgevoerd.[182] De greppels van deze perceelsstructuur hebben een goede bewaring, waardoor het ook zeker is dat C. I-A-99 en C. I-A-122 niet verder lopen, maar wel degelijk aansluiten op C. I-A-48. Gezien de positie van het grachtencomplex, aan de rand van de opgravingssleuf, is het niet te achterhalen wat deze grachten precies hebben afgebakend.

Door het heterogene karakter van het gevonden schervenmateriaal is een sluitende datering voor dit greppelsysteem is moeilijk. Het gaat om vier scherven uit de metaaltijden, twee geruwde waarvan één versierd met groeven, twee middeleeuws gedraaide grijze scherven, twee postmiddeleeuwse scherven en vier niet nader te identificeren scherven. Daarnaast zijn 10 metaalslakken teruggevonden in de greppels, vooral in C. I-A-48.

Verschillende greppels oversnijden dit greppelsysteem. De greppel C. I-A-59 is te dateren in de Romeinse periode, waardoor S. I-A-48 per definitie ouder moet zijn. Hierdoor kunnen de middeleeuwse en postmiddeleeuwse scherven als intrusief beschouwd worden.

De meeste metaalslakken zijn ter hoogte van de smidse C. I-A-41[183] gevonden. Het gaat om vrij grote fragmenten (zelfs één PCB), die moeilijk door bioturbatie in de vulling terecht gekomen kunnen zijn.[184] Hierdoor is het waarschijnlijk dat de smidse in gebruik was, op het moment dat de greppels openlagen. Waardoor de greppels in dezelfde periode als de smidse te plaatsen zouden zijn: eind van de 3de eeuw-begin van de 2de eeuw v.Chr.

7.3.4.2.2. Structuur S. I-A-6

Deze greppelstructuur bestaat uit drie contexten: C. I-A-6, C. I-A-221 en C. I-A-222. Greppel I-A-6 loopt 38 m naar het NW-ZO (Fig. 72). In het zuidoosten maakt deze greppel een hoek van 90° om vervolgens verder te lopen in greppel C. I-A-221. Deze greppel kon nog 35 m naar het ZW tot ZZW gevolgd worden. Greppel C. I-A-222 loopt over een afstand van 35 m parallel met C. I-A-221 met een tussenafstand van 3,8 m.[185] Ook deze greppel sluit met een hoek van 90° aan op C. I-A-6. In het zuiden vormen de greppels C. I-A-1019 en C. I-A-879 mogelijk de verderzetting van dit greppelsysteem, maar door de verstoring van het postmiddeleeuwse grachtensysteem S. I-A-167 kan dit moeilijk hard gemaakt worden.

In de vulling van de structuur zijn over de verschillende contexten heen slechts zes fragmenten metaaltijdaardewerk teruggevonden waaronder één geruwde scherf. Daarnaast zat er nog een intrusieve middeleeuwse scherf in de vulling samen met een brok natuursteen en een fragment silex.

Eén van de enige sporen binnen deze afbakening is context C. I-A-23 (Afb. 65). De gelijktijdigheid van deze kuil met het greppelsysteem is evenwel niet zeker. Temeer omdat de kuil de dassenburcht C. I-A-17 oversnijdt, daar waar het greppelsysteem S. I-A-6 door de dassenburcht zou worden oversneden. Maar doordat deze oversnijding op het terrein onduidelijk was, kan deze moeilijk als determinerend element worden gebruikt.

Deze ronde kuil heeft een diameter van 1,9 m en een maximale diepte van 60 cm onder het afgegraven vlak. De bodem van de kuil is niet vlak maar licht komvormig en scherp afgelijnd. Onderaan is een grijs inspoelingsbandje waar te nemen. Het onderste opvullingspakket bestaat uit een geelgrijs gespikkelde zandleem, waarboven opnieuw een grijze band zit. Deze humeuze band is waarschijnlijk het resultaat van een waterstagnatie waarin een tijd vegetatie heeft gedijd. Boven deze band is een bruingrijs pakket waar te nemen. Het bovenste pakket

182 Zie hoofdstuk 7.3.4.4.
183 De metaalslakken zijn meegenomen bij de analyse van het slakmateriaal van de smidsekuilen in hoofdstuk 7.3.4.4.4.
184 Zie hoofdstuk 7.3.4.4.4.
185 Gemeten van het middelpunt van de beide greppels.

Afb. 65. C. I-A-23 coupe BA.

is bruin met houtskoolspikkels. De bovenste vulling van de kuil sluit aan bij de middeleeuwse sporen, daar waar de onderste vulling wel kan aansluiten bij de metaaltijden. De vondsten geven eenzelfde beeld: vier stukjes metaaltijdaardewerk en één stukje middeleeuws gedraaid grijs aardewerk.

Het is niet na te gaan in hoeverre dit spoor tot de gebruiksfase van het perceelssysteem behoorde, of dat het dateert uit een latere bewoningsfase en eigenlijk niets met het systeem te maken heeft.

7.3.4.2.3. Contexten C. I-A-730, C. I-A-721

De greppels C. I-A-721 en C. I-A-730 hebben beide een NNO-ZZW oriëntatie die erg dicht aanleunt bij de oriëntatie van het greppelsysteem S. I-A-6. De oriëntatie van C. I-A-721 en C. I-A-730 is evenwel iets meer naar het noorden gericht. Deze beide greppels hebben waarschijnlijk deel uitgemaakt van S. I-A-6. Omdat de greppels niet bewaard zijn tot tegen dit greppelsysteem[186] is dit moeilijk te verifiëren, maar is het wel waarschijnlijk. Aan de ZZW-kant worden de sporen oversneden door de postmiddeleeuwse gracht C. I-A-167. Aan de zuidkant van C. I-A-167 zijn ze niet meer teruggevonden.

De greppels lopen over de hele afstand van 38 m parallel met elkaar met een tussenafstand van 8,5 m tot 8,7 m. De greppels hadden een zeer slechte bewaring en waren nauwelijks nog waarneembaar in het vlak. In de coupes waren deze sporen in veel gevallen zelfs niet meer aflijnbaar (Afb. 66).

Afb. 66. C. I-A-730 coupe CD.

186 Een deel is niet opgegraven kunnen worden door de aanwezigheid van een bomenrij.

Het materiaal uit greppel I-A-721 is weinig diagnostisch. In totaal zijn er 29 handgevormde scherven uit de metaaltijden en één scherf middeleeuws grijs lokaal gedraaid gevonden. Het merendeel van de metaaltijdscherven was sterk geërodeerd, vier stukken waren geëffend onversierd, één stuk geruwd onversierd en twee stukken waren geruwd versierd met indrukken. De aanwezigheid van twee stukjes technisch aardewerk suggereert een datering in de late ijzertijd.

Fig. 75. Materiaal uit C. I-A-730: zoutcontainer met vingertopindrukken.

De greppel I-A-730 bevatte zes scherven handgevormd aardewerk en één rand van een zoutcontainer met indrukken op de rand (Fig. 75).

7.3.4.2.4. Contexten C. I-A-862, C. I-A-775, C. I-A-859, C. I-A-860, C. I-A-531, C. I-A-527, C. I-A-640

Greppel C. I-A-862 en C. I-A-775 behoren tot de oudste greppels uit de opgraving (Fig. 72). Ze worden door zowel greppel C. I-A-622 als C. I-A-552 oversneden. Waarschijnlijk loopt greppel C. I-A-862 verder in context C. I-A-438. Omdat de greppel op die plaats oversneden wordt, is dit niet met zekerheid te zeggen.

Greppel C. I-A-862 volgt dezelfde NNO-ZZW oriëntatie als de greppels C. I-A-721, C. I-A-730 en structuur S. I-A-6. Waarschijnlijk maakte ook C. I-A-438 deel uit van hetzelfde greppelsysteem. Wanneer greppel C. I-A-438 zou doorgetrokken worden naar het Noordnoordoosten, zou deze loodrecht aansluiten op S. I-A-6.

Het meest opvallend bij context C. I-A-862 is de aansluiting van context C. I-A-775. Deze greppel maakt een uitsparing van ongeveer 14 m lengte bij een maximale breedte van 3 m. Uit de coupes bleek duidelijk dat de greppel zowel in het noorden als het zuiden aansloot op greppel C. I-A-862 (Afb. 67, Afb. 68). Binnen de afbakening zijn geen sporen of vondsten aangetroffen, waardoor het niet te achterhalen is waarvoor deze opvallende configuratie gebruikt is.

Afb. 67. Ongeveer centraal op de foto is de uitsparing van C. I-A-775 te zien.

Afb. 68. Zowel greppel C. I-A-862 als C. I-A-775 (spoor I-A-925) hebben dezelfde vulling. C. I-A-775 liep ook niet verder.

In het zuiden van het opgravingsvlak bleek dat C. I-A-862 in feite bestaat uit twee verschillende greppels: C. I-A-859 en C. I-A-860. Het verschil tussen de beide grachten is in coupe niet waar te nemen. In het zuiden maakt C. I-A-859 een hoek van 90° naar het WNW-NW, C. I-A-860 lijkt het tracé van C. I-A-862 in dezelfde richting verder te zetten.

Ook in het noordelijke deel van C. I-A-862 is de opsplitsing in twee greppels te zien namelijk C. I-A-777 en C. I-A-775. In de coupes EF en GH op greppel C. I-A-862 zijn twee verschillende komvormige uitgravingen te merken die waarschijnlijk terug te brengen zijn tot de twee greppels. Maar door hun identieke vulling kan er geen onderlinge chronologie opgesteld worden. Waarschijnlijk reflecteren deze greppels twee verschillende, kort op elkaar volgende gebruiksfasen van hetzelfde greppelsysteem (Afb. 69, Afb. 70, Fig. 76, Fig. 77).

Afb. 69. C. I-A-862 coupe GH.

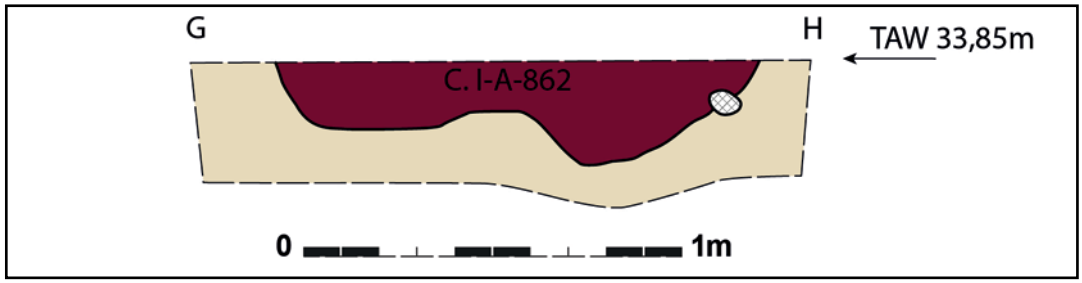

Fig. 76. C. I-A-862 tekening coupe GH.

Afb. 70. C. I-A-862 coupe EF.

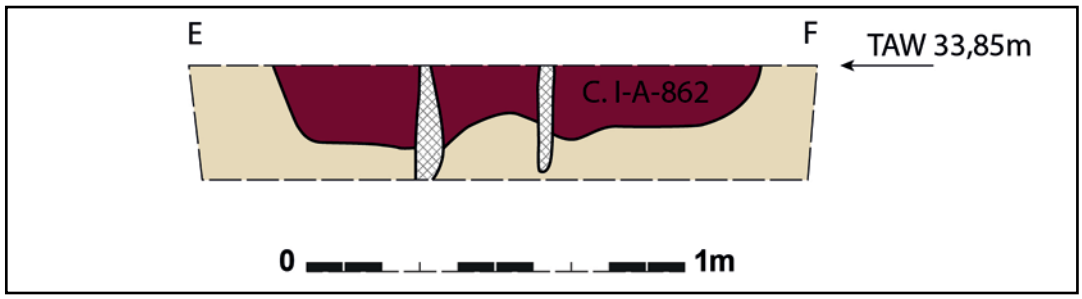

Fig. 77. C. I-A-862 tekening coupe EF.

Het materiaal uit de verschillende contexten is weinig zeggend waardoor het niet mogelijk is om de greppels nauwkeuriger te dateren dan de (late) ijzertijd.

Uit context C. I-A-862 komen er 11 stukken metaaltijdaardewerk: acht zijn geruwd (één mogelijk afkomstig van een pot) en drie zijn geëffend (één stuk versierd met groeven).

Context C. I-A-438 leverde slechts een beperkt aantal scherven op: twee geruwd onversierde scherven en één geëffend onversierde scherf. In context C. I-A-860 zaten slechts twee stukken geruwd handgevormd aardewerk.

In context C. I-A-775 zijn er 12 scherven gevonden: vier geruwd, drie geëffend en de overige zijn niet nader te determineren. In context C. I-A-776 is er één geëffende scherf gevonden. Deze is versierd met bundels kampstrepen, wat kenmerkend is voor de late ijzertijd of vroeg-Romeinse periode.

7.3.4.2.5. Structuur S. I-A-552, C. I-A-673, C. I-A-879, C. I-A-1019

Structuur S. I-A-552 bestaat uit vijf contexten: C. I-A-440, C. I-A-552, C. I-A-552-AB-2, C. I-A-771 en C. I-A-752. Dit greppelsysteem oversnijdt verschillende oudere greppelsystemen en gebouwplattegronden en geldt als een van de jongste systemen uit de metaaltijden (Fig. 72). Het slaat de brug tussen de metaaltijden en de Romeinse tijd want het is in gebruik geweest tussen 50 v.Chr. – 50 n.Chr.

De gracht C. I-A-552 heeft tenminste 2 gebruiksfasen gekend: C. I-A-552 en C. I-A-552-AB-2 (Afb. 71). Dit kon over bijna de hele lengte van de gracht vastgesteld worden. C. I-A-552-AB-2 is de oudste fase van de gracht. In verschillende van de aansluitende greppels is deze meerfasigheid ook vastgesteld.

Afb. 71. Spoor I-A-552 op GPL C. Op dit niveau zijn de vullingen van de verschillende fases zichtbaar.

Afb. 72. In een lengteopname van de gracht zijn er spitsporen te zien.

Gracht C. I-A-552 heeft een zuidoostelijk verloop en kan over een afstand van zo'n 75 m gevolgd worden. De brede postmiddeleeuwse gracht C. I-A-490 oversnijdt C. I-A-552 net ten westen van de plaats waar verschillende andere greppelcontexten aansluiting maken. Context I-A-552 maakt een hoek van bijna 90° naar het zuidwesten om aan te sluiten op C. I-A-771. De vulling van C. I-A-771 en de diepte van uitgraving komen goed overeen met de jongste fase van C. I-A-552. Ondanks de verstoring van C. I-A-490 is de zuidwestelijke hoek van C. I-A-552 naar C. I-A-770 duidelijk geregistreerd kunnen worden. De greppel liep nog 46 m in zuidwestelijke richting vooraleer in de sleufwand te verdwijnen.

Op de plek waar de gracht een hoek maakt richting C. I-A-771, takt ook greppel C. I-A-440 aan. De noordelijke hoek richting C. I-A-440 was in vlak al duidelijk. In coupe QR was er geen verschil te zien tussen C. I-A-552 en C. I-A-440, waaruit blijkt dat deze beide contexten tot hetzelfde systeem behoorden en gelijktijdig in gebruik zijn geweest. Ook C. I-A-440 bestaat uit twee verschillende fases: C. I-A-440 en C. I-A-441. Ook bij deze greppels is vastgesteld dat de greppels opnieuw zijn uitgegraven, maar dat het tracé licht wijzigde (Afb. 73).

Afb. 73. C. I-A-440 coupe EF.

In het zuidoosten loopt C. I-A-552 waarschijnlijk verder in greppel C. I-A-879. De relatie van C. I-A-552 met C. I-A-879 is niet eenduidig. Enerzijds bleek bij afgraven dat C. I-A-552 de greppel C. I-A-879 oversneed, maar anderzijds loopt C. I-A-879 wel duidelijk naar C. I-A-552 toe. Het verloop van C. I-A-879 is niet rechtlijnig zoals de andere contexten, maar vertoont een opvallende bocht op het meest zuidelijke punt (ter hoogte van spoor I-A-1010). Vervolgens loopt greppel C. I-A-879 in noordoostelijke richting verder naar S. I-A-6. De povere bewaring van de beide grachten liet niet toe hun onderlinge relatie na te gaan.

De greppel C. I-A-1019 was zeer slecht bewaard en verschilde sterk van coupe tot coupe. De greppel loopt niet parallel, maar in noordelijke richting naar C. I-A-879 toe. Afgaande op het aardewerk uit de context kan er niet veel tijd tussen C. I-A-879 en C. I-A-1019 gezeten hebben.

Greppel C. I-A-888, met ZW-NO-verloop, kon slechts over een beperkte afstand gevolgd worden. De oriëntatie van deze greppel is iets anders dan van S. I-A-6 of C. I-A-673. Het is bijgevolg moeilijk om deze greppel aan een fase te koppelen.

Waarschijnlijk vormt C. I-A-879 samen met C. I-A-552-AB-2 een oudere fase van het greppelsysteem C. I-A-552, waarna kort nadien het systeem opnieuw is uitgegraven: C. I-A-552, C. I-A-771, C. I-A-440. Hierbij is dan een licht andere, meer rechtlijnige inplanting gebruikt.

In context C. I-A-552 zijn er 288 handgevormde scherven gevonden, twee duidelijk Romeinse scherven en 22 stukken technisch aardewerk. Bij het aardewerk uit de metaaltijden kan een onderscheid gemaakt worden tussen het fijnwandige en het grofwandige materiaal. Het fijnwandige materiaal omvat slechts vier stuks, waarvan er twee afkomstig zijn van een kom (Fig. 78: 1). Deze kom heeft een zwakke knik en is versierd met gladdingslijnen. De overige twee fijnwandige stukken zijn versierd met een ribbel en zijn ofwel afkomstig van een ribbelkom ofwel van een fles (Fig. 78: 9). Er waren twintig scherven met de combinatieoppervlaktebehandeling “geëffend en geruwd”, afkomstig van dezelfde pot. Deze was echter zo gefragmenteerd dat deze niet meer terug kon gepuzzeld worden. Dezelfde oppervlaktecombinatie is te zien bij een grote voorraadpot: geëffend op de rand en geruwd op de buik (Fig. 78: 4). Een combinatieversiering van schuine kamstrepen met een bovenkant die geglad is en indrukken heeft, kwam slechts één keer voor in het ensemble (Fig. 78: 8). Er zijn in het ensemble 47 geëffende scherven. Binnen deze categorie zijn verschillende vormen onderscheiden: een beker (Fig. 78: 3), een kom (Fig. 78: 6), verschillende potten (Fig. 78: 10, 12, 13, 14). Eén voorraadpot had een opvallende groef op de overgang van de schouder naar de buik (Fig. 78: 5).

Het merendeel van de scherven binnen het ensemble is geruwd (107 stuks). Het overgrote deel zijn onversierde wandscherven, één stuk is versierd met groeven en acht scherven zijn versierd met kamstrepen (Fig. 78: 7). Bij 77 scherven kon er geen oppervlaktebehandeling meer vastgesteld worden. Deze scherven waren hetzij te zeer verbrand, hetzij te fel verweerd. De rand van een fel verweerde pot was versierd met indrukken en is mogelijk ook van een oudere oorsprong (Fig. 78: 2).

Bij een miniatuurpotje is de bodem helemaal bedekt met stokindrukken. Opvallend hierbij is dat de bodem niet doorboord is, waardoor een gebruik als vergiet of rhyton uit te sluiten is (Fig. 78: 16; Afb. 74).

Afb. 74. Bovenaanzicht van 11-RON-PW-1240. ©Dirk Wollaert.

Het bord in geglad handgevormd aardewerk valt op basis van de datering uit de toon in deze context (Fig. 78: 17). De vorm van dit bord, de gegladde binnenzijde en de opvallende knik aan de binnenzijde, sluiten aan bij de vroege ijzertijd bewoning zoals gebouwplattegrond S. I-A-524. Waarschijnlijk gaat het om residueel materiaal dat reeds op de site aanwezig was toen de gracht werd uitgegraven. De context bevatte verder twee duidelijk Romeinse gereduceerd gebakken gedraaide scherven, waarvan één afkomstig is van een kookpot (Fig. 78: 11).

Er zijn fragmenten van tenminste twee verschillende maalstenen teruggevonden in de vulling. Eén stuk was gebroken maar kon opnieuw samengesteld worden. Het andere stuk is van een andere steensoort. Het gaat in beide gevallen om een fijnkorrelige zandsteen afkomstig uit Henegouwen of Noord-Frankrijk (Afb. 75).[187]

Afb. 75. Maalsteen uit C. I-A-552. ©Dirk Wollaert.

187 Identificatie door Dr. Sibrecht Reniere.

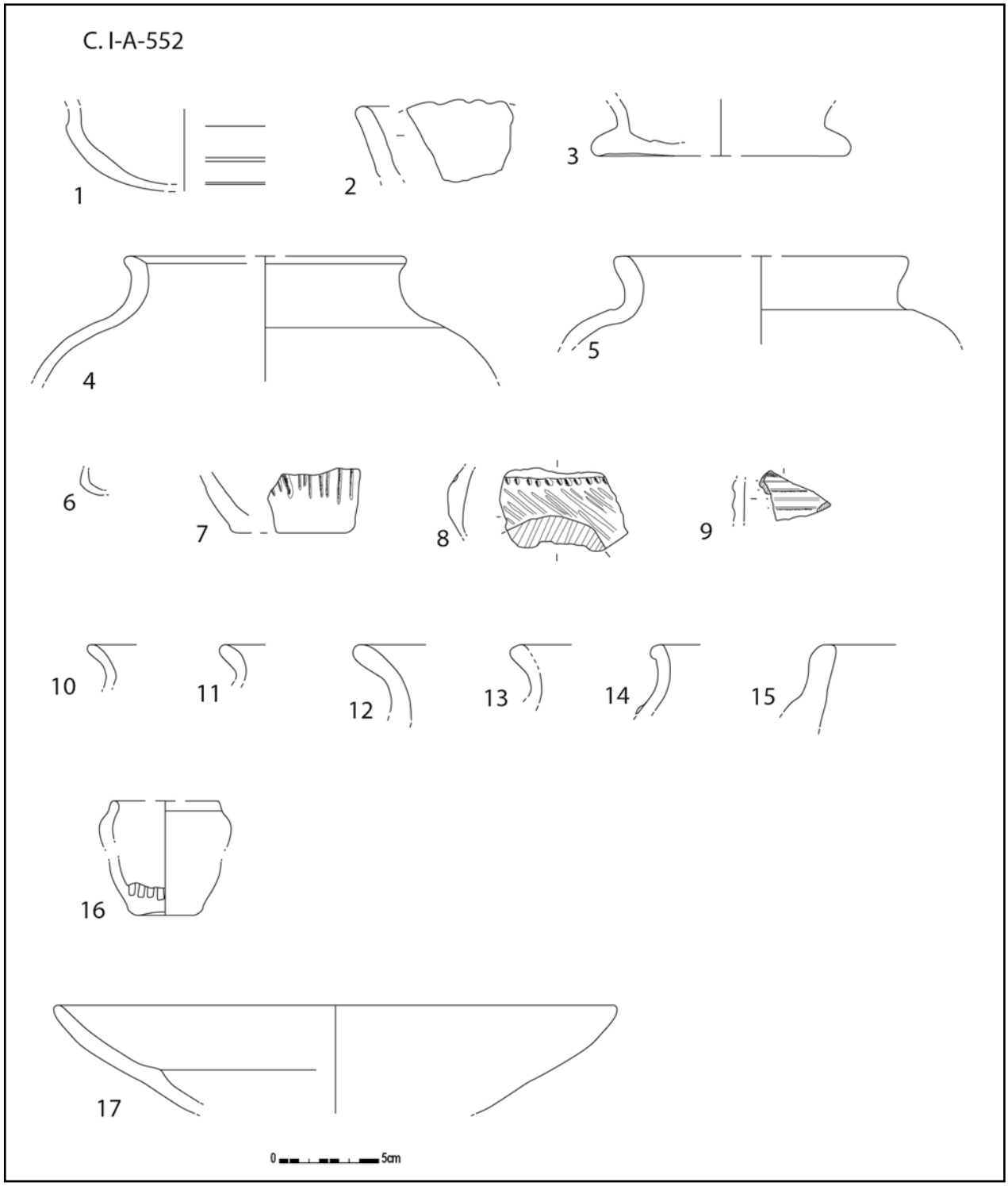

Fig. 78. Materiaal uit C. I-A-552.
1 geëffende kom met gladdingslijnen (11-RON-PW-1288)
2 sterk verweerd met indrukken (11-RON-PW-1288)
3 voet van beker (11-RON-PW-1240)
4 voorraadpot, geëffend op de rand en geruwd op de buik (11-RON-PW-1240)
5 geëffende pot met gootje (11-RON-PW-1287)
6 geëffende onversierde knik van een kom (11-RON-PW-1240)
7 geruwd, verticale kamstrepen (11-RON-PW-1287)
8 schuine kamstrepen, bovenkant geglad met indrukken (11-RON-PW-1403)
9 stuk van ribbelkom of fles versierd met ribbels (11-RON-PW-1403)
10 geëffende onversierde pot (11-RON-PW-1287)
11 Romeins gedraaid, gereduceerd gebakken pot (11-RON-PW-1289)
12 geëffend, onversierd (11-RON-PW-1290)
13 handgevormde pot (11-RON-PW-1312)
14 geëffend, met indruk (11-RON-PW-1240)
15 voorraadpot (11-RON-PW-1240)
16 miniatuurpotje (11-RON-PW-1240)
17 geglad, onversierd bord (11-RON-PW-1240)

Context C. I-A-552 bevat zowel elementen die verwijzen naar vroege late ijzertijd (bord) als naar de eindfase van de late ijzertijd (ribbelkom, stokindrukken, kamstrepen) en bevat verder ook (in beperkte mate) Romeins materiaal. Het geheel van de vulling kan op de overgang van de late ijzertijd tot de vroeg-Romeinse periode gedateerd worden (50 v.Chr. – 100 n.Chr.), waarbij vooral de grote component aan inheems materiaal opvalt.

Uit de vulling van C. I-A-440 zijn er 198 scherven metaaltijd aardewerk gerecupereerd. Het materiaal uit de context is sterk gefragmenteerd, waardoor er slechts drie vormen gereconstrueerd konden worden. Er zijn zes scherven afkomstig van een fles in fijnwandig handgevormd aardewerk (Fig. 79: 3). Eén grote scherf is afkomstig van een geëffend versierde kom met een sterk geprononceerde schouder (Fig. 79: 2). De laatste geïdentificeerde vorm is een eenvoudige pot met naar buiten geplooide rand (Fig. 79: 1). Er zijn 35 grofwandige scherven geëffend, waarvan drie versierd met gladdingslijnen. In totaal zijn er 47 scherven geruwd. Het is opvallend dat scherven met deze oppervlaktebehandeling een stuk meer versiering hebben dan de vormen die geëffend zijn: één stuk is versierd met een combinatie van kamstrepen en indrukken, twee stuks zijn versierd met groeven, vier met indrukken en twee met kamstrepen.

De overige 110 scherven konden niet verder gedetermineerd worden omdat deze ofwel te gefragmenteerd waren, ofwel te zwaar verbrand. Naast het aardewerk zaten er nog zeven stukjes technisch aardewerk in de greppel. In de vulling is een fragment in natuursteen teruggevonden. Het gaat om een fijnkorrelige zandsteen met een afgeplatte bovenkant (Afb. 76) De steen is langs de meeste kanten afgebroken. Het is niet duidelijk uit te maken of het om een fragment van een maalsteen dan wel om een stuk constructiesteen gaat.[188] Gezien de context lijkt een fragment van een maalsteen het meest plausibel.

Afb. 76. Fragment van een mogelijke maalsteen uit C. I-A-440 (©Dirk Wollaert).

Het materiaal uit C. I-A-879 omvat 85 handgevormde scherven.[189] Eén stuk van een kom is vervaardigd in een fijnwandig baksel en voorzien van horizontale ribbels (Fig. 79: 6). Er zijn vier geëffende grofwandige scherven: één stuk is afkomstig van een geknikte kom (Fig. 79: 7), drie andere zijn afkomstig van een pot (Fig. 79: 5).

Van de 85 scherven zijn 45 geruwd waarvan 12 stuks versierd zijn met groeven (Fig. 79: 8) en één stuk versierd met indrukken. Er is één met zekerheid Romeinse scherf teruggevonden in de context. Het gaat om een gereduceerd gebakken gedraaide scherf afkomstig van een pot of beker (Fig. 79: 4). Ook in deze context zat een maalsteenfragment. Omdat het stuk langs beide zijden is afgebroken, kan niet volledig uitgesloten worden dat het ook om een fragment constructiemateriaal kan gaan.

De datering van deze context zit op de overgang tussen de late ijzertijd en de vroeg-Romeinse tijd: 100 v.Chr. – 50 n.Chr.

Het aardewerk uit context C. I-A-552-AB-2 omvat slechts acht scherven. Deze laten geen nauwere datering toe dan de metaaltijden. Het merendeel is geëffend, twee stuks zijn mogelijk afkomstig van een pot.

188 Identificatie door Dr. Sibrecht Reniere.

189 De middeleeuwse scherven zijn hetzij verkeerd ingezameld op het terrein, hetzij als intrusief te beschouwen en worden dan ook buiten de bespreking van het aardewerk gehouden..

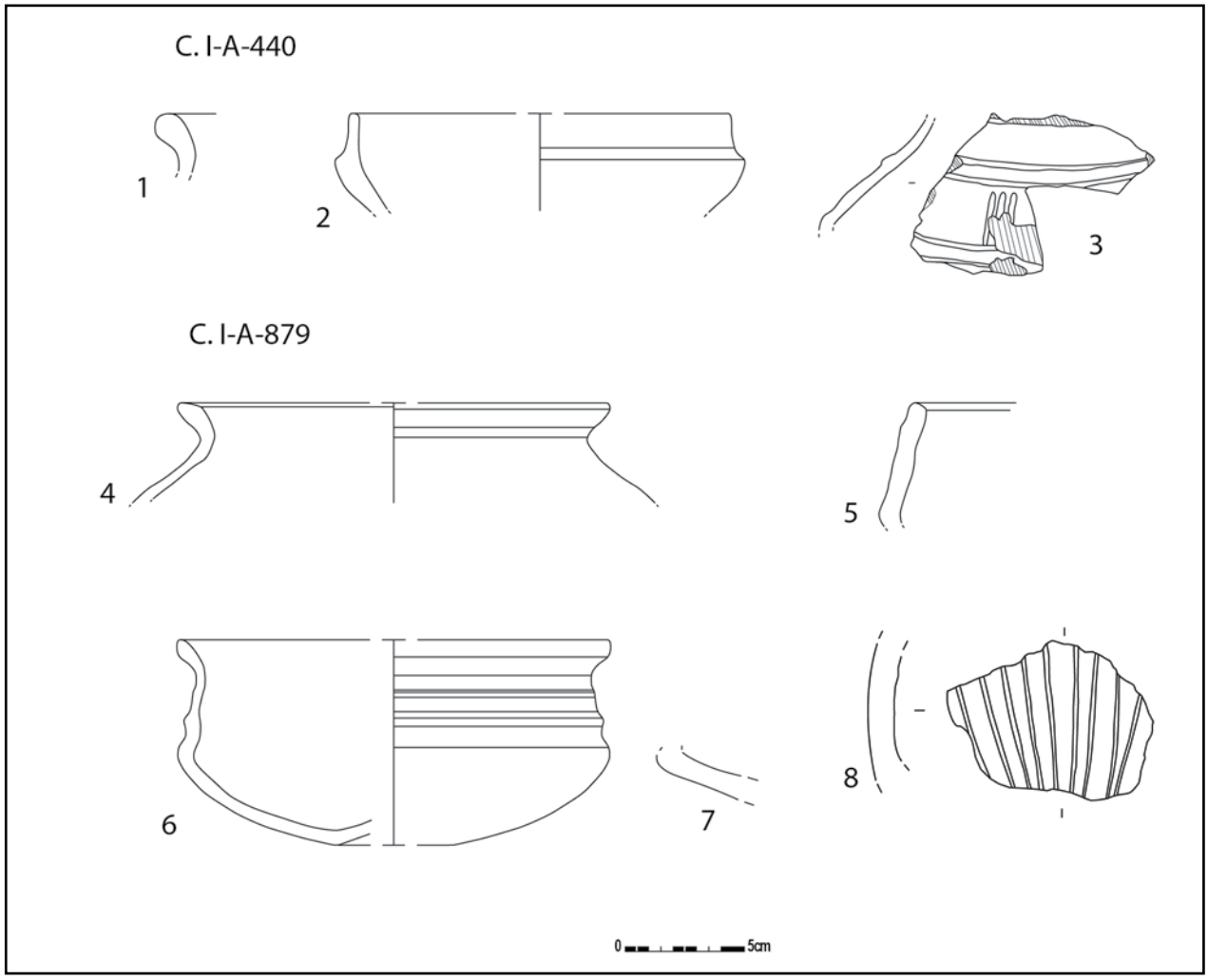

Fig. 79. Materiaal uit C. I-A-440 en C. I-A-879.
1 handgevormde pot uit C. I-A-440
2 handgevormde kom uit C. I-A-440
3 fles versierd met ribbels en bundels gladdingslijnen op de schouder C. I-A-440
4 Romeins reducerend gedraaide pot/beker uit C. I-A-879
5 geëffende onversierde pot uit C. I-A-879
6 fijnwandige gegladde ribbelkom uit C. I-A-879
7 geëffende onversierde knik van een kom? uit C. I-A-879
8 geruwd, versierd met groeven uit C. I-A-879

Context C. I-A-752 ligt in het verlengde van C. I-A-879 en verbindt deze gracht met C. I-A-552. In C. I-A-752 zijn twee stuks aardewerk teruggevonden: één grofwandig geruwde scherf en een wandscherf in *terra nigra*.

Het vondstenmateriaal uit C. I-A-771 bestaat uit 177 scherven aardewerk en drie stukken technisch aardewerk: twee fragmenten zijn afkomstig van een zoutcontainer. Het grote aantal scherven is te verklaren door de aanwezigheid van enkele bijna volledige individuen die sterk gefragmenteerd zijn. Bij het grofwandige handgevormde aardewerk zijn de meeste stukken afkomstig van een grote voorraadpot met een combinatie van een geëffende bovenkant en een geruwde onderkant. De buik was versierd met verticale en horizontale gladdingslijnen (Fig. 80: 1; Afb. 77). De scherven van de voorraadpot komen overeen met scherven van het individu gevonden in context C. I-A-709 (cf. 7.3.4.7.5). Het gaat naar alle waarschijnlijkheid om hetzelfde individu. Het merendeel van de overige scherven die niet aan de pot konden worden gepast (16 stuks) waren niet versierd.

Er zijn uit C. I-A-771 69 stuks aardewerk ingezameld die afkomstig zijn van één fijnwandige beker in gedraaid gereduceerd aardewerk (*commune fine sombre*?) (Fig. 80: 2). De beker

heeft een vrij zandig baksel met een organische verschraling en is sterk verbrand en gefragmenteerd (Afb. 78). Opvallend bij deze beker is dat de bodem van het stuk intentioneel doorboord is. Een fenomeen dat typisch is voor funeraire contexten.[190]

De datering voor deze context gebeurde op basis van de voorraadpot en de fijnwandige beker. Enkele scherven lijken in een oudere techniek gemaakt te zijn, maar de algemene datering van de context is tussen 50 v.Chr. - 100 n.Chr.[191]

Afb. 77. Voorraadpot *in situ* in C. I-A-771.

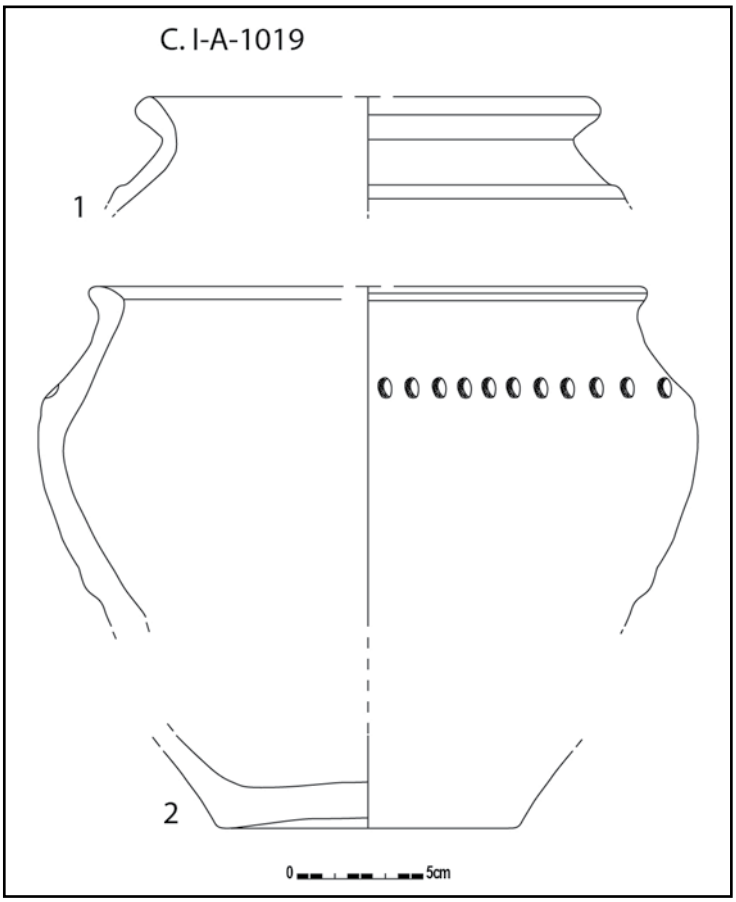

Fig. 80. Materiaal uit context C. I-A-771.
1 combinatie geëffend en geruwd met gladdingslijnen.
2 fijnwandige beker in gedraaid reducerend aardewerk.

190 Zie hiervoor 7.4.3.2.2., 7.4.3.2.4 of 7.4.3.2.9
191 Datering door Prof. Dr. Guy De Mulder

MATERIAAL UIT S. I-A-552.	AANTAL
Aardewerk / Metaaltijd / Fijnwandig / Geëffend versierd / Combinatie / Kwarts/chamotte/organisch / fles	**6**
Aardewerk / Metaaltijd / Fijnwandig / Geëffend versierd / Gladdingslijnen / Kwarts/chamotte/organisch / kom	**2**
Aardewerk / Metaaltijd / Fijnwandig / Geëffend versierd / Ribbels / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**2**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Combinatie onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**2**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Combinatie onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / pot	**20**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Combinatie onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / voorraadpot	**15**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Combinatie versierd / Combinatie / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Combinatie versierd / Gladdingslijnen / Kwarts/chamotte/organisch / voorraadpot	**71**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / beker	**7**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / kom	**2**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / kom	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**73**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / pot	**10**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend versierd / Gladdingslijnen / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**3**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend versierd / Groeven / Kwarts/chamotte/organisch / pot	**2**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend versierd / Indrukken / Kwarts/chamotte/organisch / pot	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend versierd / Niet gedetermineerd / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**2**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geglad onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / bord	**14**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**168**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd onversierd / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd versierd / Combinatie / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd versierd / Groeven / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**3**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd versierd / Indrukken / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**4**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd versierd / Kamstrepen / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**10**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Niet gedetermineerd onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / kom	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Niet gedetermineerd onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**34**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Niet gedetermineerd onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / pot	**5**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Niet gedetermineerd versierd / Indrukken / Kwarts/chamotte/organisch / pot	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd	**155**
Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Romeins / Fijne waar / Belgische waar / Terra nigra / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Romeins / Gewone waar / Gedraaid reducerend gebakken / Commune fine sombre / Niet gedetermineerd / beker	**69**
Aardewerk / Romeins / Gewone waar / Gedraaid reducerend gebakken / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Romeins / Gewone waar / Gedraaid reducerend gebakken / Niet gedetermineerd / pot	**1**
Technisch aardewerk / Niet gedetermineerd	**30**
Technisch aardewerk / Zoutcontainers	**2**
Totaal	**722**
Bouwmateriaal / Verbrande leem	**11**
Metaal / Metaalslak	**1**
Natuursteen / Maalsteen	**3**
Natuursteen / Niet gedetermineerd	**7**
Silex / (Micro)kling / Niet gedetermineerd	**1**
Silex / Afslag / Volledig	**1**

Afb. 78. Gereduceerd gebakken gedraaide beker *in situ* in C. I-A-771.

Het materiaal uit C. I-A-1019 bestaat uit 164 scherven handgevormd aardewerk en twee scherven technisch aardewerk. Het aardewerk is afkomstig van tenminste twee verschillende individuen (Afb. 79).

De grote (voorraad)pot heeft op de hals en de schouder een geëffend oppervlak en op de buik een geruwd oppervlak. Op de schouder is een reeks vingertopindrukken aangebracht (Fig. 81: 2). De tweede vorm is een geëffende pot die versierd is met ribbels (Fig. 81: 1).

Afb. 79. Context C. I-A-1019: aardewerk *in situ*.

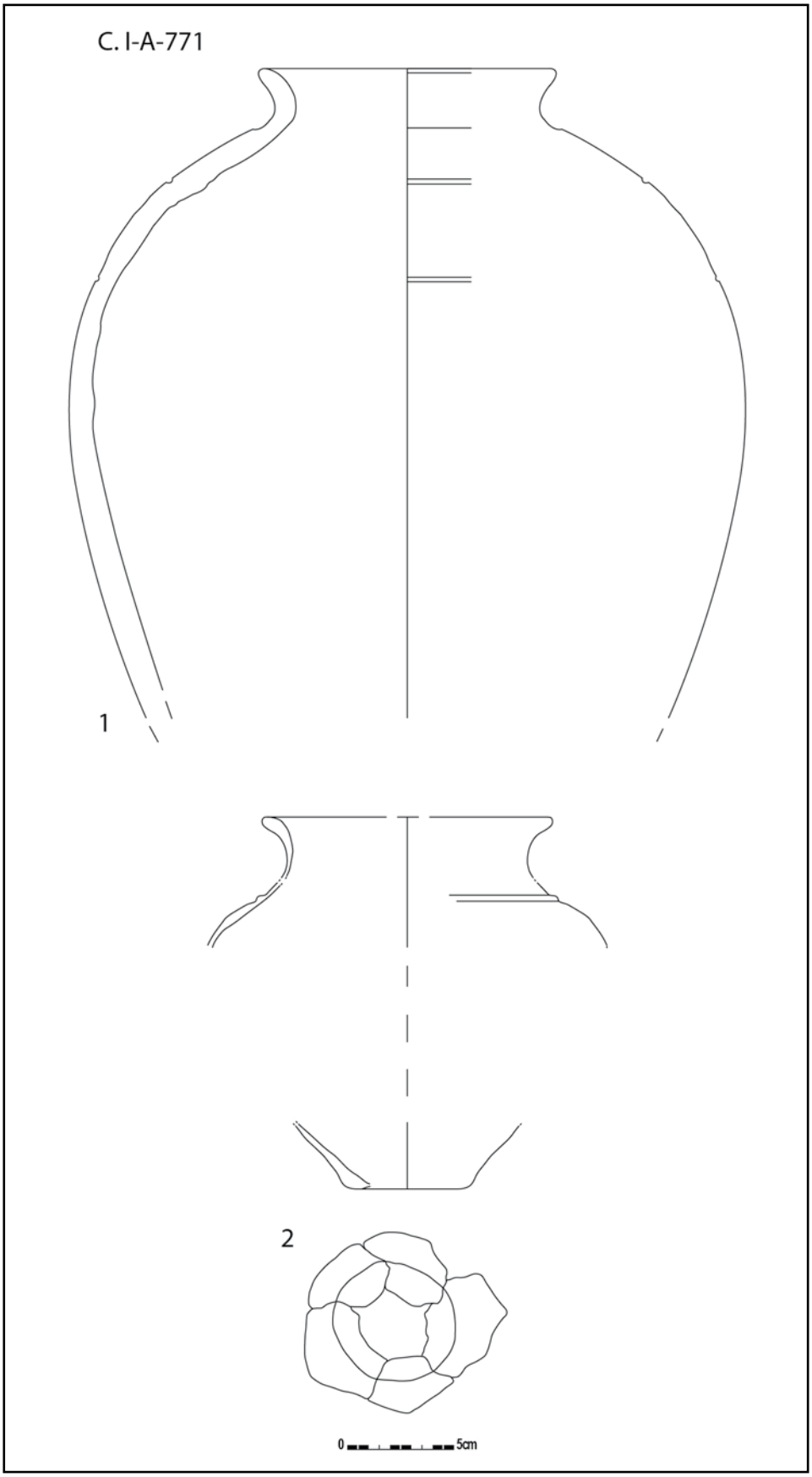

Fig. 81. Materiaal uit context C. I-A-1019.
1 pot, geëffend versierd met ribbels
2 pot, geëffend en geruwd versierd met vingertopindrukken

Deze vorm ligt in de traditie van de ribbelkom en fles. Dit kan een aanwijzing zijn dat de context eerder aan het einde van de laatste fase van de ijzertijd gedateerd moet worden. Het materiaal is evenwel niet diagnostisch genoeg om dit met zekerheid te kunnen staven.

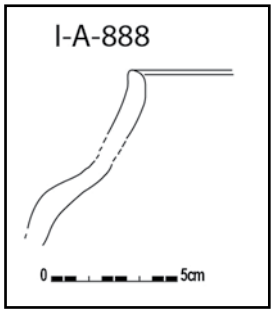

Fig. 82. Materiaal uit context I-A-888.

Het materiaal uit context C. I-A-888 kan slechts algemeen in de metaaltijden worden geplaatst. Het gaat om vier onversierde scherven afkomstig van een pot (Fig. 82).

Het materiaal uit al deze greppels is vrij homogeen en dateert het systeem tussen ± 100 v.Chr. – ± 100 n.Chr. Op basis van de oversnijdingen tussen C. I-A-879 en C. I-A-552-AB-2 bleek dat er tenminste twee fases moeten geweest zijn. Het materiaal toont aan dat deze verschillende fases niet lang uit elkaar lagen.

Waarschijnlijk kan de gebruiksfase van het greppelsysteem nog verder kan verfijnd worden naar 50 v.Chr. - 50 n.Chr. De opgave/opvulling van de greppels moet in de loop van de 1ste eeuw zijn gebeurd.

7.3.4.2.6. Contexten C. I-A-531, C. I-A-527, C. I-A-640, C. I-A-673

Deze greppels hebben bijna hetzelfde verloop als structuur S. I-A-552 en lagen waarschijnlijk ook in tijd niet ver uit elkaar (Fig. 72).

Context C. I-A-527 is een smalle greppel die over een afstand van 30 m in noordwest-zuidoostelijke richting gaat. De greppel ligt tussen C. I-A-531 en C. I-A-552 en wordt in de noordwestelijke hoek oversneden door verschillende postmiddeleeuwse greppels. Context C. I-A-527 loopt eerst zo'n 4 m parallel met C. I-A-552 om vervolgens naar context C. I-A-531 toe te lopen. In het zuidoosten is er een smalle verbinding geregistreerd tussen C. I-A-527 en C. I-A-531, maar dit is onder het grootste voorbehoud.[192] In de zuidwestelijke hoek is er een intentionele onderbreking gemaakt in de greppel. Uit de coupe blijkt duidelijk dat het spoor op deze plaats naar boven komt (Afb. 80).

Afb. 80. C. I-A-527 heeft een intentionele onderbreking.

192 Door de slechte zichtbaarheid t.g.v. de neerslag van ijzer en mangaan door het wegtracé (S. I-A-409) is er iets dieper afgegraven, waardoor de minder diep uitgegraven sporen slechts oppervlakkig zijn bewaard gebleven in het aangelegde archeologische vlak.

Het materiaal uit deze greppel bestaat uit 13 handgevormde grofwandige scherven, maar is weinig diagnostisch. Er zijn twee geëffend onversierde scherven en acht geruwde scherven. Bij de geruwde scherven zijn er drie versierd met kamstrepen. Het is niet mogelijk om op basis hiervan een nauwe datering te definiëren. De kamstrepen kunnen een aanwijzing zijn dat het materiaal, en bij uitbreiding de greppels, in de laatste fase van de late ijzertijd te plaatsen zijn.

Greppel C. I-A-531 heeft een noordwest-zuidoost verloop waarbij de greppel naar het systeem C. I-A-552 lijkt toe te lopen. De greppel wordt in het noorden oversneden door verschillende postmiddeleeuwse greppels en het postmiddeleeuwse wegtracé S. I-A-409. Ten zuiden van deze postmiddeleeuwse vergravingen is de greppel nauwelijks nog bewaard. De greppel oversnijdt op zijn beurt duidelijk de vroege ijzertijd plattegrond S. I-A-524 en de laag C. I-A-520 (Afb. 81).

Afb. 81. C. I-A-531 oversnijdt een paalspoor van S. I-A-524.

Het vondstmateriaal uit C. I-A-531 omvat 50 scherven handgevormd aardewerk.[193] Aangezien de greppel door zowel structuren uit de vroege ijzertijd als structuren uit de late ijzertijd snijdt, is het logisch dat een deel van het vondstmateriaal in deze contexten gemengd is geraakt. Bij het jongere materiaal zit bijvoorbeeld een fijnwandig geëffende scherf die versierd is met ribbels (afkomstig van een ribbelkom of fles). Er zijn verschillende versierde scherven met kamstrepen en een groef (combinatie geëffend en geruwd). Er zijn 13 scherven geëffend waarvan vier afkomstig zijn van een pot (Fig. 83: 2), één ervan is versierd met indrukken (Fig. 83: 1). De rand van deze scherf is langgerekt driehoekig en dateert in de late ijzertijd. Op een totaal van negen geruwde scherven zijn er vier die versierd

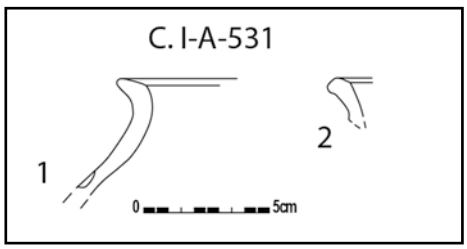

Fig. 83. Materiaal uit C. I-A-531.
1 geëffend handgevormd pot.
2 geëffende pot versierd met indrukken.

193 De middeleeuwse intrusieve scherf en het silex (polijst- of maalsteen-) fragment worden hier buiten de bespreking gehouden.

zijn met kamstrepen. Van de overige 26 niet-gedetermineerde scherven is één versierd met groeven.

De datering van de greppel kan op basis van het driehoekig randje, deel van de ribbelkom/fles en van de kamstrepen/groeven, in de late ijzertijd geplaatst worden. De greppel oversnijdt C. I-A-520, een laag die dateert tussen 200 – 50 v. Chr[194] Aangezien greppel C. I-A-531 jonger moet zijn dan C. I-A-520, is het waarschijnlijk dat C. I-A-531 tussen de late ijzertijd en de 1ste eeuw n.Chr. in gebruik was.

C. I-A-640 is net als C. I-A-527 een smalle greppel met een noordwest-zuidoost verloop. De greppel ligt dicht tegen C. I-A-552 en volgt het verloop van deze gracht. Waarschijnlijk was een van beide contexten nog zichtbaar of was tenminste het verloop nog gekend op het moment dat andere context werd gegraven. Aangezien er geen oversnijdingen zijn, is niet na te gaan welke van beide grachten eerst gegraven werd.

De bewaring van context C. I-A-640 wisselde van goed in het noorden tot zeer slecht in het zuidoosten (Afb. 82). Hierdoor is het moeilijk om relaties vast te stellen met andere sporen. C. I-A-668 is waarschijnlijk jonger dan deze greppel, maar ook dit spoor is slechts oppervlakkig bewaard.

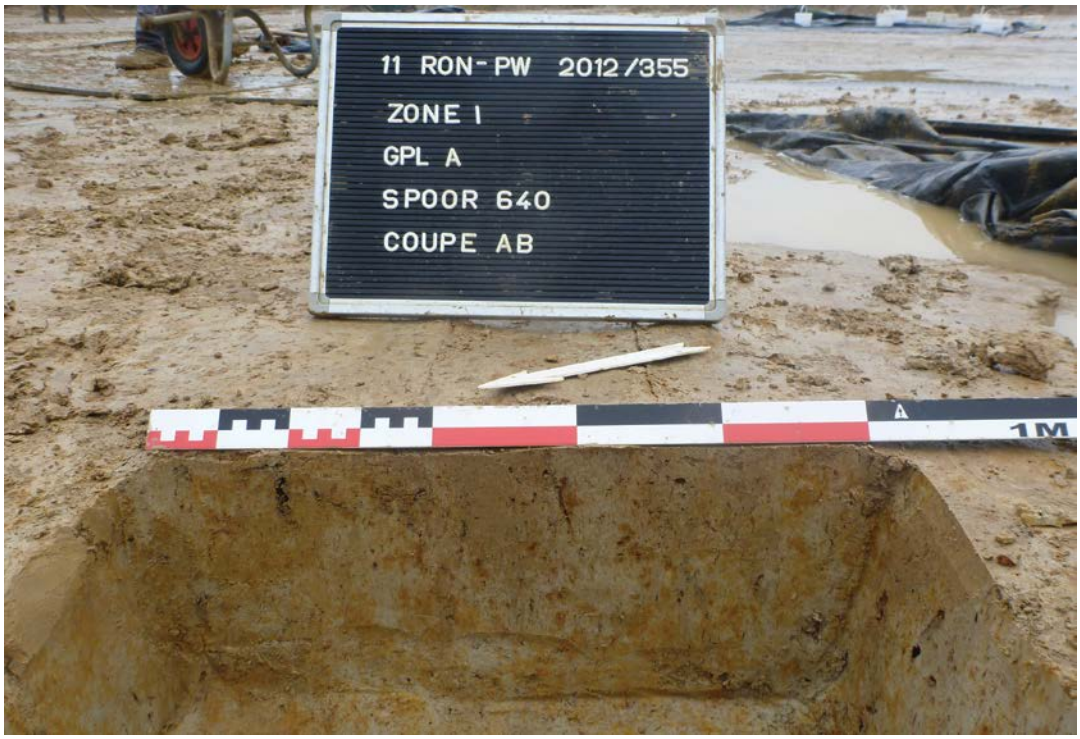

Afb. 82. Greppel C. I-A-640 is goed bewaard in coupe AB.

Greppel C. I-A-673 heeft bijna hetzelfde verloop als de parallelle grachten van S. I-A-6 maar wijkt iets meer af naar het noorden. De context oversnijdt in het zuiden context I-A-552. Dit wordt duidelijk geïllustreerd in de coupe EF (Afb. 83). De greppel wordt in het zuiden vergraven door het postmiddeleeuwse greppelsysteem S. I-A-167, waarna de greppel niet meer te volgen was. De greppel wordt bovendien ook oversneden door context I-A-709 die dateert in de 1ste eeuw n.Chr.[195]

Het is opvallend dat bijna alle paalsporen ten westen van greppel C. I-A-673 liggen. Dus hoewel het moeilijk is deze greppel chronologisch te plaatsen, lijkt deze een determinerende rol te hebben gespeeld bij de inrichting van het woongebied.

194 cf. 7.3.4.7.2
195 cf. 7.3.4.7.5

Afb. 83. C. I-A-673 oversnijdt C. I-A-552 (hier spoor I-A-752).

Het materiaal van greppel C. I-A-673 bestaat uit 39 handgevormde scherven. Er zijn verschillende oppervlaktebehandelingen aanwezig in het ensemble: 5 stuks zijn geëffend onversierd van een pot (Fig. 84: 2-4), één stuk is geglad en versierd met indrukken. Zestien scherven zijn geruwd, daarvan is er één versierd met groeven en één met kamstrepen (Fig. 84: 6). Tenslotte is er nog een combinatie in oppervlaktebehandeling van geëffend en geruwd versierd met stokindrukken (Fig. 84: 5). Van 13 scherven kon geen oppervlaktebehandeling meer vastgesteld worden. De kom met S-vormig profiel is sterk verbrand (Fig. 84: 5). Op basis van de weinig diagnostische kenmerken van de scherven en de oversnijding van het Romeinse spoor C. I-A-709, is deze greppel algemeen in de late ijzertijd te plaatsen.

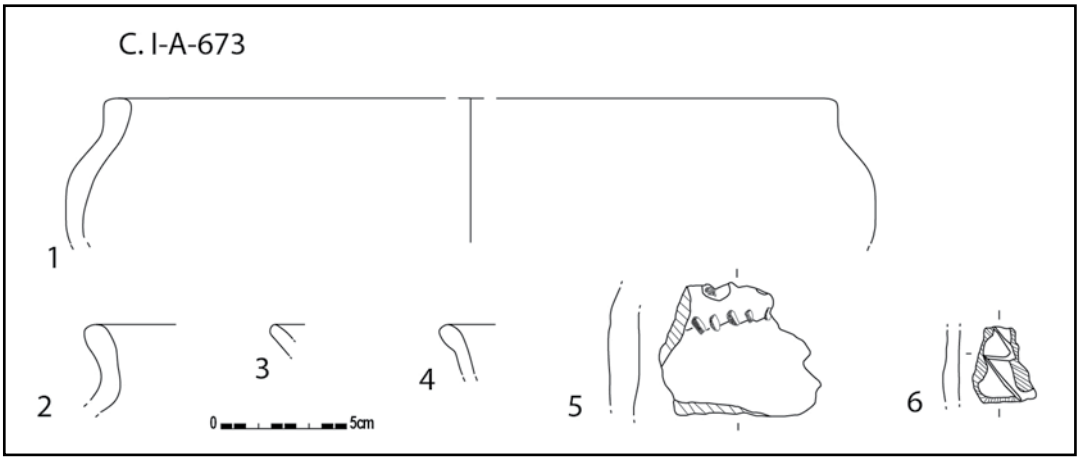

Fig. 84. Materiaal uit C. I-A-673.
1: kom met S-vormig profiel (verbrand)
2: geruwd onversierde pot
3: geruwd onversierde pot of kom?
4: geruwd onversierde pot
5: combinatie geëffend en geruwd met stokindrukken
6: geruwd versierd met kamstrepen

7.3.4.2.7. Contexten C. I-A-1476, C. I-A-1447, C. I-A-1371

De greppels C. I-A-1476 en C. I-A-1447 lopen over een afstand van ongeveer 52 m parallel aan elkaar in een NNO-ZZW-verloop (Fig. 72, Afb. 84).

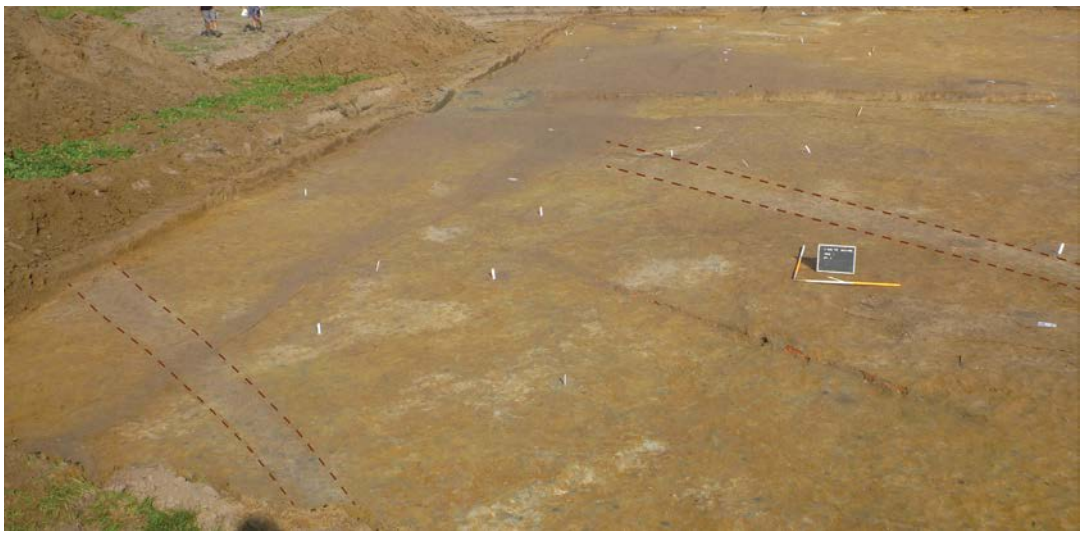

Afb. 84. Greppels C. I-A-1476 en C. I-A-1447 in het vlak.

De greppels liggen aan de zuidwestelijke kant zo'n 8,6 m van elkaar. Op het moment dat de greppels in de sleufwand gaan, liggen ze nog slechts 7,1 m van elkaar.[196] De bewaring van de greppels verschilde sterk. De oostelijke greppel C. I-A-1447 is slechts 15-25 cm diep onder het afgegraven vlak bewaard (Afb. 85), daar waar C. I-A-1476 doorgaans zo'n 40 cm diep is bewaard gebleven (Afb. 86). Aan de zuidkant zijn beide greppels niet meer aanwezig door de verstoring van C. I-A-365. Daardoor is ook de relatie met greppel C. I-A-1371 niet vast te stellen.

Afb. 85. Context I-A-1447 coupe AB.

196 Gemeten van het midden van de greppels.

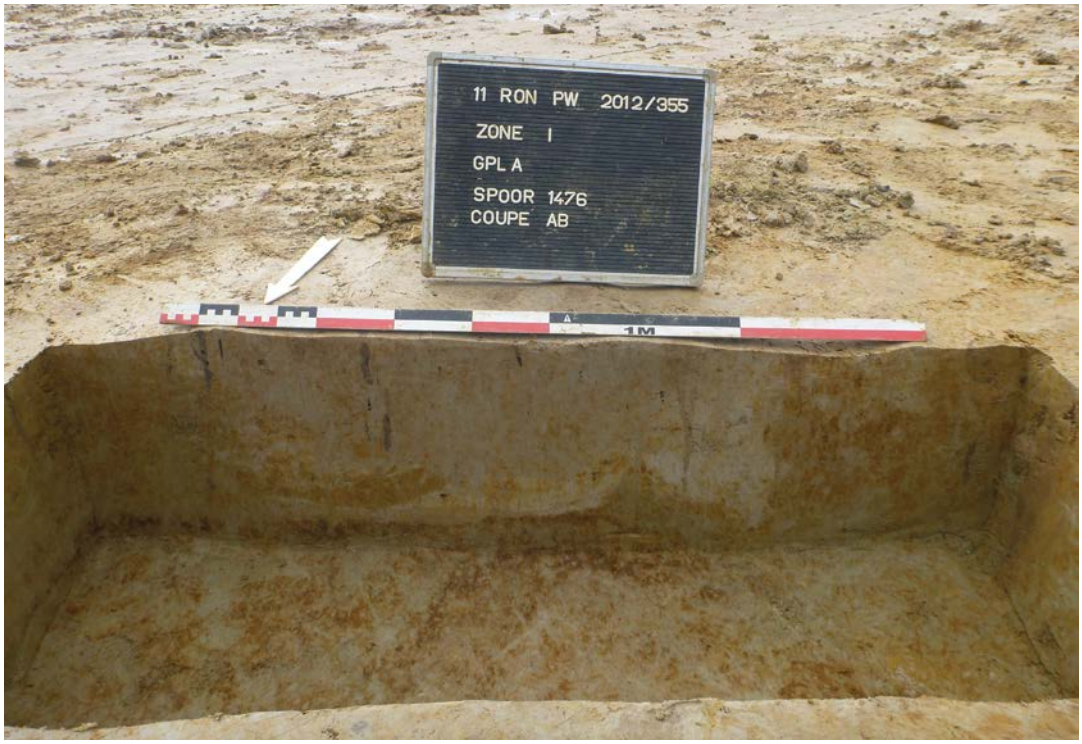

Afb. 86. Context I-A-1476 coupe AB.

Het vondstenensemble uit de beide contexten is vrij beperkt. In C. I-A-1447 zijn slechts twee middeleeuws handgevormde scherven ingezameld. Deze kunnen, gezien de middeleeuwse occupatie op deze plaats, als intrusief beschouwd worden. In C. I-A-1476 zijn er in totaal 24 scherven teruggevonden. Deze handgevormde scherven zijn op te delen in geëffende scherven (vijf stuks), geruwde (elf stuks waarvan drie versierd met groeven) en acht scherven waar er geen oppervlaktebehandeling van kon worden vastgesteld. Er zijn geen randen of volledige profielen bewaard, maar wel een schouderfragment dat waarschijnlijk afkomstig is van een kom (Fig. 85). Deze scherf laat geen preciezere datering toe.

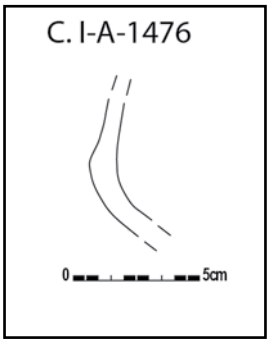

Fig. 85. Materiaal uit C. I-A-1476.

De greppels worden door bijna alle middeleeuwse greppels oversneden (e.g. C. I-A-1488 en C. I-A-1480). Op die manier moeten deze greppels zeker ouder zijn dan de 12de eeuw. De oversnijding met spoor C. I-A-1565 was in coupe moeilijk leesbaar gezien de sterk gelijkende vulling van de greppels. Tijdens het terreinwerk is gedacht dat C. I-A-1476 jonger was dan C. I-A-1565, maar C. I-A-1565 kan waarschijnlijk in de (vroeg-) Romeinse periode gedateerd worden, wat stratigrafisch dan niet kan kloppen met de superpositie van C. I-A-1446. Op basis van het in C. I-A-1446 aangetroffen materiaal, en de morfologie van het spoor zou net het tegenovergestelde verwacht worden.

Het verloop van de greppels C. I-A-1446 en C. I-A-1447 doet sterk denken aan dat van een wegtracé of aan een erfafbakeningssysteem zoals S. I-A-6. Deze greppels komen goed overeen met C. I-A-721 en C. I-A-730.[197] De oriëntatie en tussenafstand van deze greppels zijn immers quasi identiek.

197 Cf. 7.3.4.2.3.

Afb. 87. Coupe CD op spoor C. I-A-1476 en C. I-A-1565.

7.3.4.2.8. Context C. I-A-1371

C. I-A-1371 is een greppel die over een afstand van ongeveer 50 m in noordwest-zuidoostelijke richting over het terrein loopt (Fig. 72). De gracht is overal vrij diep en spits uitgegraven (Afb. 88).

Afb. 88. Gracht C. I-A-1371 coupe EF.

In het zuiden was de greppel tot 90 cm diep onder het vlak bewaard. In het noorden, bij de oversnijding met gracht C. I-A-365 was C. I-A-1371 ongeveer 50 cm diep bewaard (Afb. 89).

Afb. 89. Gracht C. I-A-1371 coupe MN.

Het is dan ook verwonderlijk dat C. I-A-1371 aan de andere kant van de postmiddeleeuwse gracht niet zichtbaar was. Bij een hypothetisch verlengen van C. I-A-1371 komt deze greppel recht op S. I-A-6 uit. Gezien dit verloop en de gelijkenis met de greppels C. I-A-1447/C. I-A-1476, is het waarschijnlijk dat C. I-A-1371 oorspronkelijk onderdeel heeft uitgemaakt van hetzelfde systeem waartoe ook C. I-A-1446/C. I-A-1447 hebben behoord. De gracht wordt door alle andere sporen in de zone oversneden. Daarbij ook C. I-A-1350, de greppel die in het verlengde van C. I-A-1565 ligt en dus ook Romeins is. De oversnijding is hier duidelijk identificeerbaar, in tegenstelling tot de oversnijding tussen C. I-A-1565 en C. I-A-1476.

Het materiaal uit context C. I-A-1371 is sterk heterogeen van samenstelling. Dit is te wijten aan de sterke bioturbatie in de zone en het feit dat verschillende contexten in de onmiddellijke omgeving veel middeleeuws materiaal bevatten. Context C. I-A-1371 omvat een beperkt ensemble dat bestaat uit vier scherven uit de metaaltijden en zes uit de middeleeuwen. De handgevormde scherven zijn ingezameld tijdens het couperen en zijn dus als meer betrouwbaar te beschouwen dan de scherven die opgeraapt zijn tijdens de vlakregistratie. Het handgevormd materiaal omvat twee geruwde scherven (één ervan is versierd met groeven) en twee niet verder te determineren scherven.

Context C. I-A-1326 sluit loodrecht aan op C. I-A-1371 en loopt ook niet verder door. Hieruit blijkt dat de beide greppels gelijktijdig in gebruik zijn geweest. Context C. I-A-1326 kan ongeveer 65 m in zuidwestelijke richting gevolgd worden, vooraleer deze stopt bij C. I-A-393. Context C. I-A-1326 wordt door verschillende Romeinse greppels oversneden zoals door de Romeinse weg S. I-A-179.[198] Deze greppel is net als alle andere moeilijk te dateren. De enkele middeleeuwse scherven die tijdens het vooronderzoek zijn ingezameld, zaten in een mollengang, waardoor een strikte toewijzing aan deze context moeilijk is. Gezien de stratigrafische positie van de gracht is een datering in de metaaltijden waarschijnlijk.

198 Cf. 7.4.2.1.

7.3.4.2.9. Contexten C. I-A-1353, C. I-A-1349, C. I-A-393, C. I-A-1314, C. I-A-1088, C. I-A-1089, C. I-A-1099, C. I-A-1611, C. I-A-1612, C. I-A-1613

Verschillende contexten in het oostelijke deel van de opgravingszone I kunnen op basis van de vulling en het schaars voorkomen van handgevormd aardewerk in de (late) ijzertijd gedateerd worden (Fig. 73). Veel van deze contexten bevatten scherven uit verschillende periodes ten gevolge van de sterke bioturbatie en de middeleeuwse occupatie op de terreinen.

De greppels hebben verschillende oriëntaties, maar net zoals in de westelijke kant van zone I is het moeilijk om ze aan elkaar te koppelen door de fragmentaire bewaring van de greppels. Sommige van de greppels kunnen over een grote afstand gevolgd worden, wat wijst op een gericht cultiveren van de terreinen. Ook op dit stuk van het terrein ontbreken duidelijke woonplattegronden of afvalkuilen die kunnen wijzen op bewoning in de onmiddellijke nabijheid.

Contexten C. I-A-1353 en C. I-A-1349 zijn twee greppels die over een afstand van 40 m in WNW-OZO richting parallel lopen. De tussenafstand tussen beide greppels bedraagt zo'n 5,7 m, gemeten van het middelpunt van de greppels (Afb. 90; Afb. 91).

Afb. 90. Greppels C. I-A-1353 en C. I-A-1349 vanuit het oosten. De greppels zijn in witte stippellijn aangeduid.

Afb. 91. Greppels C. I-A-1353 en C. I-A-1349 vanuit het westen. De greppels zijn in witte stippellijn aangeduid.

De greppels zijn slechts oppervlakkig bewaard gebleven. De diepte varieerde van slechts enkele cm tot maximaal 10 cm onder het afgegraven vlak (Afb. 92). Dit zorgt er ook voor dat de greppels niet verder naar het westen konden gevolgd worden.

Afb. 92. Coupe GH op spoor I-A-1353.

Contexten C. I-A-1353 en C. I-A-1349 worden door bijna alle greppels in het vlak oversneden. Enkel greppel C. I-A-1367 blijkt ouder te zijn. De relatie met C. I-A-1326 was in vlak moeilijk leesbaar. Er is vanuit gegaan dat C. I-A-1326 jonger is dan de parallelle greppels. De parallelle greppels C. I-A-1353 en C. I-A-1349 volgen hetzelfde tracé van de weg S. I-A-179. Mogelijk vormen C. I-A-1353 en C. I-A-1349 dus een slecht bewaarde voorganger van de Romeinse weg. Hierdoor zou het logischer zijn dat C. I-A-1326 jonger is dan C. I-A-1353 en C. I-A-1349. De slechte bewaring van de grachten liet niet toe om dit met zekerheid te kunnen staven.

Het vondstenmateriaal uit C. I-A-1349 bestaat enkel uit een geretoucheerde afslag in silex. Ook het materiaal uit C. I-A-1353 laat weinig determinatie toe: acht handgevormde scherven (geruwd onversierd), twee middeleeuws gedraaide scherven en een fragment "*faïence fine*".

Het (beperkte) vondstenensemble in combinatie met de duidelijke oversnijdingen van de Romeinse greppels, wijst erop dat de greppels in de loop van de ijzertijd in gebruik zijn geweest. Afgaande op de oriëntatie van de greppels zullen deze eerder in de late ijzertijd thuishoren.

Context C. I-A-393 is samengesteld uit verschillende sporen: I-A-393, I-A-1105, I-A-1194, I-A-1210, I-A-1274 en I-A-1403. Aan de oostelijke kant van het onderzoeksterrein is de toewijzing van de gracht onzeker door de middeleeuwse sporen die de greppels oversnijden. De vulling van de greppel verschilt hier in aanzienlijke mate van de vulling aan de westelijke kant van de greppel. De strakke rechtlijnigheid aan de westelijke kant wordt in het oosten ten dele verlaten om met een lichte buiging naar het oostnoordoosten af te buigen t.h.v. spoor I-A-1105. Context I-A-393 loopt over een afstand van meer dan 100 m in westnoordwest-oostnoordoosten tot westoostelijke richting over zone I, alvorens een hoek van 90° te maken naar het noord-noordoosten (Afb. 93).

Greppel C. I-A-1314 lijkt een uitloper te zijn van deze greppel. De greppel was zeer slecht bewaard en kon niet verder dan enkele meters gevolgd worden (Afb. 94).

Afb. 93. Greppel I-A-393 in vlak.

Afb. 94. I-A-1314 coupe AB.

Deze hoek is over een afstand van ongeveer 20 m te volgen, alvorens deze wordt oversneden door de postmiddeleeuwse gracht C. I-A-401. Aan de overzijde van de postmiddeleeuwse gracht zijn er drie greppels C. I-A-1611, C. I-A-1612, C. I-A-1613[199], die op hun beurt worden vergraven door postmiddeleeuwse structuren C. I-A-1614 en I-A-1607. Eens aan de noordzijde van C. I-A-1607 zijn er slechts twee greppels zichtbaar. Deze greppels worden oversneden door C. I-A-1605, waarna ze niet meer te traceren zijn. Bij een hypothetische verlenging van deze greppels, zouden deze recht naar C. I-A-1476 lopen (Fig. 73).

Ten oosten van C. I-A-393 ligt greppel C. I-A-1327. Aan de zuidkant van dit spoor is de afstand tot C. I-A-393 zo'n 9,5 m.[200] Ca. 20 m naar het noorden is deze afstand verkleind tot 8,5 m.

199 Omdat het niet duidelijk is welke van de drie greppels de verderzetting is van C. I-A-393, is er beslist deze niet op te nemen in context C. I-A-393.
200 Gemeten van het centrum van de greppel.

Eens daar voorbij was de greppel niet meer te zien. Gezien de gebrekkige bewaring van deze greppel, is het niet mogelijk om een relatie tot deze gracht te formuleren.

Op basis van de stratigrafie hoort C. I-A-393 thuis in de (late) metaaltijden. De greppel wordt oversneden door C. I-A-1165 (200 v.Chr. - 50 n.Chr.) en C. I-A-630 (100 v.Chr. - 100 n.Chr.). De greppel C. I-A-393 moet bijgevolg ouder zijn.

Het verloop van C. I-A-393 en C. I-A-630 is opvallend.[201] Deze greppels lopen ongeveer 90 m naast elkaar alvorens C. I-A-630 de bocht die greppel C. I-A-393 maakt, oversnijdt en verder loopt in westelijke richting. Dit traject van beide greppels zal geenszins toevallig zijn geweest. Waarschijnlijk heeft de Romeinse greppel C. I-A-630 de perceelsindeling van C. I-A-393 hernomen in een licht gewijzigde oriëntatie.

Het materiaal uit C. I-A-393 bestaat uit 45 handgevormde scherven en 13 middeleeuws gedraaide scherven. De middeleeuwse scherven zijn enkel gevonden bij het afgraven. Tijdens het couperen zijn er dan weer enkel handgevormde scherven gerecupereerd. De middeleeuwse scherven zijn waarschijnlijk ten gevolge van bioturbatie in de B-horizont vermengd geraakt met de oudere sporen. Het handgevormd materiaal omvat acht scherven geëffend onversierd aardewerk. Vier fragmenten zijn versierd met ribbels en zijn afkomstig van een kom (Fig. 86: 1). Er zitten zowel geëffend onversierde fragmenten van een kom als van een pot in de context (Fig. 86: 2).

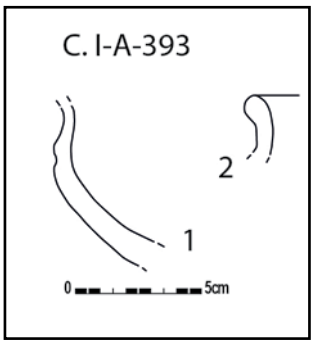

Fig. 86. Materiaal uit C. I-A-393.
1 geëffend,versierd, deel van ribbelkom
2 geëffende onversierde pot.

Het geruwd materiaal bestaat uit 16 fragmenten aardewerk, vier daarvan zijn versierd met kamstrepen. Tenslotte zijn er nog 19 sterk verweerde handgevormde scherven, waarvan een mogelijke rand van een pot. Het niet-keramisch materiaal omvat onder meer vier metaalslakken. Aan één van de metaalslakken hangt er nog een groot fragment verbrande leem. Mogelijk is dit een stuk van een ovenwand. Afgezien van de vondst van de ribbelkom uit C. I-A-393, geeft deze contexten weinig chronologische informatie. Op basis van deze vorm kan een datering tussen 200 v.Chr. en 50 n.Chr. vooropgesteld worden.

Het materiaal uit C. I-A-1314 bestaat uit twee scherven geruwd versierd met kamstrepen (Fig. 87: 1) en een fragment in verbrande leem (Fig. 87: 2). Waarschijnlijk gaat het om een fragment van een weefgewicht. Het stuk is afgerond bovenaan en gedeeltelijk doorboord. Doordat het stuk sterk gefragmenteerd is, is er geen zekerheid daarover.

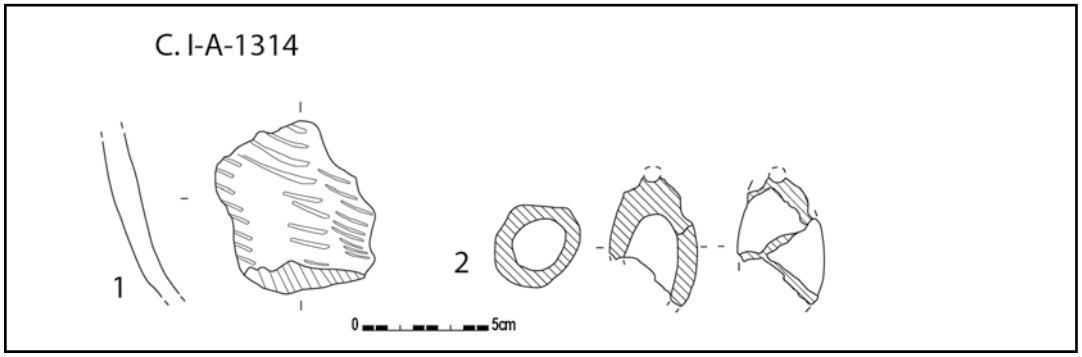

Fig. 87. Materiaal uit context C. I-A-1314.
1. geruwd, versierd met kamstrepen
2. weefgewicht?

201 Zie C. 7.4.5.2.2.

De greppels C. I-A-1088, C. I-A-1089 en C. I-A-1130 vormen waarschijnlijk samen een structuur uit de late ijzertijd (Fig. 73). Greppel C. I-A-1089 is een U-vormige gracht waarbij de twee benen met een rechte hoek naar het noorden lopen. De tussenafstand van deze greppels bedraagt ongeveer 13 m. Deze greppels konden nog zo'n 7 m naar het noorden gevolgd worden. Op deze plaats is tijdens het vooronderzoek vrij diep afgegraven door de verstoring van een postmiddeleeuwse gracht. Hierdoor zijn de greppels hier niet meer bewaard gebleven. Context C. I-A-1130 ligt ten dele parallel met het westelijke been van C. I-A-1089, om vervolgens nog 17 m naar het zuiden door te lopen. De greppels hebben een gelijkaardige bleek grijze vulling en een komvormige doorsnede (Afb. 95, Afb. 96). Greppel C. I-A-1089 is steeds beduidend dieper uitgegraven geweest tot zo'n 40 cm onder het afgegraven niveau.

Afb. 95. C. I-A-1130 en I-A-1089 coupe AB.

Afb. 96. C. I-A-1089 coupe AB.

Het oostelijke been van C. I-A-1089 wordt geflankeerd door C. I-A-1088, maar in tegenstelling tot de westelijke zijde, wordt er hier geen afstand gehouden tussen de beide greppels. Het lijkt erop dat C. I-A-1089 de greppel C. I-A-1088 oversnijdt. Of C. I-A-1089 echt jonger is, of dat

het meer gaat om een greppel die kort erna heruitgegraven is, is niet te achterhalen. Op basis van de sterk gelijkende vulling, zat er waarschijnlijk niet veel tijd tussen de beide opvullingen (Fig. 97).

Afb. 97. Greppels C. I-A-1089 en C. I-A-1088 in coupe CD.

Een ander argument om te stellen dat beide greppels ongeveer gelijktijdig met elkaar in gebruik zijn geweest, is de diepte waarop de beide greppels zijn uitgegraven. Bij het couperen op het raakpunt van beide greppels bleek dat deze tot exact dezelfde diepte uitgegraven zijn (Afb. 98).

Afb. 98. C. I-A-1089 en C.I-A-1088 in de coupe EF.

De greppel C. I-A-1089 lijkt sterk op de vierkantstructuur C. I-A-987 die zo'n 160 m naar het westen ligt.[202] C. I-A-1089 heeft dezelfde oriëntatie en afmeting als deze vierkantstructuur. De positie van beenderpakgraf C. I-A-1120 ten opzichte van C. I-A-1089 is waarschijnlijk ook niet toevallig.[203] Bij de vierkantstructuur C. I-A-987 ligt ongeveer 3,3 m ten noorden een restant van een beenderpakgraf, bij C. I-A-1088 ligt het beenderpakgraf C. I-A-1120 zo'n 3,6 m ten zuiden van de greppel. Ondanks deze gelijkenissen is S. I-A-1089 ondergebracht

202 Cf. 7.3.4.5.3.
203 Cf. 7.3.4.5.5.

bij de nederzettingssporen. Er zijn immers onvoldoende argumenten om de structuur met zekerheid als funeraire structuur te kunnen beschouwen.

Het materiaal uit C. I-A-1088 is weinig diagnostisch en wijst in de richting van de metaaltijden. Het ensemble omvat 14 fragmenten handgevormd aardewerk en één stuk middeleeuws aardewerk. Bij het handgevormd is het grootste deel (10 stukken) geruwd.

Het materiaal uit C. I-A-1089 wijst, hoewel het gaat om een beperkt aantal vondsten (vijf scherven handgevormd), ook in de richting van de late ijzertijd. De geëffend onversierde scherf is waarschijnlijk afkomstig van een kom. Verschillende scherven horen toe aan een zeer klein potje, waar evenwel geen volledig profiel van geconstrueerd kon worden.

Het materiaal uit C. I-A-1130 bestaat enkel uit middeleeuws materiaal. Er zijn in totaal acht middeleeuws gedraaide grijze scherven teruggevonden. Echter gezien de vulling van de gracht, de gelijkenissen in zowel oriëntatie als constructiewijze met C. I-A-1088, lijkt het onmogelijk dat deze gracht in de middeleeuwen gegraven is.

Op basis van de gelijkenissen met de vierkantstructuur C. I-A-987 en de aanwezigheid van het handgevormd aardewerk is een datering van context C. I-A-1088 in de late ijzertijd het meest waarschijnlijk.

7.3.4.2.10. Contexten C. I-A-1165, C. I-A-1278, C. I-A-1203, C. II-A-14, C. II-A-13

In de zuidoostelijke hoek van zone I is een partieel bewaard erf uit de late ijzertijd/vroeg-Romeinse periode aangesneden. De bewaring van deze site heeft sterk te lijden gehad onder erosie. De sporen bevonden zich op de overgang tussen een dun (zand)leemdek en tertiaire klei met rolkeien. Uit de aanwezigheid van de silex bleek dat een aanzienlijk deel van het quartaire pakket weggeërodeerd was. Het grootste deel van de site ligt waarschijnlijk buiten het opgravingsgebied, waardoor er een onvolledig beeld is van de bewoning. Het opgegraven deel van het erf omvat de afbakeningsgrachten C. I-A-1165, C. I-A-1278, C. II-A-13 en C. II-A-14, een gebouwplattegrond S. I-A-1205[204] en verschillende nederzettingssporen (afvalkuilen). De plattegrond en de kuilen liggen allemaal ten oosten van de afbakeningsgracht, waaruit

Afb. 99. Greppel I-A-1165 in vlak na afgraven.

204 Zie 7.3.4.3.10 voor bespreking van structuur S. I-A-1205 en 7.3.4.8.7. voor een bespreking van het volledige erf.

duidelijk blijkt dat men bij de inrichting van het landschap zich strikt aan deze opdeling heeft gehouden.

De greppelafbakening bestaat uit vier contexten die samen twee fases reflecteren. Er is gekozen om de greppels niet samen in één structuur onder te brengen, omdat het niet mogelijk is om met zekerheid te achterhalen welke greppel van zone I overeenstemt met de greppels in zone II. Waarschijnlijk gaat het om een erfafbakening die een lange tijd in gebruik gebleven is. Immers is er aardewerk dat duidelijk uit de late ijzertijd dateert (e.g. ribbelkom uit C. II-A-14), en aardewerk dat duidelijk in de vroeg-Romeinse periode te plaatsen is.

In zone I gaat bestaat de erfstructuur uit de greppels C. I-A-1165 en greppel C. I-A-1278. Deze lopen in het zuiden verder in zone II, waar de greppels C. II-A-13 en C. II-A-14 het tracé hernemen.

De greppel C. I-A-1165 kon over een afstand van 75 m gevolgd worden in het opgravingsvlak (Afb. 99).

De greppel C. I-A-1165 beschrijft een wijde bocht richting het noordnoordoosten tot het noordoosten. In het noorden is een coupe gezet op het uiteinde van de greppel. In de coupe lijkt de greppel omhoog te komen, maar er zijn verder geen aanwijzingen dat er andere greppels dit systeem verderzetten (Afb. 100).

Afb. 100. Greppel C. I-A-1165 coupe AB.

De greppel C. I-A-1165 wordt in het noorden oversneden door C. I-A-630 (Afb. 101), C. I-A-1151 (Afb. 102) en oversnijdt zelf context I-A-393 (Afb. 103).

Afb. 101. Greppel C. I-A-1165 wordt door I-A-1202 (C. I-A-630) oversneden.

Afb. 102. Greppel C. I-A-1151 oversnijdt C. I-A-1165.

Afb. 103. Greppel C. I-A-1165 wordt oversneden door C. I-A-393.

Tijdens het couperen werd duidelijk dat deze greppel minstens twee gebruiksfases heeft gekend. Dit is vastgesteld in zowel zone I (greppel C. I-A-1165 en greppel C. I-A-1278) als in zone II (greppel C. II-A-13 en C. II-A-14). In het zuiden van zone I kon er bij gracht C. I-A-1165 maar één fase onderscheiden worden (Afb. 104).

Afb. 104. Greppel C. I-A-1165 coupe IJ.

Het grootste deel van de tijd lopen de twee greppels van de structuur vlak naast elkaar. Dit duidt er waarschijnlijk op dat de gracht niet is heruitgegraven, maar dat er net naast een nieuwe is gegraven. Hoewel de greppels een sterk gelijkende vulling hebben, lijken de oversnijdingen erop te wijzen dat de greppel aan de buitenzijde van het erf (*in casu* C. I-A-1165) de jongste is (Afb. 105). Het aardewerk uit C. I-A-1165 bevat eveneens ook meer Romeinse elementen dan C. I-A-1278.[205]

Afb. 105. De coupe toont duidelijk dat de buitenste greppel de jongste is.

205 Het ensemble van C. I-A-1278 is een stuk beperkter.

In de greppel bevindt zich iets ten zuiden van de oversnijding met C. I-A-393 een uitstulping (C. I-A-1203). Dit bleek na couperen een aparte kuil te zijn. Deze ligt net naast de omgrachting, en heeft er waarschijnlijk zelfs niets mee te maken (Afb. 106).

Afb. 106. Kuil C. I-A-1203 coupe AB.

In zone II wordt het tracé van C. I-A-1165 hernomen door C. II-A-14. In deze zone maakt de gracht, die uit het noorden komt een duidelijke T-splitsing waarbij de greppel zowel naar het westnoordwesten als naar het oostzuidoosten verder loopt (Afb. 107).

Afb. 107. C. II-A-14 maakt een duidelijke T-splitsing.

De westelijke afsplitsing kon nog zo'n 17 m worden gevolgd, alvorens deze in de sleufwand liep. De oostelijke greppel liep nog 63 m in oostzuidoostelijke richting alvorens in sleufwand te verdwijnen. Aan de oostelijke kant splitst de greppel zich opnieuw in twee verschillende greppels (C. II-A-13 en C. II-A-14). Hoe verder naar het oosten, hoe verder deze uit elkaar lopen (Afb. 108).

Afb. 108. C. II-A-13 en C. II-A-14 in vlak.

Hoewel er in de oostelijke helft van het terrein duidelijk twee greppels zichtbaar zijn (Fig. 109), is er ongeveer centraal in zone II nog maar één greppel waar te nemen: C. II-A-14 (Fig. 110). Deze greppel loopt vervolgens verder naar zone I (Afb. 111). Ook uit deze coupes blijkt dus dat net als bij C. I-A-1165 en C. I-A-1278, de buitenste greppel de jongste greppel is: C. II-A-14.

Afb. 109. C. II-A-13 en C. II-A-14 zijn in coupe naast elkaar zichtbaar.

Afb. 110. Enkele meter naar het westen is er slechts één greppel meer zichtbaar.

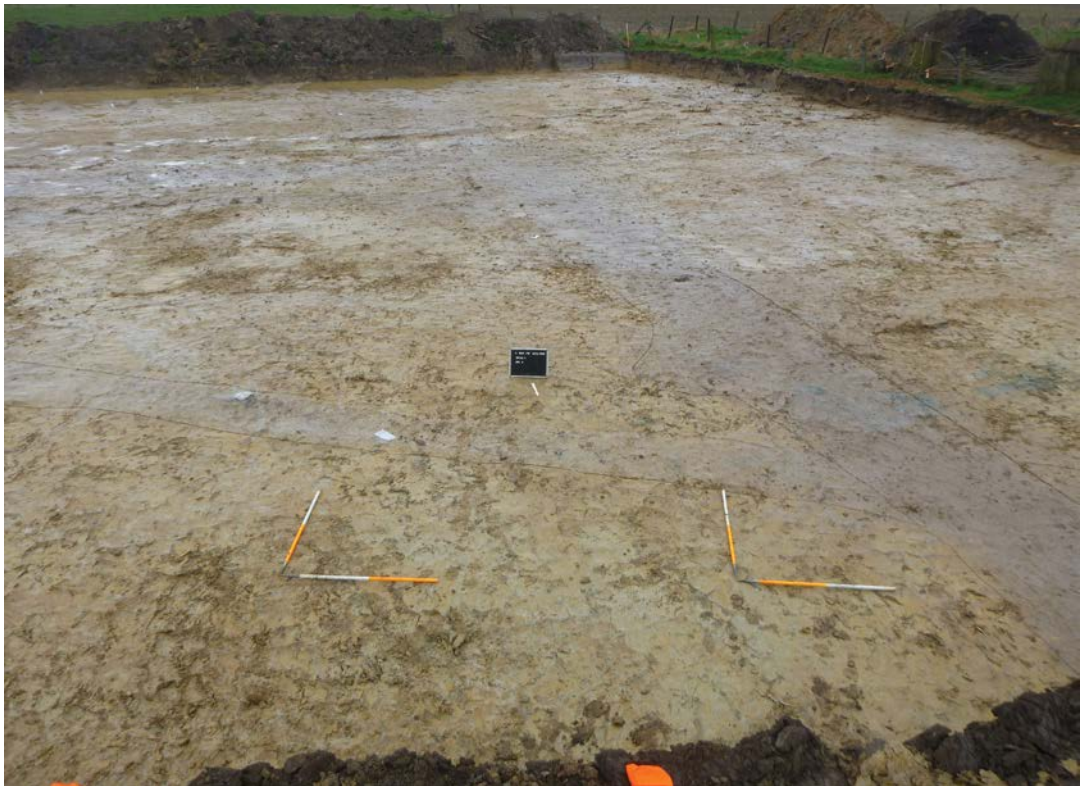
Afb. 111. Greppel C. II-A-14 in vlak na afgraven.

Het materiaal uit context I-A-1165 bestaat uit 151 scherven handgevormd aardewerk, drie scherven technisch aardewerk, een metaalslak en een fragment van een maalsteen.

De fijnwandige geëffend onversierde beker met standvoet, is met zekerheid in de vroeg-Romeinse periode te plaatsen (Fig. 88: 1). Waarschijnlijk gaat het om een lokale imitatie van *terra nigra*.[206] Er zaten 19 geëffende scherven in het ensemble. Negen scherven waren afkomstig van dezelfde pot met naar buiten gebogen rand (Fig. 88: 5). Verschillende met groeven versierde scherven zijn afkomstig van een ribbelkom (Fig. 88: 2). Sommige hadden een scherp S-vormig profiel (Fig. 88: 3). Het grootste aantal scherven was geruwd (73 fragmenten). Het merendeel van de geruwde scherven was onversierd, met uitzondering

206 Mondeling info door Prof. Dr. Guy De Mulder.

van enkele met kamstrepen versierde scherven. Een opvallende vondst in deze context, is een volledig bewaard miniatuurbekertje (Fig. 88: 4). Deze kleine beker is geruwd en versierd met kamstrepen. Het kan waarschijnlijk als een depositie in de gracht worden beschouwd. Het zat echter niet (zoals vaak) op het uiteinde van een gracht, maar in het midden van het spoor. Voor de datering van het spoor zijn vooral de ribbelkom en de fijnwandige beker met uitgeknepen voet van belang. De ribbelkommen komen voor vanaf 200 v.Chr., maar doordat de beker met zekerheid in de 1ste eeuw n.Chr. te plaatsen is, dateert de eindfase van de greppel waarschijnlijk in deze periode.

MATERIAAL UIT C. I-A-1165	AANTAL
Aardewerk / Metaaltijd / Fijnwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / beker	**8**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Combinatie versierd / Indrukken / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**2**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**6**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / pot	**9**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend versierd / Groeven / Kwarts/chamotte/organisch / kom	**3**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geëffend versierd / Indrukken / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd onversierd / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**51**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd onversierd / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd	**3**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd versierd / Indrukken / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**1**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd versierd / Kamstrepen / Kwarts/chamotte/organisch / beker	**16**
Aardewerk / Metaaltijd / Grofwandig / Geruwd versierd / Kamstrepen / Kwarts/chamotte/organisch / niet gedetermineerd	**47**
Aardewerk / Metaaltijd / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd	**4**
Totaal	**151**
Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal grijs / niet gedetermineerd	**2**
Aardewerk / Middeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	**1**
Bouwmateriaal / Verbrande leem	**1**
Metaal / Metaalslak	**1**
Natuursteen / Maalsteen	**1**
Natuursteen / Niet gedetermineerd	**3**
Technisch aardewerk / Niet gedetermineerd	**3**

Context I-A-1278 bevat 29 fragmenten handgevormd aardewerk. Er zijn zeven stukken met een geëffend oppervlak, één stuk van een kom is versierd met ribbels. Op deze kom zijn er gladdingslijnen aangebracht die zowel golvend als lineair zijn (Fig. 88: 6). Bij de niet-versierde scherven zijn drie stuks afkomstig van twee verschillende kommen (Fig. 88: 7-8). Van de 10 geruwde scherven zijn er twee versierd met kamstrepen. De overige 12 scherven zijn sterk verweerd waardoor de oppervlaktebehandeling niet meer zichtbaar is. Door het beperkte ensemble is een precieze datering niet mogelijk. Het fragment van de ribbelkom wijst op een datering na 200 n.Chr. en voor het midden van de 1ste eeuw n.Chr.

Het vondstenmateriaal uit C. II-A-13 bestaat uit 12 scherven handgevormd aardewerk. Slechts één van de scherven is geëffend. Bij de geruwde scherven (zes stuks) is er zowel een pot als een kom met licht afgeplatte rand gevonden. Twee geruwde scherven waren versierd met groeven. Het aardewerkensemble wordt aangevuld door twee fragmenten technisch aardewerk.

Het vondstenensemble van C. II-A-14 is met 115 handgevormde scherven een stuk uitgebreider. Afgezien van één fijnwandig, met gladdingslijnen versierde scherf, gaat het uitsluitend om grofwandig materiaal.

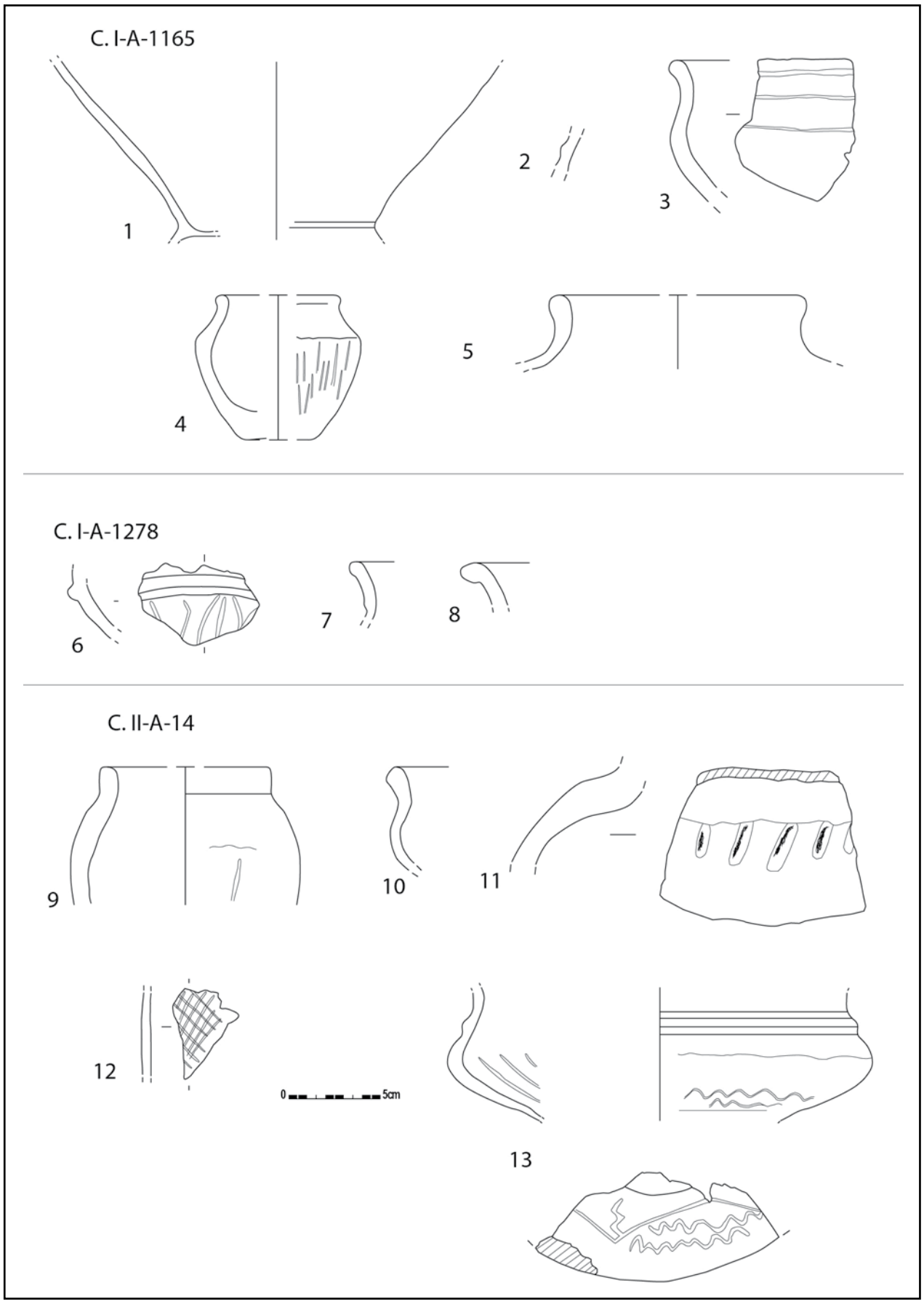

Fig. 88. Materiaal uit context I-A-1165, context I-A-1278 en context II-A-14.

Context I-A-1165
1: fijnwandig geëffend onversierd, fragment van een dunwandige beker
2: geëffend versierd met groeven, fragment van een ribbelkom of fles
3: geëffend versierd met groeven, kom
4: geruwd met kamstrepen, beker
5: geëffende onversierde pot

Context I-A-1278
6: geëffende met ribbels versierde kom
7-8: geëffende onversierde pot

Context II-A-14
9 geruwde onversierde pot
10 geëffend, versierd met groeven
11 geëffend, versierd met gladdingslijnen en indrukken, kom
12 geëffend, versierd met gladdingslijnen in netmotief (fles?)
13 geëffend, versierd met groeven en gladdingslijnen, kom

Eén geëffende scherf is versierd met gladdingslijnen in een netmotief. Waarschijnlijk is dit stuk afkomstig van een fles (Fig. 88: 12).[207] De context bevat 32 geëffende scherven, waarvan er verschillende versierd zijn met hetzij groeven of indrukken (Fig. 88: 11). In de greppel is verder een grotendeels bewaarde ribbelkom teruggevonden. De kom is geëffend en versierd met groeven en gladdingslijnen met een zigzag patroon aan de onderzijde, en een stralenpatroon aan de binnenzijde (Fig. 88: 13). Verder is ook de geëffende kom met S-vormig profiel passend in deze context (Fig. 88: 10). In totaal zijn er 37 geruwde scherven in de context teruggevonden. Het merendeel zijn onversierde wandscherven, maar enkele scherven zijn versierd met groeven of kamstrepen. Bij de kleine geruwde pot is het niet zeker of de groef intentioneel is aangebracht, daarom is deze bij de onversierde vormen gerekend (Fig. 88: 9). Er zijn drie scherven reducerend gedraaid aardewerk die mogelijks Romeins kunnen zijn. Omdat ze sterk geërodeerd zijn is het niet uit te maken of ze Romeins, dan wel middeleeuws zijn. Het niet-keramisch materiaal bestaat uit vijf metaalslakken, een fragment van een maalsteen en vijf stukken technisch aardewerk. Aan één van de metaalslakken hangt nog een grote brok verbrande leem. Mogelijk is dit stuk afkomstig van de ovenwand. Bij het technisch aardewerk zijn er drie scherven die afkomstig zijn van zoutcontainers.

Het materiaal uit het zuidelijke segment van het greppelsysteem C. II-A-13 en C. II-A-14 wijst eerder op een datering in de laatste fase van de metaaltijden (laat-La Tène). Het type ribbelkom is immers eerder La Tène dan Romeins. De ribbels zijn nog vrij dik, daar waar deze in de Romeinse periode een stuk dunner worden.[208] Het aardewerk uit het noordelijk deel van de erfafbakening C. I-A-1165 is door de vondst van de gedraaide beker in imitatie van *terra nigra* eerder aan het begin van de 1ste eeuw te dateren.

7.3.4.2.11. Structuur S. V-A-21

Centraal op het onderzoeksterrein liggen verschillende greppelsystemen die op basis van de oversnijdingen te dateren zijn in de late ijzertijd.

Het duidelijkste greppelsysteem is S. V-A-21 (Fig. 74). Dit systeem bestaat uit de contexten C. V-A-21, C. V-A-22, C. V-A-45 en C. V-A-109. Het rechthoekig systeem heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie en wordt langs drie zijden afgebakend door een greppel. De contexten C. V-A-21, C. V-A-45 en C. V-A-109 vormen de lange zijdes van het vierkant. C. V-A-22 takt hier in het zuiden loodrecht op aan. Echter stopt C. V-A-21 niet bij dit kruispunt. De greppel loopt nog meer dan 10 m door vooraleer deze wordt oversneden door de postmiddeleeuwse gracht C. V-A-25 (Afb. 112).

Aan de noordzijde is geen greppel geregistreerd, maar het is niet duidelijk of dit komt door de bewaring van de greppels, dan wel doordat er nooit een greppel is geweest. Ook in de zuidoostelijke zijde is er een onderbreking in de greppel, maar waarschijnlijk is dit het gevolg van de bewaring eerder dan een intentionele onderbreking.

Door de aantakking van C. V-A-22 ontstaat er een erf met een maximale afmeting van 99 m lang en 56 m breed.[209] De plattegrond is geen perfecte rechthoek maar is licht trapezoïdaal. Immers meet de zuidelijke korte zijde ca. 56 m (C. V-A-22), daar waar in het noorden slechts 48 m zit tussen de beide greppels. Binnenin de greppels zijn geen gebouwsporen of kuilen aangetroffen die in verband te brengen zijn met deze erfafbakening. De enige gebouwen die binnen deze afbakening liggen, dateren uit de vroege ijzertijd. Zoals de oversnijding met plattegrond S. V-A-77 illustreert, zijn deze gebouwen ouder dan het greppelsysteem.[210]

207 De Clercq 2009: 432
208 Datering door Prof. Dr. Guy De Mulder
209 Hiervoor is de volledige lengte genomen van V-A-21 en V-A-45 van aan het kruispunt met V-A-22 tot aan het meest noordelijke punt van V-A-45. De maximale breedte is bepaald door vanaf het kruispunt van V-A-22 met V-A-21 de greppel door te trekken tot het verlengde van V-A-109.
210 Zie 7.3.3.3.

Afb. 112. S. V-A-21 met op de voorgrond de postmiddeleeuwse gracht C. V-A-25.

De greppels zijn gegraven in een zone waar de tertiaire klei quasi dagzoomt. Onder de dunne ploeglaag waren de greppels onmiddellijk zichtbaar. Al de greppels hebben een bleke grijze vulling met sporadisch houtskoolspikkels. Doordat de greppels gevuld zijn met zandleem, rijst het vermoeden dat de erosie van de quartaire afzetting pas is gebeurd na deze bewoningsfase. Greppel C. V-A-21 en C. V-A-45 zijn zo'n 20-30 cm diep ingegraven in de groene klei. De doorsnede van de greppel is komvormig en is tussen de 30 en 45 cm breed. De gemiddelde breedte van C. V-A-109 bedraagt zo'n 80 cm, met een iets vlakker profiel. Context C. V-A-22 springt enigszins uit de toon met een smalle spitse doorsnede die tot 70 cm diep is ingegraven (Afb. 113, Afb. 114) De vulling van de greppel verschilt ook sterk van de andere contexten. De sterk heterogene vulling van C. V-A-22 bestaat uit brokken klei (moederbodem) gemengd met ingespoelde lagen. Op sommige plekken is er een dikke roestband afgezet aan de onderkant van het spoor.

Afb. 113. C. V-A-21 heeft in coupe CD een lensvormige, ondiep uitgegraven doorsnede.

Afb. 114. In coupe AB op greppel C. V-A-22 is een diep V-vormig profiel te zien.

Context V-A-22 sluit loodrecht aan op context V-A-21. Uit de coupe EF blijkt er geen verschil in vulling te zijn op deze plaats, waaruit blijkt dat de greppels tot hetzelfde systeem behoren

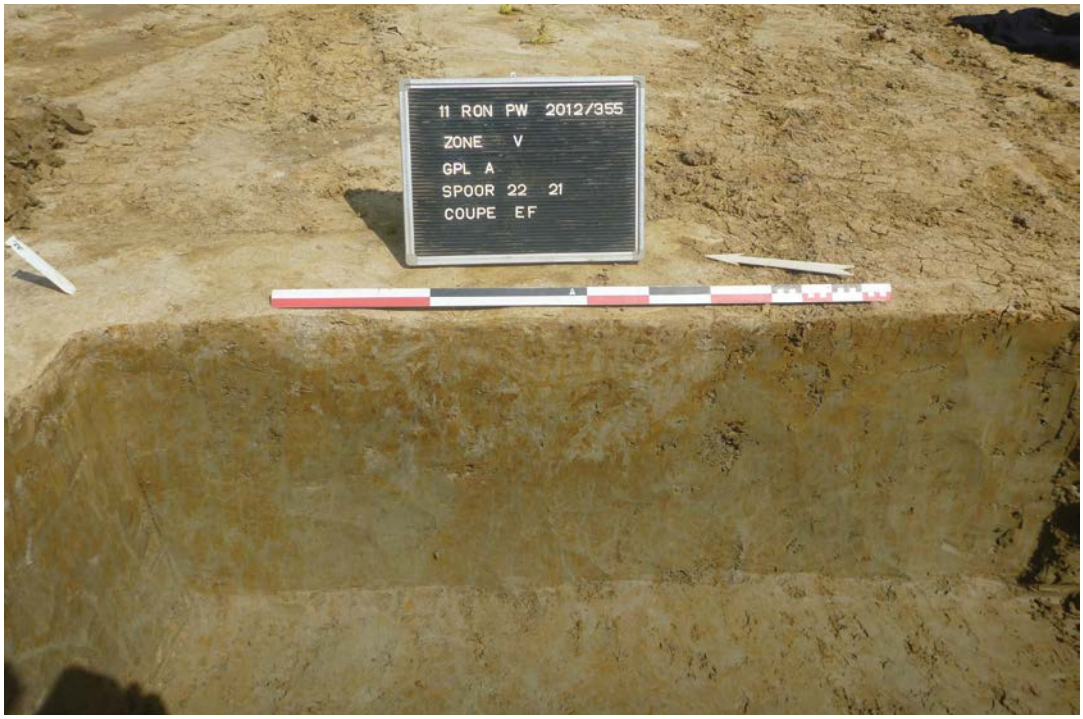

Afb. 115. In coupe EF is er geen verschil te zien tussen C. V-A-22 en C. V-A-21.

(Afb. 115). Bovendien loopt C. V-A-22 duidelijk niet verder dan C. V-A-21.

Het materiaal uit deze structuur is uitermate beperkt. Het gaat om drie stuks handgevormd aardewerk, wat fragmenten verbrande leem en een stukje van een maalsteen. Op basis van de oversnijding kan deze greppel geplaatst worden tussen de vroege ijzertijd (oversnijding met S. V-A-77) en de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode (S. V-A-44).

7.3.4.2.12. Structuur S. V-A-44

Structuur S. V-A-44 is samengesteld uit twee contexten: C. V-A-44 en C. V-A-69 (Fig. 74).

Afb. 116. C. V-A-44 maakt een bocht van 90°.

Context V-A-44 maakt een bocht van 90° naar het noordnoordwesten (Afb. 116). Waarschijnlijk loopt deze greppel verder in KV14-A-1. De greppels hebben net als S. V-A-21 een bleek grijze

Afb. 117. Komvormige doorsnede van greppel C. V-A-69 in coupe GH.

vulling met een komvormige doorsnede (Afb. 117).

Greppel C. V-A-44 kon over een afstand van 94 m gevolgd worden voordat deze in de sleufwand verdwijnt. De greppel oversnijdt S. V-A-21, wat impliceert dat systeem S. V-A-44 jonger is. Greppel C. V-A-69 takt bijna loodrecht aan op C. V-A-44 en loopt bovendien ook niet verder. Dit bewijst dat de greppels samen in gebruik zijn geweest en op elkaar zijn “geënt”.

Het materiaal uit structuur V-A-44 wijst door de aanwezigheid van een ribbelkom, op een datering in de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode. In totaal gaat het om 152 scherven handgevormd aardewerk. Er zijn 89 scherven geëffend, waarvan er tenminste 65 afkomstig zijn van dezelfde ribbelkom (Fig. 89: 1). Er zijn verder ook twee geëffende fragmenten van minstens twee potten (Fig. 89: 2-3). Er zijn 16 geruwde scherven, waarvan er drie versierd zijn met groeven. De overige 46 scherven zijn te zeer verweerd om verder te kunnen determineren. Naast dit aardewerk is er een stuk verbrande leem dat waarschijnlijk een fragment van een

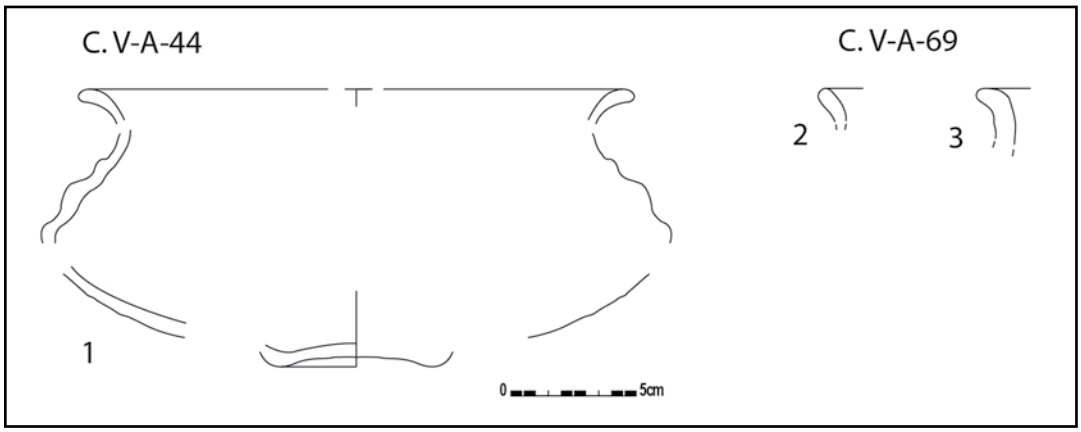

Fig. 89. Materiaal uit structuur S. V-A-44.
1: geëffende kom versierd met ribbels
2-3: geëffende onversierde pot

weefgewicht is.

7.3.4.2.13. Contexten C. VII-A-39, C. VII-A-38, C. VII-A-18, C. VII-A-16, C. VII-A-15

De greppel C. V-A-44 loopt in zuidoostelijke richting door richting zone VII (C. VII-A-39) (Fig. 74). Deze greppel sluit aan op C. VII-A-18, die onderdeel is van een parallel greppelsysteem in zone VII S. VII-A-18. Dit greppelsysteem S. VII-A-18 bestaat uit drie greppels die parallel met elkaar naar het noordnoordoosten-zuidzuidwesten gaan. De greppels kunnen over een afstand van 47 m gevolgd worden. Aan de zuidkant van de zone verlopen de greppels C. VII-A-18 en C. VII-A-16 parallel aan elkaar met een tussenafstand van 3,8 m (Afb. 118).

De greppels lopen in noordelijke richting naar elkaar toe, om op het punt dat ze door C. VII-A-12 worden oversneden nog slechts 2,9 m van elkaar te liggen. Op deze plaats kon nog een derde greppel afgelijnd worden: C. VII-A-15. Van dit punt continueren de drie greppels

Afb. 118. C. VII-A-18 en C. VII-A-16 in het vlak.

met een tussenafstand van 2,4 m (tussen C. VII-A-18 en C. VII-A-16) en 1,6 m (tussen C. VII-A-16 en C. VII-A-15) richting het noorden.

Het is enkel in context C. VII-A-18 dat er vondsten zijn gedaan. Het weinige vondstmateriaal wijst op een datering aan het einde van de late ijzertijd - begin van de vroeg-Romeinse periode.

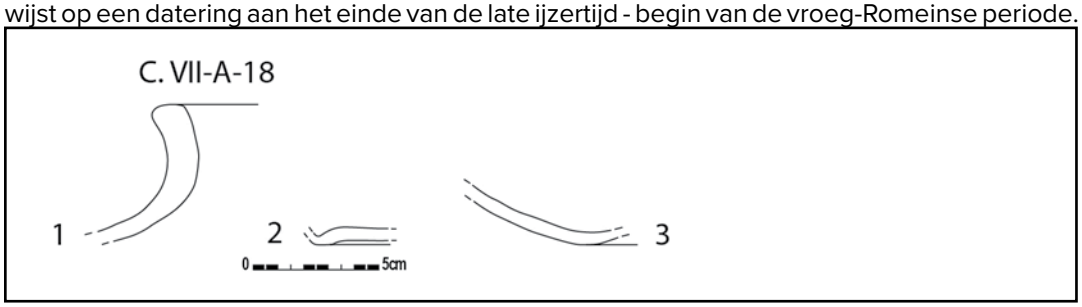

Fig. 90. Materiaal uit context VII-A-18.
1 geëffend onversierde voorraadpot
2 geëffende bodem van kom of bord
3 geëffende ribbelkom

Het aardewerkensemble bestaat uit 18 scherven handgevormd aardewerk. De bodem van een geëffende, met groeven versierde kom (ribbelkom) wijst op een datering tussen 200 v.Chr. - 50 n.Chr. (Fig. 90: 3). Een niet verder te determineren geëffende bodem kan afkomstig zijn van een kom of van een bord (Fig. 90: 2). De overige zes geëffend onversierde scherven behoren tot een grote voorraadpot met naar buiten gebogen rand (Fig. 90: 1). Tenslotte zijn er nog drie geruwd onversierde scherven in de vulling van de greppel. Mogelijk is dit tracé de verzetting van het Romeins tracé uit zone IV (C. IV-A-1 & C. IV-A-2).

7.3.4.2.14. Contexten VI-A-15

Ook in het uiterste oosten van het terrein zijn er sporen uit de late ijzertijd-vroeg-Romeinse tijd teruggevonden: C. VI-A-15 (Fig. 74). Deze greppel loopt over een lengte van 50 m in de richting van het westnoordwest-oostzuidoosten, alvorens een hoek van 90° te maken naar het zuidzuidwesten (Afb. 119).

Afb. 119. C. VI-A-15 maakt een hoek van 90°.

Context VI-A-15 loopt waarschijnlijk nog verder in PS 55-A-23. Het beperkte vondstmateriaal uit deze context wijst op een datering in de late ijzertijd-vroeg-Romeinse periode. Het gaat in totaal om slechts acht fragmenten handgevormd aardewerk.[211] Drie stukken fijnwandig aardewerk zijn geëffend en versierd met verticale gladdingslijnen en bundels horizontale kamstrepen (Fig. 91). Daarnaast zijn er nog twee niet-versierde geëffende scherven en één geëffende scherf die versierd is met groeven. Op basis van de kwaliteit van de baksels is een datering richting de Romeinse periode het meest waarschijnlijk.

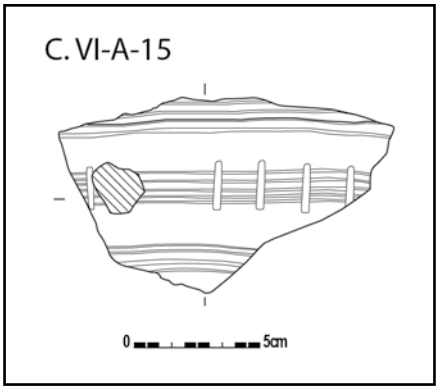

Fig. 91. Materiaal uit context VI-A-15.

211 De twee middeleeuwse scherven kunnen als intrusief worden beschouwd.

7.3.4.3. Gebouwplattegronden

7.3.4.3.1. Inleiding

In het volgende overzicht komen de plattegronden aan bod die niet met zekerheid aan een erf te linken zijn.[212] Het gaat om acht gebouwplattegronden die op basis van hun oriëntatie, vulling en positie op het einde van de late ijzertijd-begin van de vroeg-Romeinse periode te dateren zijn (Fig. 72). Al deze plattegronden zijn in de noordwestelijke hoek van het opgravingsterrein gelegen. Dit is ook de zone waar talrijke greppels uit deze periode zijn geregistreerd. In deze zone zijn er enkel kleine vierpalige constructies zijn aangetroffen en geen grotere structuren die als hoofdgebouw zijn gebruikt. Het lijkt er sterk op dat er enkel *off-site* fenomenen zijn aangesneden en dat de eigenlijk nederzetting zich buiten het opgravingsareaal bevindt. In dit overzicht zijn vier plattegronden niet opgenomen, hoewel deze waarschijnlijk wel tot deze periode behoren: S. I-A-445, S. I-A-754, S. I-A-876 en S. V-A-104. Deze zijn niet te dateren, en zijn door hun positie ook niet te koppelen aan een erf. Omdat zowel de sporen uit de vroege ijzertijd als uit de Romeinse periode een sterk gelijkende vulling hebben, is er gekozen om deze plattegronden niet mee te nemen in de onderstaande bespreking.

7.3.4.3.2. Structuur S. I-A-505

Deze spieker bestaat uit vier paalsporen: C. I-A-505, C. I-A-506, C. I-A-636 en C. I-A-637. De paalsporen vormen een vierkant met een zijde van 1,6 m met een WNW-OZO tot NW-ZO oriëntatie. De sporen zijn rond in vlak met een diameter van zo'n 40 cm. De vierkante doorsnedes zijn vrij gestandaardiseerd uitgegraven en gaan tot ongeveer 30 cm onder het afgegraven vlak (Afb. 120, Afb. 121, Fig. 92a).

Afb. 120. Doorsnede op één van de paalsporen.

212 De enige gebouwplattegrond die wel aan een erf kan worden gekoppeld is spieker S. I-A-1205 (7.3.4.2.10).

Afb. 121. Structuur S. I-A-505 na couperen.

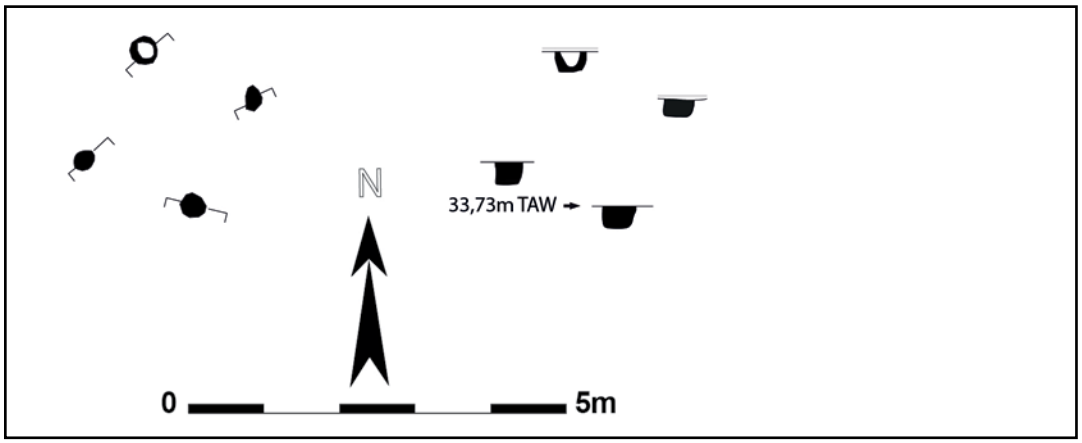

Fig. 92. a. Grondplan en coupes van S. I-A-505.

Bij enkele sporen kon nog een paalkern afgelijnd worden. Deze kern is donkergrijs met houtskoolspikkels. De uitgraving zelf is eerder licht grijsgeel met brokken moederbodem.

Er zijn twee 14C-dateringen uitgevoerd op niet-gedetermineerde houtskool. Het staal uit spoor C. I-A-505 dateert tussen 180 cal BC (2σ) 10 cal AD.[213] Het houtskoolstaal uit spoor C. I-A-637 dateert in de late bronstijd: 930 cal BC (2σ) 800 cal BC (Fig. 92b).[214]

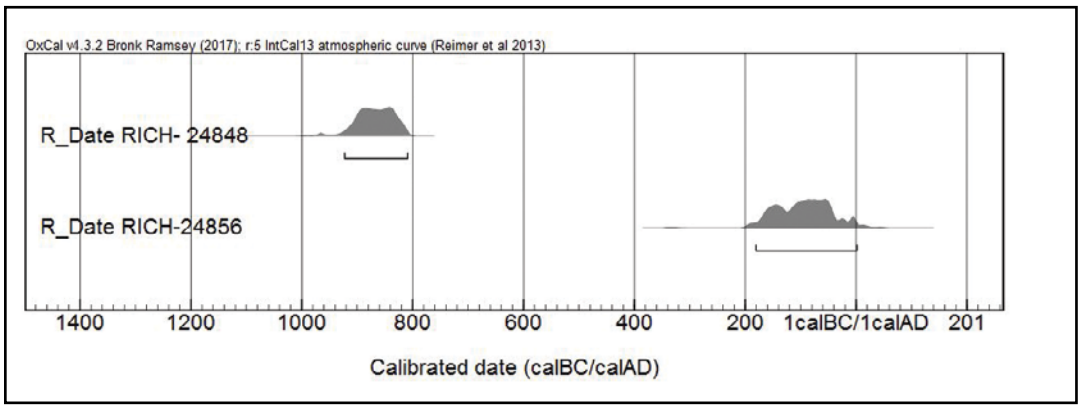

Fig. 92 b. Multiplot van de dateringen op S. I-A-505.

213 RICH-24856: 2072±34 BP
214 RICH- 24848: 2722±32 BP

De twee dateringen liggen chronologisch ver uit elkaar, waardoor geen betrouwbaar gemiddelde kan worden berekend. De datering uit paalspoor C. I-A-637 valt hiervoor een stuk te oud uit. De datering in de late ijzertijd lijkt het meest aannemelijk, gezien de positie van de plattegrond en de overeenkomsten met de plattegronden uit die periode.

7.3.4.3.3. Structuur S. I-A-516

Structuur S. I-A-516 is samengesteld uit vier paalsporen: C. I-A-516, C. I-A-517, C. I-A-518 en C. I-A-519. Deze vormen samen een vierkant met een zijde van 1,7 m (Afb. 122, Fig. 93).

Afb. 122. S. I-A-516 in vlak.

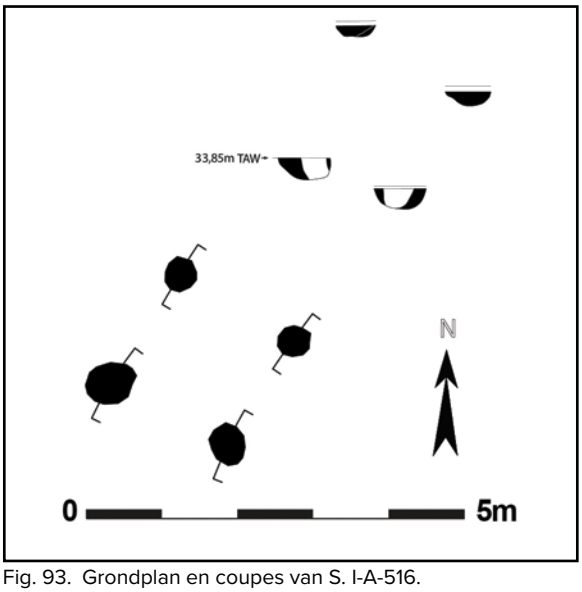

Fig. 93. Grondplan en coupes van S. I-A-516.

De WNW-OZO tot NW-ZO oriëntatie van deze structuur is net dezelfde als van S. I-A-505. Hoewel deze structuren er in vlak volledig hetzelfde uitzien, verschilt de doorsnede van de paalsporen wel sterk. Daar waar deze van S. I-A-505 gestandaardiseerd, strak rechthoekig uit gegraven zijn, zijn de paalsporen van S. I-A-516 een stuk minder uniform (Afb. 123).

Afb. 123. Structuur S. I-A-516 gecoupeerd.

De ronde sporen hebben in grondvlak een diameter van 40 – 60 cm. De sporen hebben een komvormige doorsnede met een sterk geelgrijs gevlekte vulling. De diameter van de sporen varieerde tussen de 70 cm (C. I-A-519) en 45 cm (C. I-A-516). Alleen spoor C. I-A-518 had een grijsbruine paalkern met brokjes houtskool (= zelfde vulling als bij structuur S. I-A-505). Bij de overige sporen kon geen kern afgelijnd worden.

Het materiaal uit de structuur beperkt zich tot één stukje geërodeerd handgevormd aardewerk. Er zijn twee 14C-dateringen uitgevoerd op niet-gedetermineerde houtskool uit de vulling van de paalsporen. Het staal uit C. I-A-519 dateert tussen 380 cal BC (2σ) 160 cal BC.[215] De datering van het staal uit C. I-A-518 valt tussen 410 cal BC (2σ) 210 cal BC (Fig. 94).[216]

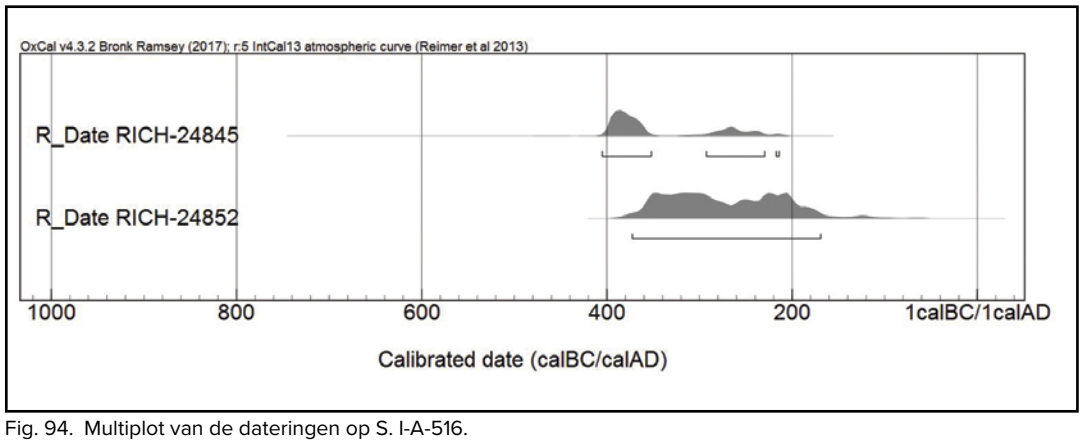

Fig. 94. Multiplot van de dateringen op S. I-A-516.

Er kan geen gemiddelde berekend worden tussen de beide dateringen, omdat het staal uit C. I-A-518 iets te oud uitvalt.[217] Op basis van de 14C-analyses is een datering in de loop van de 3de of 2de eeuw v.Chr. het meest waarschijnlijk voor deze structuur.

215 RICH-24852: 2193±37 BP
216 RICH-24845: 2290±31 BP
217 X-Test fails at 5% - S. I-A-516 X2-Test: df=1 T=4.029(5% 3.8)

7.3.4.3.4. Structuur S. I-A-684

Structuur S. I-A-684 is samengesteld uit vier paalspoorcontexten: C. I-A-684, C. I-A-737, C. I-A-738 en C. I-A-739. Samen vormen ze een vierkant met een zijde van ± 2,5 m (Fig. 95, Afb. 124). De oriëntatie van de plattegrond is WNW-OZO tot NW-ZO.

De paalkuilen zijn in vlak rond tot ovaal en verschillen sterk in diameter. Zo meet C. I-A-738 ongeveer 100 cm in diameter, terwijl de diameter van C. I-A-684 slechts 55 cm is. De sporen hebben wel allemaal dezelfde doorsnede: een sterk afgeplatte bodem met afgeronde hoeken. De uitgravingen gaan allemaal tot zo'n 20 cm onder het afgegraven vlak. De vulling van de sporen bestaat uit een licht grijze zandleem, rijk aan ijzerconcretie en mangaanbrokken.

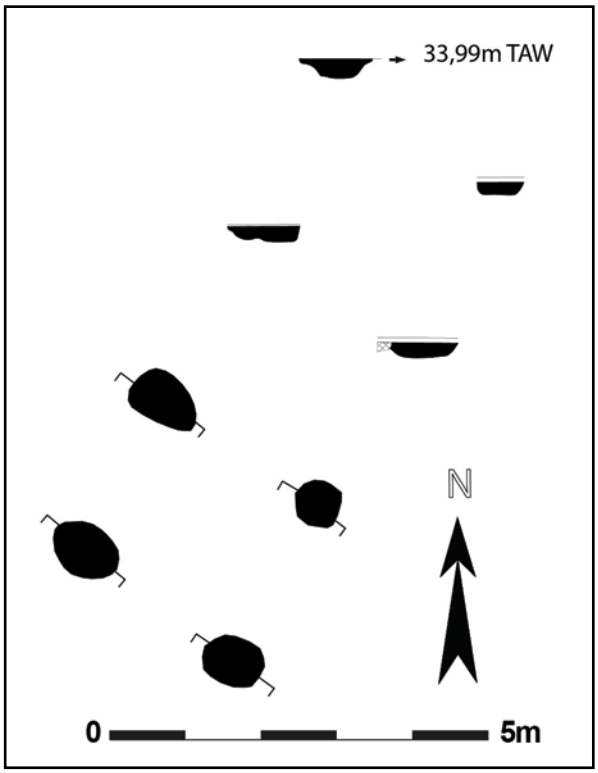

Fig. 95. Grondplan en coupes van S. I-A-684.

De structuur heeft slechts drie fragmenten handgevormd aardewerk opgeleverd. Twee scherven waren geruwd, maar konden niet verder gedetermineerd worden. Gezien de positie van de structuur en de overeenkomst met de omliggende structuren, ligt een datering van S. I-A-684 in de late ijzertijd het meest voor de hand.

Afb. 124. Structuur S. I-A-684 in vlak na het couperen.